

ДНЕВНИКЪ

(стенографски)

на

XVIII^{то} обикновено Народно събрание.

Първа редовна сесия.

32-ро заседание, събота, 31 януарий 1920 г.

(Открито отъ подпрѣседателя г. А. Оббовъ, въ 3 ч. 25 м. слѣдъ пладне)

Прѣседателствующъ А. Оббовъ: (Звъни) Моля г. секретаря да проче при присѣтствующитѣ г. г. народни прѣдставители.

Секретарь В. Величковъ: (Прочита списъка. Отсѣствуватъ г. г. народнитѣ прѣдставители: Върбанъ Ангеловъ, Ранфъ Арифовъ, Тефикъ х. Ахмедовъ, Анастасъ Бобевъ, Бончо Боевъ, Константинъ Бозвелиевъ, Петко Българановъ, Александъръ Василевъ, Власи Власковски, Асѣнъ Вълкановъ, Юрданъ Вълковъ, Тома Вълчевъ, Никола Габровски, Иванъ Горбановъ, Христо Даневъ, Владимиръ Димитровъ, Георги Димитровъ, Михалъ Нековъ, Диповъ, Димитъръ Драгиевъ, Али Ходжа Ибраимовъ, Христо Кабакчиевъ, Атанасъ Караманджукъ, Стоянъ Карастояновъ, Никола Ковачевъ, Станчо Коевъ, Василь Коларовъ, Андрей Коновъ, Коста Кратуновъ, Никола Къневъ, Теодоси Кънчевъ, Коста Лулчевъ, д-ръ Никола Максимовъ, Атанасъ Маноловъ, Георги Марковъ, И. Хафузъ Сали Мехмедовъ, д-ръ Кънчо Милановъ, Георги Минковъ, Борисъ Мончевъ, Станчо Момчевъ, х. Бехранъ Мустафовъ, Никола Мушановъ, х. Али Галибъ Османовъ, Мехмедъ Фехми Османовъ, Ангелъ Павловъ, Станко Панайотовъ, Крумъ Пастрамаджиевъ, Тодоръ Петровъ, Хаимъ Пизанти, Димитъръ Поповъ, Венедиктъ Поповъ, Христо Пуневъ, д-ръ Александъръ Пѣвъ, Юрданъ Рашиновъ, Иванъ Симеоновъ, Крумъ Славовъ, Димитъръ Стоевъ, Иванъ Стойновъ, Стефанъ Тодоровъ, Каменъ Топовъ, Апостолъ Урумовъ, Петъръ Филевъ, Димитъръ Христовъ, Тодоръ Цекъвъ, Георги Шиваровъ, Юрданъ Юрдановъ и Аврамъ Яковъ)

Прѣседателствующъ А. Оббовъ: Присѣтствующатъ 169 народни прѣдставители. Засѣданието има законното число народни прѣдставители, и азъ го обявявамъ за открито.

Г. г. народни прѣдставители! Народниятъ прѣдставителъ, общественъ дѣлецъ и бившъ министъръ, Михаилъ Такевъ падна убитъ отъ засада отъ злодѣецъ.

Народниятъ прѣдставителъ отъ Русенската колегия Стоянъ Николовъ, почина. Моля г. г. народнитѣ прѣдставители да почетатъ паметта на тия членове на Народното събрание съ ставане на крака. (Всички г. г. народни прѣдставители ставатъ на крака и произнасятъ: „Богъ да ги прости!“)

К. Пастуховъ: Искамъ думата.

Прѣседателствующъ А. Оббовъ: Моля Ви се, имате думата.

К. Пастуховъ: Г. г. народни прѣдставители! Въемамъ думата, за да обърна внимание на Бюрото върху една грѣшка при нареждането на дневния редъ.

Прѣседателствующъ А. Оббовъ: Моля Ви се, до дневния редъ има още време; още не сме дошли до дневния редъ.

К. Пастуховъ: Е добръ; когато дойдете до дневния редъ, ще ми дадете думата.

А. Атанасовъ: Моля Ви се, г. прѣседателю! По случай отсѣствието на нѣкои членове отъ нашата група, азъ ще прочета единъ протестъ. (Чете)

„Отъ 24 декемврий 1919 г. страната се обяви въ усилено военно положение и се започна единъ съ нищо неоправданъ тероръ надъ комунистичкитѣ и надъ всички професионални и политически работнически организации. Прѣдварителната цензура на печата, специално за комунистическитѣ вѣстници, позиви и други издания се упражнява тъй, че тя просто прѣмахва възможността за комунистичкитѣ да си служатъ съ печата не само за пропагандиране, за изказване върху вътрѣшното и външно положение на страната, върху мѣроприятията на правителството, но и за да отбиватъ многобройнитѣ отвратителни лъжи, клевети и измислици ежедневно и изобщо разпространявани свободно чрезъ буржоазния печатъ.

„Прѣмахнати сѣ напълно за комунистичкитѣ неприкосновеността на жилищата, правото на сдружавания и правото на събрания, за устна агитация и въздѣйствието върху трудящитѣ се маси въ страната, за да се канализира тѣхното недоволство отъ положението имъ и да се насочватъ правилно тѣхнитѣ усилия и справедливи желаниа, да излѣзатъ отъ това тѣхно положение.

„При тѣзи усѣвния и при пълно потѣкване на всички законни паралелни досѣжно правилното произвеждане на избори, такива за обрѣжати съвѣтници се произвеждоха на 25 бора.

„Всичко това стана и става слѣдъ тържествено обявената декларация отъ правителството, че то ще прѣмахне военното положение заедно съ цензурата на печата и при подписанъ и ратифициранъ договоръ за миръ.

„Но всичко това, колкото и неоправдано да е, не се е видѣло достатъчно за българското самонаричане се на-

родовластничество и истинско демократическо правителство.

„Тръгнало по пътя на унищожение всичкият конституционни гаранции, правителството унищожава и народния суверенитет. То посъфа, безъ, въпреки законни основания, върху депутатската неприкосновеност. По негова заповѣд и безъ да се дирятъ отъ съдебните власти въ страната, безъ дори не само да има повдигнати отъ тия власти прѣсѣдване, но дори и безъ да съществуватъ какви и да сѫ законни основания за повдигане на такъва прѣсѣдвания, това правителство арестува народни прѣдставители комунисти, малтретира ги, разтака ги подъ стража изъ страната, заплашва ги съ убиване и въобще, насъсквано отъ пресата на капиталистическата класа, лихвариитѣ и чифликчиитѣ и тѣхнитѣ политически котеции, най-цинично потъпква народния суверенитетъ. Търновскиятъ народни прѣдставители Юрданъ Юрдановъ и Никола Габровски не могатъ да се явятъ въ засѣданieto на Народното събрание, защото, малтретиранни отъ органиитѣ на властѣта по заповѣдъ отъ горѣ, тѣ и днесъ сѫ арестувани. Бургазкиятъ народенъ прѣдставителъ д-ръ Н. Максимовъ, слѣдъ незаконното му и съвсѣмъ безпричинното му арестуване, тайно е влеченъ подъ стража изъ страната и днесъ не се знае положително нищо нито за здравето му, нито да ли той е живъ. Кюстендилскиятъ народенъ прѣдставителъ Стефанъ Димитровъ е битъ и е тоже въ затвора. Битъ е тѣй също и бургазкиятъ народенъ прѣдставителъ Стефанъ Бакърджиевъ. Плевенскиятъ народенъ прѣдставителъ Тодоръ Лукановъ е арестуванъ въ Плевенъ безъ въпреки основания и поводъ, а само по заповѣдъ на правителството, подъ прѣлогъ, че го изискали съдебните власти въ София, задигнати отъ засѣданieto на общинския съветъ, докарани подъ стража въ София на 24 тоги, и понеже никакви съдебни власти въ София не сѫ търсили и не го търсятъ за нищо, е билъ освободенъ отъ съдебните власти. При подобни условия е билъ диренъ за арестуване и русенскиятъ народенъ прѣдставителъ Александъръ Атанасовъ, и бургазкиятъ — Гани Радевъ, а софийскиятъ народенъ прѣдставителъ Борисъ х. Сетировъ е изгоненъ отъ околийския началникъ отъ Дупница.

„И днесъ още се дирятъ отъ полицейскитѣ власти, за да бъдатъ арестувани — както усилено се говори въ всички срѣди на столицата — за да бъдатъ убити народните прѣдставители Василъ Коларовъ, секретаръ на българската комунистическа партия, Христо Кабакчиевъ, редакторъ на „Работнически вѣстникъ“, и Георги Димитровъ, секретаръ на общия работнически синдикаленъ съюзъ. Убитъ е въ Дупница нашиятъ скѣпъ и добъръ другаръ Георги Муструковъ.

„Излишно е да се изброяватъ повече факти, свидетелствуващи за единъ нечуванъ и невиджандъ, а и съ нищо неоправданъ тероръ отъ горѣ.

„Правителството, което се кичи съ красиви названия, платформи и обѣщания, е изтѣло окончателно, напълно и най-цинично изъ рамкитѣ на законността. То е влѣзло съзнателно въ ролята на единъ вулгаренъ провокаторъ спрямо комунистическитѣ организации и комуниститѣ въ страната.

„За всичко това парламентарната група на българската комунистическа партия протестира най-енергично.

„Тя не ще каже днесъ нищо повече, освѣтъ тоя протестъ.

„Ние добавяме къмъ това само слѣдното: за тая политика на насилия и прѣстѣпления, както и за всички отѣлни дѣяния, които я характеризиратъ, отговорно е не само правителството — отговорни сѫ тѣй също не по-малко и всички, които поддържатъ правителството въ Народното събрание. (Ржкоплѣскане отъ комуниститѣ)

Прѣседателствующъ А. Оббовъ: Г. г. народни прѣдставители! Постъжило е заявление за отпускъ отъ народния прѣдставителъ г. Ангелъ Павловъ, който моли да му се разрѣши 4-дневенъ отпускъ по важни домашни причини, начинаей отъ 28 януарий съ право на дневни. Също моли да му се разрѣши отпускъ отъ 26 декември 1919 г. до 6 януарий 1920 г., поради желѣзничарската стачка. Ония г. г. народни прѣдставители, които приематъ да се разрѣши исканиятъ отпускъ, моля, да си вдигнатъ ржката. Болшинство, разрѣшава му се.

Народниятъ прѣдставителъ Юрданъ Вълковъ моли по важни домашни причини да му се разрѣши отпускъ отъ 24 до 31 декември м. г. Ония отъ г. г. народнитѣ прѣд-

ставители, които приематъ, моля, да си вдигнатъ ржката. Болшинство, разрѣшава му се.

Бургазкиятъ народенъ прѣдставителъ Гани Радевъ, по писма на прѣвозни срѣдства, поради желѣзничарската стачка, не е могълъ да се яви на 24 декември и иска отпускъ отъ 24 декември 1919 г. до 5 януарий т. г. Ония отъ г. г. народнитѣ прѣдставители, които приематъ, моля, да си вдигнатъ ржката. Болшинство, разрѣшава му се.

Старозагорскиятъ народенъ прѣдставителъ г. Коста Ципорановъ моли да му се разрѣши отпускъ отъ 26 декември 1919 г. до 5 януарий т. г. Ония, отъ г. г. народнитѣ прѣдставители, които приематъ, моля, да си вдигнатъ ржката. Болшинство, разрѣшава му се.

Народниятъ прѣдставителъ г. Стоянъ Костовъ, поради желѣзничарската стачка иска отпускъ отъ 27 декември м. г. до 5 януарий т. г. Ония отъ г. г. народнитѣ прѣдставители, които приематъ, моля, да си вдигнатъ ржката. Болшинство, разрѣшава му се.

Народниятъ прѣдставителъ г. Стефанъ Бакърджиевъ, моли също поради желѣзничарската стачка да му се разрѣши отпускъ отъ 24 декември м. г. до 5 януарий т. г. Ония отъ г. г. народнитѣ прѣдставители, които приематъ, моля, да си вдигнатъ ржката. Болшинство, разрѣшава му се.

Народниятъ прѣдставителъ г. Никола Габровски моли да му се разрѣши отпускъ отъ 21 до 24 декември м. г. Прѣседателството му е разрѣшило, понеже е прѣдставителъ медицинско свидетелство, съгласно правилника.

В. Мулетаровъ: Сега е въ затвора.

Прѣседателствующъ А. Оббовъ: Народниятъ прѣдставителъ г. д-ръ Александъръ Пѣевъ моли динѣтъ отъ 24 декември м. г. до 3 януарий т. г. включително да му се смѣтатъ като прѣкарани въ отпускъ. Моля ония отъ г. г. народнитѣ прѣдставители, които приематъ, да си вдигнатъ ржката. Болшинство, разрѣшава му се.

Кюстендилскиятъ народенъ прѣдставителъ г. Христо Сладковъ моли да му се разрѣши отпускъ отъ 29 декември м. г. до 5 януарий т. г. включително. Ония отъ г. г. народнитѣ прѣдставители, които приематъ, моля, да си вдигнатъ ржката. Болшинство, разрѣшава му се.

Народниятъ прѣдставителъ г. Юрданъ Вълковъ съобщава, че е заболѣлъ и моли динѣтъ, прѣзъ които отсъствува, да му се смѣтатъ като прѣкарани въ отпускъ. Стѣдъ като прѣдстави медицинско свидетелство тогава ще му се разрѣши отпускъ.

Народниятъ прѣдставителъ г. Ангелъ Поповъ също поради стачката моли да му се разрѣши отпускъ отъ 28 декември м. г. до 5 януарий т. г. включително. Ония отъ г. г. народнитѣ прѣдставители, които приематъ, моля, да си вдигнатъ ржката. Болшинство, разрѣшава му се.

Старозагорскиятъ народенъ прѣдставителъ Митю Станевъ съ заявление иска отпускъ също поради стачката отъ 25 декември м. г. до 5 януарий т. г. Ония отъ г. г. народнитѣ прѣдставители, които приематъ, моля, да си вдигнатъ ржката. Болшинство, разрѣшава му се.

Народниятъ прѣдставителъ Владимиръ Димчевъ иска тоже отпускъ за врѣмето отъ 25 декември м. г. до 5 януарий т. г. включително. Ония отъ г. г. народнитѣ прѣдставители, които приематъ, моля, да си вдигнатъ ржката. Болшинство, разрѣшава му се.

Старозагорскиятъ народенъ прѣдставителъ г. Василъ Димчевъ моли Народното събрание да му се сметатъ 8 дни като прѣкарани въ отпускъ, отъ 29 декември м. г. до 5 януарий т. г. пакъ поради стачката. Ония отъ г. г. народнитѣ прѣдставители, които приематъ, моля, да си вдигнатъ ржката. Болшинство, разрѣшава му се.

Ямболскиятъ народенъ прѣдставителъ г. Георги Чобановъ иска отпускъ отъ 24 декември м. г. до 5 януарий т. г., пакъ поради стачката. Ония отъ г. г. народнитѣ прѣдставители, които приематъ, моля, да си вдигнатъ ржката. Болшинство.

Народниятъ прѣдставителъ г. Атанасъ Караманджукъ иска 10 дни отпускъ по служебни работи. Ония отъ г. г. народнитѣ прѣдставители, които приематъ да се разрѣши 10-дневенъ отпускъ, моля, да си вдигнатъ ржката. Болшинство, разрѣшава му се.

Народниятъ прѣдставителъ г. Иванъ Куюмджиевъ моли за отпускъ отъ 24 декември м. г. до 5 януарий т. г. Ония отъ г. г. народнитѣ прѣдставители, които приематъ, моля, да си вдигнатъ ржката. Болшинство, разрѣшава му се.

Народният представител г. Иванъ Бойчевъ иска да му се разрѣши отпущъ за 28 т. м.; прѣдседателството му е разрѣшило.

Народният представител г. Димитъръ Христовъ прѣдставя медицинско свидѣтелство за отсъствувалъ отъ него 5 дни. Прѣдседателството му е разрѣшило.

Народният представител г. Александъръ х. Петровъ пакъ поради стаяката моли отпущъ отъ 24 декемврий м. г. до 5 януарий т. г. Ония отъ т. г. народнитѣ прѣдставители, които приематъ, моля, да си вдигнатъ ржката. Болшинство, разрѣшава му се.

Прѣдседателството съобщава, че е разрѣшило отпущъ на слѣднитѣ народни прѣдставители:

На г. Али х. Ибраимовъ — отъ 28 януарий до 1 февруарий т. г.

На народния прѣдставител г. Дрогой Коджейковъ — 5 дни за 30, 31 януарий, 2, 3 и 4 февруарий.

На г. Никола Късовъ — 2 дена.

На г. Христо Маноловъ — 1 день.

На народния прѣдставител г. Димитъръ Дерлипански — 2 дни, за 4 и 5 януарий.

На народния прѣдставител г. Георги Шиваровъ — 2 дни, считанъ отъ 31 того.

На народния прѣдставител г. Жико Лишковъ — отъ 28—30 того.

Народният прѣдставител г. Михаилъ Грековъ моли за отпущъ отъ 29 декемврий до 5 януарий т. г. по причина на стаяката. Ония отъ т. г. народнитѣ прѣдставители, които приематъ, моля, да си вдигнатъ ржката. Болшинство, разрѣшава му се.

Народният прѣдставител г. Тодоръ Лукановъ моли също за отпущъ отъ 24 декемврий м. г. до 5 януарий т. г. поради желѣзничарската стаяка. Ония отъ т. г. народнитѣ прѣдставители, които приематъ, моля, да си вдигнатъ ржката. Болшинство, разрѣшава му се.

Също и народният прѣдставител г. Александъръ Атанасовъ моли за отпущъ отъ 24 декемврий м. г. до 5 януарий т. г. Ония отъ т. г. народнитѣ прѣдставители, които приематъ, моля, да си вдигнатъ ржката. Болшинство, разрѣшава му се.

Народният прѣдставител г. Крумъ Славовъ моли 10 дни отпущъ по болестъ. Ония отъ т. г. народнитѣ прѣдставители, които приематъ, моля, да си вдигнатъ ржката. Болшинство, разрѣшава му се.

Х. Ветовски: Нѣма болшинство, г. прѣдседателю.

Прѣдседателствующъ А. Оббовъ: Моля, моля.

Народният прѣдставител г. Иванъ Стойновъ по причина на заболѣване на синъ му, моли за 6-дневенъ отпущъ. Прѣдседателството му е разрѣшило.

На народния прѣдставител г. Иванъ Пандовъ прѣдседателството му е разрѣшило 2 дни отпущъ.

На народния прѣдставител г. Юрданъ Урумовъ прѣдседателството му е разрѣшило 2 дни отпущъ.

На народния прѣдставител г. Тодоръ Петровъ прѣдседателството му е разрѣшило 4 дни отпущъ, начиная отъ 28 того.

На народния прѣдставител г. Крумъ Пастрамаджиевъ — 3 дни отпущъ, по болестъ.

На народния прѣдставител г. Коста Кратуновъ — 7 дни отпущъ, считанъ отъ 28 януарий.

На народния прѣдставител г. Атанасъ Маноловъ, който съобщава, че е заболѣлъ и по съвѣта на лѣкаритѣ нази леглото, прѣдседателството му е разрѣшило 6 дни отпущъ.

На народния прѣдставител г. Петъръ Филевъ — 10 дни отпущъ по болестъ, понеже е прѣдставилъ медицинско свидѣтелство.

Народният прѣдставител г. Еню Марковски моли за 10 дни отпущъ по болестъ; когато прѣдстави медицинско свидѣтелство, тогава прѣдседателството ще му разрѣши.

Народният прѣдставител г. Михаилъ Нековъ моли за 4 дни отпущъ, считанъ отъ 25 декемврий м. г. Прѣдседателството му е разрѣшило.

Народният прѣдставител г. Тодоръ Лукановъ моли за 5-дневенъ отпущъ, считанъ отъ 25 декемврий м. г. Прѣдседателството му е разрѣшило.

Народният прѣдставител г. Темелко Ненковъ иска 8 дни отпущъ. Разрѣшенъ му е досега отъ прѣдседателството 10-дневенъ отпущъ. Ония т. г. народни прѣдставители, които сж съгласни да му се разрѣши исканиятъ

отпущъ, моля, да си вдигнатъ ржката. Болшинство, разрѣшава му се.

Народният прѣдставител г. Антелъ Станковъ иска 5 дни отпущъ. Разрѣшенъ му е.

Народният прѣдставител г. Еню Марковски моли за 3-дневенъ отпущъ. Разрѣшенъ му е.

Постъпило е едно заявление за отпущъ и отъ народния прѣдставител г. Никола Ковачевъ, съ което моли да му се разрѣши 10-дневенъ отпущъ по важни домашни причини, считанъ отъ 30 януарий до 8 февруарий включително. Моля ония т. г. народни прѣдставители, които приематъ да му се разрѣши исканиятъ отпущъ, да си вдигнатъ ржката. Болшинство, разрѣшава му се.

Постъпили сж слѣднитѣ питання:

Отъ народния прѣдставител г. Коста Сидеровъ до г. министра на вътрѣшнитѣ работи и народното здраве.

Отъ народния прѣдставител г. Георги Т. Пѣевъ до г. министра на земледѣието и държавнитѣ имоти.

Отъ народния прѣдставител г. Александъръ Малиновъ до г. министъръ-прѣдседателя.

Отъ видинския народенъ прѣдставител г. Никола Падаревъ до г. министъръ-прѣдседателя.

Отъ сжкия народенъ прѣдставител до г. министра на вътрѣшнитѣ работи и народното здраве.

Отъ сжкия народенъ прѣдставител до г. министра на желѣзницитѣ, пошитѣ и телеграфитѣ.

Тѣзи питання, слѣдъ като се снематъ въ прѣписъ, ще се изпратятъ на респективнитѣ министри.

Г. г. народни прѣдставители! Постъпило е искане отъ софийския военно-полеви прокуроръ за разрѣшение отъ Народното събрание за възбуждане углавно прѣслѣдане и даване въ сѣтъ народнитѣ прѣдставители: Георги Димитровъ, Христо Кабаѣчиевъ, Димитъръ Благоевъ, Никола Пеневъ, Тодоръ Лукановъ, Димо Кавасовъ, Петъръ Алексевъ, Никола Исаевъ, Стефанъ Д. Теодоровъ и Александъръ Атанасовъ.

Постъпили сж слѣдующитѣ законопроекти:

Отъ Министерството на войната, военно-сѣдебна часть, тълкувателенъ законопроектъ на забѣлѣжка 4-а отъ закона за амнистията отъ 4 януарий 1919 г. указъ № 1 отъ 3 януарий 1919 г. обнародванъ въ „Държавенъ вѣстникъ“ брой № 298 отъ 4 януарий 1919 г.

Отъ Министерството на общитѣ сгради, пѣтищата и благоустройството законопроектъ за измѣнение закона за държавнитѣ и общински пѣтища.

Отъ Министерството на земледѣието и държавнитѣ имоти предложение за опрощаване училищнитѣ такси на нѣкои бѣдни ученици при Държавното земледѣлско училище въ Образцовия чифликъ, въ земледѣлското училище въ Садово и въ Държавното сръдно специално лозарско-винарско-градинарско училище въ гр. Плъвенъ за 1918/1919 и 1920 г.

Отъ Министерството на желѣзницитѣ, пошитѣ и телеграфитѣ законопроектъ за индустриалнитѣ желѣзници.

Отъ Министерството на желѣзницитѣ, пошитѣ и телеграфитѣ законопроектъ за мѣстнитѣ желѣзници.

Отъ Министерството на войната законопроектъ за урегулиране положението на дѣйствующитѣ офицери и свърхсрочни подофицери, които, вследствие намалението и реорганизирането на войската, ще се лишатъ отъ службата си въ нея.

Отъ Министерството на желѣзницитѣ, пошитѣ и телеграфитѣ законопроектъ за построяване на пристанища и укрѣпаване на крайбрежието.

Всички тѣзи законопроекти ще се отпечатаатъ, раздадатъ на т. г. народнитѣ прѣдставители и поставятъ на дневенъ редъ.

Пристапваме къмъ дневния редъ.

Г. Пастуховъ! Вие искайте думата по дневния редъ.

К. Пастуховъ: Да. — Работата се касае, т. г. народни прѣдставители, върху слѣдното. Както е извѣстно, вече отъ прѣди единъ мѣсецъ отъ името на нашата социално-демократическа група бѣше депозирана интерпелация върху стаяката. Заедно съ тази интерпелация Народното събрание, което се занима по поставянето ѝ на дневенъ редъ, рѣши да бждатъ разгледани и подаденитѣ отъ страна на радикалната и тѣсно-социалистическата партии интерпелации. Въпрѣки рѣшенията на камарата, по понятни на васъ причини, не можа да дойде редъ нито на една отъ тия интерпелации. Разотидоха си. Разбирамъ, може-би, за да стане излишна интерпелацията съ прѣбра-

тиване на стачката или възстановяване на движението. Обаче, следъ нашето завършване, всеки единъ отъ насъ констатира, че положението на стачката не е съществено измѣнено, и, следователно, не можемъ да избѣгнемъ разрѣшението на въпроситѣ, които тя поставя на насъ. Завчера, когато Събранието бѣ свикано за прѣвъ пътъ на заседание, прочетохъ въ дневния редъ, че стои на първа точка законопроектътъ за паричното доволство на мобилизиралитѣ желѣзничари и т. н. и следнитѣ точки. Нито една отъ интерпелациитѣ по стачката не бѣ отбѣлзана въ дневния редъ. Засѣданието се вдигна по липса на кворумъ. Отзарана прочитамъ въ дневния редъ, пакъ приготвенъ въ бюрото, съ първа точка вече интерпелацията на тѣсно-социалистическата партия по поводъ на арестуванитѣ въ свръзка съ стачката. Вѣроятно, това ще да е тѣхната първа интерпелация.

Д-ръ И. Пашовъ: (Възразява нѣщо)

К. Пастуховъ: Искамъ да кажа онази, която сте подали по-рано. — Обаче, другитѣ двѣ интерпелации — азъ говоря за нашата, понеже тя ме интересува — не сѫ поставени на дневенъ редъ. У менъ се породилъ въпросътъ, защо е станала всичката тази работа, кое е истинското тукъ въ дневния редъ. Прѣдполагамъ, че дневниятъ редъ на завчерашното заседание е нареденъ отъ бюрото, съобразно рѣшението на камарата въ послѣдното заседание, тъй като усвоениятъ редъ е да се извлича дневниятъ редъ отъ стенографскитѣ протоколи: както тамъ е отбѣлзано, тъй и дневниятъ редъ се възпроизвежда отъ бюрото. Ето защо помислихъ си, че така ще е рѣшило Събранието по-рано или пъкъ тъй е намѣрило за добръ бюрото да нареди дневния редъ за завчера. Ако този е билъ дневниятъ редъ, не знамъ защо той е измѣненъ за днешното заседание и какъ е изникнала пъкъ само една отъ тези интерпелации и е поставена на първа точка, а другитѣ въпроси сѫ поставени вече на второ, трето и четвърто мѣсто, по реда си.

Г. Поповъ: Рѣшението на Събранието бѣше и третѣ интерпелации да се разгледатъ.

К. Пастуховъ: Да. — Този въпросъ толкова повече ме озадачилъ, защото отзаранъ идвамъ тукъ и единъ отъ разсилнитѣ ми съобщава, че заседанието се свиква въ 10 часа сутринта. Помислихъ си, каква ли важна, извъредна работа ще се е случила на правителството, та е станало нужа да сезира Народното събрание, защото инакъ, когато има единъ правилникъ, който нарежда, че заседанията ставатъ винаги слѣдъ обѣдъ отъ 2 часа нататъкъ, освѣтъ когато Събранието рѣши за извънредни заседания, не мога да допусна, че ще се измѣни този установенъ редъ.

Прѣдседателствующъ А. Оббовъ: Г. Пастуховъ! Никой не е разпоредилъ за заседание въ 10 часъ сутринта.

Нѣкой отъ земледѣлцитѣ: Разсилнитѣ разпоредилъ!

К. Пастуховъ: Радвамъ се, че никой не е разпоредилъ, обаче азъ не отидохъ самъ да се разпиша — разсилнитѣ ме покани, а заедно съ мене бѣха и други господи, които се разписаха.

Д. Казасовъ и И. Януловъ: Имаше обявление за 10 часъ.

К. Пастуховъ: По поводъ бѣлѣжката на г. прѣдседателствующия ще обърна вниманието му, че не е желателно другъ, освѣтъ бюрото, да разпореджа за свикването на събранието.

Прѣдседателствующъ А. Оббовъ: Една дума, г. Пастуховъ, за обяснение. По телефона попитахъ: приготвенъ ли е дневниятъ редъ и обявенъ ли е? Съобщиха ми: не. Това бѣше въ 8 часъ. Часътъ, казахъ, ще бѣде 10, а въне още не сте обявили дневния редъ. Тѣ разбрали, че ще има заседание въ 10 часъ. Когато пристигнахъ 15 минути по-късно, веднага поправихъ грѣшката.

К. Пастуховъ: Добъръ е, ако е тая грѣшката, и то аслж не е съществено.

Д. Казасовъ: Вчера фигурираше въ дневния редъ „два часъ слѣдъ падне“, а днесъ тоя дневенъ редъ бѣ снетъ.

Х. Ветовски: Погрѣшка е станало, разберете!

К. Пастуховъ: По-хубаво би било да се избѣгватъ подобни грѣшки, за да не ставатъ прѣтълкувания; но въ дневния редъ, който е обявенъ за днесъ, не зная какъ тогава фигурира на първо мѣсто само едната интерпелация. Азъ очаквахъ да бѣде вчерашниятъ дневенъ редъ, обаче фигурира новъ дневенъ редъ. Ако дѣйствително дневниятъ редъ е тъй нареденъ отъ камарата въ едно отъ миналитѣ ѣ заседания, што на първа точка да бѣде поставена интерпелацията по стачката, тогава азъ съ право, отъ името на нашата парламентарна група, претендирамъ и моля да се изправи тази грѣшка — да бѣде поставена и нашата интерпелация на разглеждане, т. е. съвмѣстно да бѣдатъ разгледани интерпелациитѣ, по реда на тѣхното постѣпване, както е рѣшението на Народното събрание. Тѣй че, за да се изправи тази грѣшка, азъ моля бюрото да ми отговори: ще я постави ли на дневенъ редъ или не?

Прѣдседателствующъ А. Оббовъ: Свършете, г. Пастуховъ.

К. Пастуховъ: Искамъ да свърша. Ако е ясна работата, нѣма защо да говоримъ.

Прѣдседателствующъ А. Оббовъ: Бюрото казва, че ще се говори по третѣ интерпелации.

Министъръ д-ръ Р. Даскаловъ: Сжщиятъ дневенъ редъ, какъвто бѣше прѣди коледната ваканция.

К. Пастуховъ: Значи, работата се свършва.

Министъръ д-ръ Р. Даскаловъ: Погрѣшка е станало.

К. Пастуховъ: Това искахъ да напомня, да се изправи тази грѣшка, да се знае и да изключне разглеждането на интерпелациитѣ.

Г. Поповъ: И третѣ интерпелации сѫ поставени на дневенъ редъ.

Министъръ д-ръ Р. Даскаловъ: Г. Пастуховъ! Това, което бѣше рѣшило Народното събрание, то си остава. Въне помните, че не можахме да разгледаме интерпелациитѣ тогава.

К. Пастуховъ: Уясни се сега. Азъ нѣмамъ друга цѣль. Искахъ да се уясни работата и да се знае, че стана въпросъ за всичкитѣ интерпелации. Може да иматъ идентично съдържание, но понеже сѫ направени отъ различни групи, всѣка група има право да настоява нейната интерпелация да бѣде поставена на дневенъ редъ и да вземе позицията по нея.

Министъръ д-ръ Р. Даскаловъ: Разбира се.

К. Пастуховъ: Съ това тоя въпросъ се ликвидира.

По тоя случай, г. г. народни прѣдставители, имамъ да направя слѣдното заявление, като вземамъ актъ отъ протеста, изнесенъ отъ единъ отъ прѣдставителитѣ на тѣсно-социалистическата партия, за задържането на нѣкои народни прѣдставители. Каквито и да бѣдатъ тѣхнитѣ убѣждения — въне знаете, че азъ съмъ тѣхенъ политически противникъ, не се съгласявамъ съ тѣхъ — каквито и да бѣдатъ тѣхнитѣ убѣждения, Народното събрание е длъжно да държи на имунитета, на неприкосновеността на народния прѣдставител. Не е хубава тази практика, да се задържатъ прѣдставители, подъ какъвто и да било претекстъ, безъ да има прѣдварително взето рѣшение отъ Събранието. Народниятъ прѣдставителъ е неприкосновенъ дотогава, докогато Народното събрание не каже, че за извършено прѣстѣпление, по искането на съдебнитѣ власти, то намира за нужно да приладе одного отъ своитѣ другари на съдъ; дотогава никоя властъ нѣма право да го задържи, подъ какъвто и да било прѣдлогъ.

Н. Георгиевъ: То е, когато камарата не заседава.

К. Пастуховъ: Това е едно нарушение на конституцията.

Председателствующъ А. Оббовъ: Г. Пастуховъ! Вие свършихте Вашата дума.

К. Пастуховъ: Азъ свършихъ моята дума, но азъ не искамъ напалта камара, която изразява народния суверенитетъ и е плодъ на новото време, да остане по-долу отъ бившиятъ камари, които държаха на неприкосновеността на народния представител. И никога правителството, освѣнъ случая съ мене, не си е позволило да арестува народенъ представител, безъ разрешение на Народното събрание, за извършено отъ него прѣстѣпление. Когато правителството на Радославова посегна върху мене, на 6 сръбцу 7 януарий, значи, въ ваканционния периодъ, азъ бѣхъ освободенъ отъ единъ сѣдъ, който намѣри, че правителството незаконно ме е задържало, защото като народенъ представител азъ съмъ неприкосновенъ. И тогава цѣлата опозиция, тъй наречениятъ опозиционенъ блокъ,...

И. Януловъ: Заедно съ земледѣлцитѣ.

К. Пастуховъ: ... заедно съ земледѣлцитѣ, г-да, заедно съ васъ, отправи протестъ сръбцу правителството за това нарушение на конституцията спрѣмо свободата и неприкосновеността на единъ народенъ представител. Ако има народенъ представител, ...

Председателствующъ А. Оббовъ: (Звъни) Г. Пастуховъ!

К. Пастуховъ: ... който е извършилъ прѣстѣпление ...

С. Омарчевски: (Възразява)

Председателствующъ А. Оббовъ: Г. Пастуховъ! Вие говорите вече повече отъ 15 минути.

К. Пастуховъ: Позволете ми. Азъ държа много на това, защото този прецедентъ е опасенъ. Великиятъ законодатель, който е постановилъ неприкосновеността на народния представител, ...

Министъръ д-ръ Р. Даскаловъ: Когато има сесия.

К. Пастуховъ: ... той е ималъ своитѣ съображения, и ние не можемъ да измѣнимъ текста на конституцията.

Председателствующъ А. Оббовъ: Г. Пастуховъ! Вие изказахте желание да говорите върху дневния редъ. Говореното отъ Васъ вече нѣма връзка съ дневния редъ.

С. Омарчевски: Когато има сесия. Тогава ние бѣхме въ сесия, прѣзъ 1914-г., а сега нѣмахме сесия, сега за сѣданията бѣха прѣустановени.

К. Пастуховъ: Недѣйте ме учи по конституционно право. Ние сме въ сесия. По конституцията, сесията трае отъ 15 октомври до 15 мартъ, ...

Отъ земледѣлцитѣ: А-а-а!

С. Омарчевски: Не е вѣрно!

К. Пастуховъ: ... съ една ваканция отъ единъ мѣсецъ.

С. Омарчевски: Не сте учили добръ конституционно право, щомъ така говорите.

К. Пастуховъ: Моля Ви се!

Председателствующъ А. Оббовъ: Г. Пастуховъ! Говорите повече отъ 15 минути. Недѣйте прѣчи на Народното събрание да върши своята работа. Отвлечате се.

К. Пастуховъ: Не се отвлечамъ. — Г. г. народни прѣдставители! И азъ нѣма да издамъ оправдателна присѣда прѣдварително сръбцу никой народенъ прѣдставител, но за мене съществува презумпцията, че той е безотговоренъ и че той е правъ дотогава, докогато не се поиска неговото

задържане и докогато Народното събрание не намѣри, по надлежния редъ, че заслужава удовлетворение искането на сѣдобнитѣ власти за възбуждане прѣсѣдване противъ нѣкой отъ неговитѣ членове. (Ржкоплѣскане отъ обединенитѣ социалисти и нѣкои комунисти)

Председателствующъ А. Оббовъ: Пристѣпваме къмъ дневния редъ.

Има думата народниятъ прѣдставител г. Борисъ х. Сотировъ да развие интерпелацията на комунистическата група.

Министъръ А. Буровъ: Интерпелациятъ ще се развие по реда, както сѣ постигнали.

Отъ обединенитѣ социалисти: Първа по реда е интерпелацията на радикалитѣ.

Председателствующъ А. Оббовъ: Най-напрѣдъ коя интерпелация искате да се развие?

С. Омарчевски: На г. г. радикалитѣ — тя е първата.

Председателствующъ А. Оббовъ: Г. Влайковъ! Какво ще кажете? Вие ли ще развиете интерпелацията?

Т. Влайковъ: Да.

Председателствующъ А. Оббовъ: Имате думата.

Т. Влайковъ: (Отъ трибуната) Г. г. народни прѣдставители! Прѣдстои ни да се произнесемъ по единъ твърдъ боленъ въпросъ, който вече цѣлъ мѣсецъ бълнува и тревожи българското общество. Наистина, закѣсѣхме, твърдъ много закѣсѣхме. При паличността на Народното събрание, което засѣдаваше, необходимо бѣ още въ началото, когато се прѣдизвика и обяви стачката, той въпросъ да се внесе и чрѣзъ надлежнитѣ интерпелации да се обсъди и да се произнесе по него Народното събрание. Една голѣма, една неизвинителна грѣшка е, дѣто се отложи обсъждането на тоя въпросъ въ Народното събрание толкова дълго време. Но миналото — минало. Споредъ поговорката, по-добръ късно, отколкото никога.

При обсъждането на тоя толкова боленъ въпросъ, който възбужда страсти, по който, прѣко или косвено, сѣ заинтересовани всички партийни групи, едни повече, други по-малко, и всички ще се изкажатъ, желателно е, Народното събрание да запази нужното спокойствие; желателно е, при обсъждането на тоя толкова важенъ въпросъ, всички да се ръководимъ прѣди всичко отъ истината, по-горѣ отъ всичко да поставимъ истината; наредъ съ туй — да се ръководимъ отъ социалната правда, отъ обществената справедливостъ, която трѣбва да бѣде, при прѣбѣжката на важнитѣ факти, нашето ръководно начало; и, най-послѣ, днесъ, когато не само имаме една стачка, а и общо се памираме при още нелювидирано положение отъ войната, отъ катастрофата и отъ тежкия миръ, днесъ повече отъ всякога трѣбва да се ръководимъ при обсъждането на такива болѣзнени въпроси отъ върховния интересъ на страната — партийнитѣ схващания, партийнитѣ, съсловнитѣ, класовитѣ интереси трѣбва да останатъ по-надолу, по на заденъ планъ, а на прѣвъ планъ, като ръководно начало, трѣбва да стои върховниятъ интересъ на страната. И желателно е — пакъ повтарямъ и тукъ въ Събранието, да запазимъ колкото се може повече спокойствие, тази сгъстена атмосфера, която често се появява тукъ, която често се прѣдизвиква дори отъ дребнави закачки тукъ и тамъ, днесъ да я оставимъ настрана и да запазимъ готовността, спокойно да се изслушаме безъ прѣкъсвания. Несъмнено, едно поради това, че три интерпелации ще се разискватъ; и друго поради гарантирането отъ нашия правилникъ право на всички групи да се изкажатъ, желателно е поие въ това важно засѣдание да се мине безъ прѣкъсвания.

Пристѣпямъ къмъ въпроса.

За стачката е думата. Ако стачката въ частното производство, при частнитѣ прѣдприятия се смѣта като едно легално сръдство за борба, гарантирано отъ законитѣ, признавано отъ най-заинтересованитѣ — отъ самитѣ прѣдприемачи и господари на различни фабрики — като сръдство, чрѣзъ което работницитѣ си осигуряватъ по-добри трудови условия и по-добра заплата, като единствено сръдство, съ което се осигурява колективниятъ до-

говорът, чрезъ който работниците, които поединично сѫ безсилни да се борятъ съ материалната и икономическа мощъ на господаритѣ, се поставятъ малко-много на равниа нога по икономическа сила съ тѣхъ, ако, казвамъ, въ частнитѣ прѣдприятия стачката се признава за едно легално сръдство за борба, при държавнитѣ прѣдприятия, при държавнитѣ служби стачката не може да се признае за легално сръдство за борба. Ние поне, радикалитѣ, смѣтаме, че стачката на държавнитѣ служаци, въ държавното управление въобще, не е легално сръдство за борба. Защото, първо, ако едно частно прѣдприятие може въ единъ моментъ за известно време да спре своитѣ функции докогато, докогато се уредятъ отношенията между господаря и работниците, държавата, която извършва обществено необходима служба, не може нито единъ моментъ да спре своитѣ функции. Отъ друга страна, ако сръщу господаритѣ въ частнитѣ прѣдприятия стачката е оправдана заради това, защото тя е единственото, макаръ и крайното сръдство, за да могатъ работниците да си извоюватъ по-добро възнаграждение, по-добри трудови условия, тъй като сръщу себе си иматъ единъ господарь, които сѫ заинтересовани колкото се може по-малко да откъсватъ отъ своитѣ печалби за тѣхъ, въ природата на които е експлоатацията на частния трудъ, въ случая съ държавата подобно нѣщо нѣмаме. Държавата не е прѣдприятие, като частнитѣ прѣдприятия, което да има нѣкакви експлоатационни замисли. Държавата не печели съ своитѣ служби и съ своитѣ прѣдприятия. Поне такава е природата, такава е основата на държавното устройство — дори като получава известно възнаграждение сръщу свои услуги, въ всѣки случай, да не търси печалба отъ своитѣ служаци. При частнитѣ прѣдприятия между господаритѣ и работниците нѣма другъ посрѣдникъ, нѣма единъ незаинтересованъ, единъ обективенъ факторъ, който да се намѣси и да наложи едно примирение. Само въ конфликтъ между голѣми частни прѣдприятия и работниците на западъ, както бѣше напоследѣтъ конфликтътъ между жѣлезопѣщитѣ компании въ Англия и работниците, виждаме, че такъвъ единъ посрѣдникъ между частнитѣ прѣдприятия и работниците се явява държавата. За държавнитѣ служаци, дори за тѣзи, които работятъ въ държавнитѣ прѣдприятия, не може да се каже, че сѫ поставени въ сѣщото положение, както сѫ работниците и господаритѣ. Между държавата и работниците има единъ посрѣдникъ, който прѣдставлява и гражданството, и самото работничество; това е Народното събрание. Смѣта се обикновено, че държавата се прѣдставлява отъ президентството. Надъ правителството, обаче, стои Народното събрание. А Народното събрание е прѣдставителъ — прѣдполага се, при свободни избори, при пълно съзнание — на всѣщото гражданство, на широкитѣ маси, на самитѣ работници, на самитѣ служаци, на самитѣ чиновници на държавата. И Народното събрание, което, може да се каже, е именно върховниятъ господарь въ държавата, може всѣкога да се застъпва — асѣж то и рѣшава — въ случай на конфликти и да урежда онѣзи спорове, които биха се явили между правителството и работническото. То има условията, има възможността всѣкога да се намѣси и да наложи едно рѣшение, което ще отговаря еднакво и на интереситѣ на държавата, и на интереситѣ на тѣзи широки работни маси, ангажирани въ държавнитѣ служби. Това е ставало, това може да стане и това трѣбва да стане. И при наличността на тия особенни условия, въ които се намиратъ държавнитѣ служаци, при липсата на единъ господарь, който има за целъ, който има спонтанно желание да експлоатира труда на тѣзи служаци, при наличността на едно Народно събрание, прѣдставляващо широкитѣ народни маси, цѣлото мнозинство на гражданството и самитѣ тия служаци, които могатъ да иматъ даже непосредствени свои прѣдставители, както е случаятъ днесъ въ Народното събрание — днесъ различни групи отъ държавнитѣ служаци иматъ тукъ, между насъ, свои специални прѣдставители, които сѫ излезли отъ сръдта на сдруженото учителство, отъ сръдта на сдруженото жѣлезничарство и т. н. — при този фактъ, при това положение, не може, споредъ моето схващане и споредъ схващането на нашата група, мисля, и на всѣчки непрѣдубѣдени прѣдставители на разнитѣ политически течения, стачката при държавното управление, стачката отъ страна на държавнитѣ служаци да се смѣта като едно легално сръдство. Тя е едно крайно, едно революционно сръдство, така както сѫ и революционнитѣ борби, сравнени съ мирнитѣ, съ легалнитѣ парламентарни борби. Но макаръ и революционно

сръдство, то съществува, като такова колкото и да не го признаваме за легално, както никѣдъ, отъ никоя страна не се признаватъ революционнитѣ сръдства като легални сръдства за борба, обаче идватъ моменти, когато тѣ се прилагатъ, когато тѣ добиватъ широко разпространение и когато тѣ рѣшаватъ едно или друго положение въ страната. Стачката на държавнитѣ служаци, прочее, е едно крайно, едно революционно сръдство, което може да има мѣсто само въ крайни случаи, което може въ извѣстни случаи да бѣде и оправдано, макаръ признавано като нелегално. Както въ развитието на единъ народъ има моменти, когато революцията се признава отъ историята, отъ по-нататѣшнитѣ събития като една необходимостъ, често пакъ като единственото спасително сръдство, така и стачката, въ извѣстни моменти, макаръ и нелегална, може да се оправдае и да се признае нейното право на съществуване.

Има стачки политически. Тѣ сѫ асѣж чисто революционни актове. Тѣ прѣдшествоватъ или придружаватъ революцията на улицата. За тѣхъ не може да се каже, освѣтъ онова, което ще се каже за една революция. Ако тя е насочена да прѣмахне една тирания, която е легална сръдства не е могла да бѣде прѣмахната, революцията е оправдана, оправдана е политическата стачка, която служи на революцията. Знае се каква спасителна роль изигра всеобщата стачка въ Русия въ 1905 г., когато се извоюваха така нареченитѣ октомврийски реформи, началата или зачатѣцитѣ на конституцията. Въ случая имаме не политическа стачка, макаръ че въ нѣкои отношения тя има и политически характеръ. Стачката тукъ ще е обявена, за да събори нѣкакъвъ тиранически режимъ, сръщу който цѣлиятъ народъ е дигналъ ръцѣ и е безсиленъ да се бори, безсиленъ е да го събори, та трѣбваше съдѣйствието на една политическа стачка. За такава стачка днесъ не може да става дума у насъ. Стачката се мотивира съ икономически и професионални нужди на държавнитѣ служаци. Има случаи, когато една такава стачка, макаръ призната за нелегална, може да бѣде оправдана. Кога? Когато несъмнѣно хората отъ една категория, служаци отъ нѣколко категории или всѣкитѣ държавни служаци сѫ несъмнѣно онеправдани, несъмнѣно потиснати или въ нѣкои тѣхни служебни права сѫ прѣнебрѣжени, отнѣма имъ се правото да се сдружаватъ за защита на своитѣ интереси или пъкъ когато явно и несъмнѣно се прѣнебрѣгва тѣхното материално положение, несъмнѣно се угнетяватъ, не имъ се дава онова, което е необходимо, за да живеятъ. И при туй, една стачка е оправдана, когато, като се намиратъ въ такова положение държавнитѣ служаци, всѣчки или отъ една категория, и по реда си, по легалнитѣ нѣтъ, единъ нѣтъ, два пакъ сѫ прѣдвявали своитѣ некакви и тѣ брутално и цинично се отхвърлятъ съ заявление, че не искатъ да ги удовлетолѣтъ, не искатъ да ги взематъ прѣдъ видъ; когато въ парламента сѣщо е повдигнатъ въпроса да се прѣмахне това тежко, това затруднено и непоносимо положение на държавнитѣ служители и категоричното застъпничество на една или друга група въ парламента бѣде отхвърлено. — Особено, това има мѣсто когато единъ парламентъ е насилнически избранъ, въ който и безъ туй гласа на мнозинството отъ гражданството е задущенъ и нѣкоя малка групичка, ако е сполучила да си пробие пътъ, тя не се слуша, нея не искатъ да я знаятъ и се прѣнебрѣгва нейното застъпничество още единъ нѣтъ и отъ върховния факторъ въ страната, който може и който трѣбва да се яви като регулаторъ, като посрѣдникъ при уреждане положението на държавнитѣ служаци — казвамъ, въ такива случаи, и особено при такъвъ парламентъ, ако и това сръдство е било употребено и цѣльта не е постигната, при едно правителство, което, по едни или други причини, по съсловици, по политически причини, защото вижда въ тѣзи маси отъ държавни служители носители на нѣкои по-свободолюбиви течения, иска нарочно да ги угнетява и когато това положение не може да се търпи, една стачка на държавнитѣ служаци за подобрене на своето положение, макаръ и признавана като нелегално сръдство, не може да не бѣде оправдана. Въ този случай, разбира се, имаме една нелегална, една единъ видъ революционна борба, между правителство и една или повече категории държавни служаци. И тамъ вече, както при всѣчки революционни борби, въпросътъ се разрѣшава отъ силата. Ако професията, ако категорията служаци сѫ добръ организирани, могатъ да издържатъ и главното, ако тѣ иматъ и поддръжката на общественото мнѣние — защото прѣдполага се, че при

уловията, които очертахъ, когато една стачка е оправдана и пълното обществено мнѣние търпи единъ гнѣтъ на едно тираническо управление и на единъ парламентъ насилнически избранъ — когато, въ такива случаи, и обществено мнѣние подкрѣпи стачниците, може да се смѣта, че тѣ иматъ сила и ще могатъ да наддѣлѣятъ. А въ такъвъ случай, когато наддѣлѣятъ, ще се смѣта, че стачката не само е била оправдана, но и необходима. Тѣ печелятъ за себе, печелятъ и за общественото развитие. Чръзъ стачката въ такива случаи се осигурява тържеството на социалната правда.

Така схващамъ азъ, така разбираме ние отношението на парламента въ случая, това е отношението на нашата политическа група къмъ въпроса за стачката изобщо.

Слѣдъ тия общи обяснения, нека да видимъ, каква бѣше тази стачка, която се обяви на 27 и на 29 декемврий, можемъ ли, като признаемъ и тази стачка, както и всички стачки на държавнитѣ служаци, за нелегална, въ всѣки случай да я оправдаемъ.

Вѣрно е едно, несъмнѣнъ фактъ е то, че положението на държавнитѣ служаци у насъ, прѣзъ послѣднитѣ години, особено послѣдната година, слѣдъ войната, когато всичко извънредно поскѣпнѣ, когато се създаде извънредно трудно положение за цѣлото население съ тази небивала скѣпност, и когато се оказа — това щикой не може да го отрече — че най-тежко това положение се чувствува, най-тежко се понася то отъ държавнитѣ служаци — несъмнѣно е, казвамъ, че положението на нашитѣ държавни служаци въ послѣдно врѣме стана извънредно много тежко. Тѣ сж въ правото си да искатъ подобрене на тѣхното положение. Откакто настѣпи това врѣме, тѣ периодически прѣдѣляватъ своитѣ искания къмъ правителство и къмъ Народно сѣбрание. И нека го признаемъ пакъ, че правителствата, които се смѣняваха въ послѣдно врѣме, включително съ днешното, по начало не отричатъ този фактъ за тежкото и непоносимо положение на държавнитѣ служаци и сж проявявали готовност да направятъ възможното. Знае се, че, отъ войната още и слѣдъ войната, слѣдъ катастрофата, постепенно се правятъ постѣпки, правѣха се и отъ миналото Народно сѣбрание, което бѣше съставено, знае отъ какви групи, и знаете по какъвъ начинъ; и отъ него дори се приемаха за справедливи исканията на държавнитѣ служаци и се правѣха рѣдника постѣпки за увеличаване на тѣхното възнаграждение по единъ или другъ начинъ — нѣкой път съ нѣкакви петипки, другъ път съ доплащане на старитѣ заплати, съ проценти и т. п. Вѣрно е, че подобренята, които се даватъ на държавнитѣ служаци отъ правителството и въ съгласие съ Народното сѣбрание, като за единъ моментъ задоволяватъ допѣкждѣ тия нужди, обикновено биватъ дотопвани и задминавани отъ постоянно нарастващата нужда и когато тѣзи сравнителни подобреня, които се даватъ по единъ или по другъ начинъ, достигнатъ въ рѣцѣтъ на държавнитѣ служаци и чръзъ това се прѣдполага, че тѣхното положение ще се подобри, въ това врѣме вече скѣпотията е надминала, надраснала и тѣзи подобреня на държавнитѣ служаци се намиратъ пакъ въ затруднено положение. Но трѣгналъ е въ този път — за непосредствено подпомагане постоянно да се подобрява тѣхното положение. И едно трѣбва да признаемъ, че и по-миналото и миналото правителство, изобщо правителствата, които отъ година, отъ двѣ се изреджатъ, включително и днешното, по начало не отказватъ и никога не сж отказвали на исканията на държавнитѣ служаци да се подобри тѣхното положение, доколкото е възможно това. Несъмнѣно, че тия подобреня, които се даватъ по такъвъ начинъ, чръзъ петипки или чръзъ проценти, или чръзъ нови увеличения на заплатитѣ, или чръзъ щатъ — всичко това сж палиативни срѣдства и че единственото рационално срѣдство е, ако можеше да се направи каквото е нужно, за да се прѣмахне скѣпотията, за да се създаде едно малко-много нормално положение. И, дѣйствително, уморено и сѣкашъ стѣснено отъ това постоянно искане да имъ се подобрява заплатата, което искане, само по себе си, е право и основателно, самитѣ държавни служаци, прѣзъ послѣднитѣ мѣсечи, насочватъ своитѣ искания, колкото къмъ това да имъ се дадатъ извѣстни увеличения въ заплатитѣ, по — като виждатъ, че по този начинъ не може да се излѣзе да глава и трѣбва постоянно, непрѣкъснато да слѣдватъ тия увеличения — тѣ насочватъ своитѣ искания и къмъ онази страна, която дѣйствително би помогнала ефективно

на положение; тѣ насочватъ своитѣ искания къмъ правителството, да направи потребното, за да се прѣмахне скѣпотията — едно разумно, едно цѣлесообразно искане, което въ скѣпностъ се прѣдѣлява не само отъ тѣхъ, а отъ всички граждани, които и тукъ, въ Народното сѣбрание, и отъ страна на политическитѣ партии, и на политическия печатъ, винаги и въ всѣко врѣме е изтъквано и изнасяно.

Този, обаче, голѣмъ социаленъ и икономически въпросъ, въпросътъ за прѣмахването на скѣпотията, всички ще признаемъ, е единъ извънредно сложенъ въпросъ и не може съ единъ замахъ, съ едно рѣшение, съ единъ законъ, съ два, съ петъ дори, да се прѣмахне. Никой не ще отрече тази елементарна истина, че скѣпотията е естествена послѣдница на войната, еднакво засегнала и загубаща цѣлиятъ свѣтъ — и побѣдител и побѣдени, разбира се, не навѣкждѣ въ еднаква степенъ, но, въ сравнение съ миналото, навѣкждѣ тази скѣпотия е единъ печаленъ, е единъ кошмаренъ фактъ въ днешния животъ за всички страни. И навѣкждѣ си блѣска въ главитѣ да разрѣшатъ тази мѣчна, тази почти неразрѣшима проблема. У насъ, никой не може да каже, че нѣма желание да се разрѣши по единъ или по другъ начинъ и тази мѣчна проблема — да се прѣмахне скѣпотията. Главното срѣдство, както е изтъквано отъ всички страни, е да се направи, каквото е нужно, за да се подобри нашиятъ левъ, защото отъ тамъ до голѣма степенъ иде скѣпотията. Смѣта се, мисли се отъ икономисти, отъ прѣдставители на властѣта, отъ парламентарни групи, обмислятъ се мѣрки, какъво да се направи. Тѣзи мѣрки се изнасятъ, нѣкои отъ тѣхъ дохождатъ и до Народното сѣбрание, но оказва се, че ако може нѣщо да се помогне, то е съвсѣмъ малко, то е една палиативна помощъ, а на голѣмото желание не може да се помогне. И ние, народнитѣ прѣдставители тукъ, и днесъ, както и прѣди единъ мѣсець, както и при самото откриване на Народното сѣбрание се намираме прѣдъ тази мѣчна, прѣдъ тази трудно разрѣшима проблема — какъво да направимъ, щото възможно по-скоро и възможно по-ефективно да се прѣмахне тази скѣпотия. Може би не, а несъмнѣно е, че правителството не е направило всичко, каквото би трѣбвало да направи, защото — нека го признаемъ — аслж, за да се прѣдприематъ нѣкои ефикасни мѣрки, нека се много широко умѣ, широко прѣдвидливостъ, широко разбиране на цѣлата сложностъ на нашия икономически животъ. Такъвъ широкъ умъ въ срѣдата на правителството, а и за голѣмо съжаление, въобще въ нашия политически и общественъ животъ, липсва. Ние, бѣдни въ толкова много отношения, сме бѣдни и отъкъмъ силни умове. Това е едно отъ голѣмитѣ злочѣстия на нашия народъ, който при разрѣшението на тѣзи голѣми всесвѣтски проблеми, едвамъ 40 години прѣкаралъ свободенъ животъ, се намира въ извънредна осѣдница отъ такива силни, прѣдприемчиви, енергични умове, каквито малко дори се явяватъ и въ напреднали западни страни, които отъ вѣкове иматъ своя култура и тѣхния умъ, тѣхнитѣ характери и таланти се прѣдаватъ по наследество. Едно не може да се оспори: като признаваме, че не е направено или едва ли ще може да се направи това, което е нужно, което дѣйствително би могло да прѣмахне, да отстрани скѣпотията, не можемъ да отсечемъ, че липсва желание въ срѣдитѣ на правителството да се направи каквото е възможно, не можемъ да отсечемъ, че имъ липсва желание да потърсятъ сътрудничеството и на всички други срѣди, и на всички изтъкнали дѣйци и икономисти въ нашия животъ, които биха могли да прѣпорѣчатъ единъ или други мѣрки. Азъ, напр., не мога да отрека, че единъ опитъ на една отъ групитѣ тукъ — на широкитѣ социалисти, които твърдѣ много сж се занимавали съ въпроситѣ по прѣмахване на скѣпотията — да се внесе специаленъ законопроектъ за борба противъ скѣпотията, че този проектъ не се посрѣтна враждебно отъ никѣдѣ, не се отрича и отъ правителственитѣ срѣди: той е подписанъ и отъ прѣдставители на болшинството, както и отъ прѣдставители на другитѣ парламентарни групи. И ако правителството не приготви свой проектъ въ тази посока — а и за това нѣмаме данни да смѣтаме, че то по начало отрича едно такова мѣроприятие — азъ не се съмнѣвамъ, че проектътъ на широкитѣ социалисти ще бѣде внесенъ, ще бѣде обсъденъ и, каквото може да се направи, за да бѣде той колкото се може по-цѣлесообразенъ, ще бѣде възприето отъ всички и ще бѣде подкрѣпено и отъ всѣка една страна.

Така че, думата ми е, като се насочва и отъ страна на самитѣ държавни служаци искането имъ за подобрене

на тяхното положение към най-важния въпрос, към въпроса за прихващане на скъпотиите, чрез което ще може най-ефикасно да се подобри и тяхното положение, не можем да не признаем, че на това тяхно искане по начало никой не се противопоставя, не се противопоставя и правителството. Доколкото то е едно общо желание, това желание се споделя от всички. Ако има, ако бъде изтъкнато от тях или от когото и да е конкретно предложение, това или онова да се направи, и ако може да се признае от обществено митие, въ срѣдата на Народното събрание, че това предложение действително е приемливо и целесъобразно, аз не се съмнявам, че и такова предложение, макар излязло от срѣдата на държавните служачи, ще бъде разглеждано и възможното по него ще бъде направено. Не е отрицано досега принципиално отричане на такава възможност, на такава грижа. И ако може да се обвини правителството, че не конкретно посочени мероприятия не е извършило, не е извършило, а въобще, че не се е достатъчно загрижило то по своя инициатива да приготви пъкои мероприятия, пъкои законоположения, и наедно съ редицата други да ги внесе тук, ако може, казвам, такъв упрек да се направи на правителството — а той се прави и от едната, и от другата страна — въ всеки случай, този упрек, преди всичко, трѣбва да се направи, прави се и ще се направи тук от представителите на народа, от различните политически групи въ Народното събрание, защото тѣ сѫ, които сѫ изпратени от народа, които сѫ повикани да паството, да искат, когато могат, когато има възможност, и сами да предлагат, а въ други случаи да искат и от правителството. Но един такъв упрек, ако е основателен и ако той може от тук и от там да се отпрати към правителството, въ всеки случай, не може да бъде мотив за една стачка. Този упрек е една политическа акция, за която, повторям пакъ, е призована да я направи — и я прави и я поддържа — народното представителство, а не държавните служачи.

И така, да дойдем по-конкретно на въпроса. За да има мотив за стачката, за да бъде тя оправдана, трѣвало би от страна на държавните служачи да сѫ предъявени редица искания, конкретни искания, за подобрене на тяхното положение, да сѫ предъявявани един път, два пъти, правителството да е отказвало категорично да се занимае съ тях, да е отказвало правото им да предъявяват такива искания, да е отказвало справедливостта за тяхното задоволяване, да е направен опит и чрез народното представителство да се въздѣйствува за задоволяването на тези искания. Трѣбваше да се остави и народното представителство да предъяви тия искания от страна на държавните служачи, защото, повторям, днешното народно представителство, от една страна, е свободно избрано, не е насилническо, не е никакво си тираническо мнозинство, което малтретира, което не дава глас и свобода на едно малко малцинство, и защото въ това представителство има специални представители, да го кажем, и на самите държавни служачи. И тѣ трѣбваше да имат доверие общо към народното представителство и към онези групи, въ които тѣ имат свои представители. Та, нужно бѣше да сме видели, че от страна на народното представителство, от страна на едни или други групи, един път, два пъти е направено настояване да се задоволят тези предъявявани по-рано искания. И когато, както на непосредствено предъявеният искания се е получил категоричен отказ, така и въ Народното събрание се е получил един рѣзък отказ, едно ясно изяснение от страна на правителството и на поддържащото го болшинство да задоволи тези искания, тогава бихме смѣтали, казвам, че крайното сѣдство, неслегалното сѣдство, революционното сѣдство — стачката — е оправдано повече или по-малко. Тогава, несъмнено, една такава стачка, обявена, за да се защитят тѣх наскъпи, тѣх общепризнавани искания на чиновничеството, на държавните служачи, предъявявани един път, два пъти, предъявени и чрез Народното събрание, би имала поддръжката и на широките маси, на голѣмата част от общественото митие.

Такъв ли е случаят съ днешната стачка? Върво е, държавните служачи, както споменах, доста отдавна предъявяват редица свои искания главно за материално подобрене. Особено фиксирани сѫ едни по-определени искания от страна на желѣзничарите и телеграфопошци, които сѫ ги поставили въ особени рубрики въ една таблица. Тази таблица, тези искания не от вчера сѫ

предявени. Тѣ сѫ предявени още въ миналото, когато бѣше широко-коалиционното правителство. Обаче, отказвало ли е правителството на телеграфопошците и желѣзничарите да удовлетвори техните искания, получило ли е никакъв рѣзък и категоричен отказ, непризнаване за справедливо и основателно това тяхно искане? Не. Ставаше въпрос само да се отложи задоволяването на туй искане, докато се добие конституционна възможност за това. Понеже правителството не може без бюджет да прави никакви извънредни разходи, трѣбваше да се чака Народното събрание. Но бѣше общано, че тези искания ще бъдат удовлетворени. Значи, признава се правото на желѣзничарите и телеграфопошците, и въпросът се отлагаше до свикване на новото Народно събрание. При свикването на Събраниято тѣ отново предъявиха своите искания. Тѣ заплашваха и тогава съ стачка. Азъ смѣтам, че заплашването имъ бѣше неоснователно, защото никой не отричаше тяхното право. Заплашването трѣбваше да послѣдва тогава, когато има категорично — повторено един път, два пъти — отказване. Но преди туй нѣмаше никакво отказване, за да могат да кажат: „Сега, на, ако това не стане, понеже е втори, трети път и т. н., ще приобгнемъ къмъ крайното сѣдство“.

Но, независимо от това заплашване, просто защото днешното правителство въ своя пѣстър състав представлява широките народни маси и, между другото, е въодушевлено от идеята за социална справедливост, то признава техните искания за основателни, и не само техните — а и не предъявеният искания; то призна просто нуждата на всички държавни служачи. И, както се знае, още въ самото начало то рѣши да се отпусне един кредит от 80 милиона лева, който да се разпрѣдѣли между всички държавни служачи, та, като се задоволят предъявеният вече пѣколко пъти искания на желѣзничарите и телеграфопошците, едновременно да се задоволят и нуждите на всички държавни служачи, които сѫ еднакво обременени, еднакво въ трудно положение. И, знае се, едновременно съ туй се възложи на Министерството на финансите да разшири назначената от по-рано комисия да изработи щата на чиновниците, и ещото министерство да наложи на тая комисия възможно по-скоро да свърши работата си, та тѣзи 80 милиона лева, вече да могат да бъдат разпрѣдѣлени по един справедлив, по един много редовен начин, а не да се допуснат досегашните неправди при разпрѣдѣлянето на възнаграденията — едно рѣшение, което, никой не може да каже, че не бѣше справедливо, че не бѣше основателно. И, нека го признаемъ, не само телеграфопошците и желѣзничарите, но, вън от тях, и другото чиновничество, което не бѣше представило такива искания, въ такава форма, както желѣзничарите и поштенци, остана доволно. Самите желѣзничари и поштенци останаха доволни и, като се знае, настроението имъ за стачка спадна, тѣ се задоволиха и продължиха да си гледат работата. Остана да се чака тая щатна комисия възможно по-скоро да свърши работата си, като се смѣта, че нейната работа ще монѣ прѣз Народното събрание, и ако има пъко неосвършено, ако пъко категория държавни служачи сѫ онеправдани, ще се намѣрятъ тукъ, въ народното представителство хора, депутати, които ще се застъпятъ за тази онеправдана категория и ще се направи възможно най-доброто. А пъкъ относително това, че тая работа ще се забави, правителството, подкато и от общественото митие, направи една стачка на предвидливост, като почна да раздава предварително една част от този кредит въ аванс на чиновниците, за да си посрѣщатъ нуждите. Наистина, тая работа се проточи повече, но никой не може да каже, че това е умисъл на правителството, защото от това нѣма нищо да спечели. Кредитътъ си е кредитъ, той ще трѣбва да се раздаде. Напротивъ, всеки, който би се поставилъ обективно на мѣстото на правителството, не може освѣтъ да желае по-скоро да се свърши тая работа. Сигурно напистъ чиновници, каквито сѫ често лѣти, бюрократи, не гледатъ експедитивно, бързо да се свърши тая работа, а пъкъ действително и самата работа е много сложна. Защото, наредъ съ оплакванията, че тая работа върви много трудно, азъ честохъ пъкъ въ вѣстниците оплакване отъ противоположенъ характеръ, че, напротивъ, работата е твърдѣ много сложна и че съ това бързане тѣ ще се развали, нѣма да излѣже такъвъ щатъ, какъвто е желателенъ. Намекватъ, че би трѣбвало много по-гrijливо, много по-щателно да се работи, за да се приготви нѣщо по-свършено. Както и да е, въ всеки случай, тѣ

с работа, на комисијата, и като имал прѣдвидѣ общеото желание и на правителството, и на прѣдставителството и особено онова негѣрѣније, онова затруднително, онова болѣзнено състояние, отъ което е обхвацано нашето чиновничество, членовѣтъ на комисијата, сами чиновници, би трѣбовало да направятъ всичко възможно, за да се ускори приготвянето на този щатъ.

Е добръ, това ще стане. То се забави не по вина на нѣкого; забави се, въ всѣки случай, не поради нѣкакво нежелание, не поради нѣкакво принципиално отричане правотата на това искане на държавнитѣ служачи. Въ такъвъ случай, пита се: поради това, че прѣдъявениятъ единъ пѣтъ и втори пѣтъ искания на пощенитѣ и желѣзничаритѣ съ известната таблица, искания за подобрене на тѣхното положение; не сж задоволени и досега, има ли основание една стачка отъ тѣхна страна? Несъмѣнно е, че тѣ могатъ, въ правото си сж да прѣдъяватъ натяквания въ обществото, въ печата, могатъ да се направятъ натяквания и отъ тѣхни прѣдставители тукъ къмъ правителството, че не ускорява тая работа. Но да има основателно оправдание по тая причина да се объяви стачка, това никой не може да допусне; никой не може да приеме това за основателно.

Имаше единъ мотивъ за незадоволство между държавнитѣ служачи, между една малка категория, една малка частъ отъ тѣхъ по поводъ закона за консорциума, който се прие тукъ, въ Народното събрание. Тамъ се засѣгаше единъ конкретенъ въпросъ, за хлѣба. При обсъждането на този въпросъ, при рѣшението му въ законопроекта, който стана законъ, една категория отъ държавнитѣ служачи — тѣзи, които получаватъ повече отъ 6.000 л. бюджетна заплата — се оставиха да се хранятъ на общо основание съ по-скѣпъ хлѣбъ съ цѣна установена споредъ общата цѣна на хранитѣ, а на другитѣ чиновници — тѣзи, които получаватъ по-долу отъ 6.000 л. бюджетна заплата — се осигури по-евтинъ хлѣбъ. Имаше право, имаше основание да негодува, да натяква тая категория, която прѣдставлява едва ли не 10% отъ всичкитѣ чиновници, защото сж прѣнебрѣгнати и защото заплата, която имъ се дава, е опрѣдѣлена при условие, че ще иматъ евтинъ хлѣбъ, че ще иматъ хлѣбъ такъвъ, какъвто сж имали по-рано. Това бѣше дѣйствително една неопрѣдѣлливостъ, това бѣше една неправда спрямо тази категория държавни служачи. И имаха право, имаха основание да негодуватъ отъ тѣзи, които бѣха непосредствено заинтересувани. Но, казвамъ, тѣ бѣха една малка категория и не тѣ сж, които обявяватъ стачка, и не заради това пѣтъ имаше основание да се объяви стачка. А на второ мѣсто този конкретенъ поводъ за незадоволство не бѣше създадепъ умишлено, съ цѣль, нарочно нѣкакъ да се прѣдизвикатъ държавнитѣ служачи, съ цѣль да се извърши нѣкаква неправда. Напротивъ, азъ и моитѣ приятели бѣхме противъ това категоризиране. Но онѣзи, които поддържаха това искане, излизаха отъ друго становище — да не се нахърни у широкитѣ маси чувството на справедливостъ, когато, като се смѣта, като се опрѣдѣля, щото бѣднитѣ да получаватъ по-евтинъ хлѣбъ, ще се турятъ въ категорията на бѣднитѣ и държавнитѣ служачи, които получаватъ 6, 7, 8 или 10 хиляди лева и т. н. Разбира се, пѣма защо да се спирамъ върху този въпросъ, то бѣше едно погрѣшно схващане, но, въ всѣки случай, побуждението не е било съ цѣль неспрѣмѣнно да се обидятъ или опсравадатъ нѣкой. И мека забѣлка друго едно нѣщо. Има грѣшка, има неспрѣдѣлливостъ у болшинството, което прокара това искане, но има слаба заинтересованостъ и у онѣзи, които стояха и стоятъ тукъ, главно за да защитаватъ всичкитѣ широки маси — интереситѣ на опсравданитѣ и на държавнитѣ служачи. Защото, когато се разискваше този законъ, и особено когато се прокара тукъ на трето четене, въ редовѣтъ на лѣвитѣ парламентарни групи присѣствуваха по трима-четирма души само прѣдставители, а другитѣ, които трѣбоваше да стоятъ и да бдятъ да се не допусне едно подобно опсравдане — а това можеше да стане — по една или по друга причина бързаха. Събраието за други партийни цѣли да напуснатъ и да вършатъ друга работа. Но, както и да е, станалото станало. Веднага почти въ обществото се изнесе, че това е една неправда и, доколкото знаемъ, отъ никѣдъ не излѣзоха да защитятъ, че, дѣйствително, това така трѣбва да бѣде; воднага даже и тѣзи, които бѣха извършили този актъ и които бѣха го подкрѣпили, дойдоха да признаятъ, че тукъ е станало една грѣшка. И още прѣди да се направи дори демонстрацията, която се

мотивираше смѣло и главно съ искането „евтинъ хлѣбъ“, сир. да се даде хлѣбъ на намалена цѣна, както се даде на другитѣ чиновници, и на тази категория служачи, които получаватъ заплати отъ шестъ хиляди лева нагорѣ, правителството излѣзе и заяви, че тази грѣшка ще бѣде прѣмахната, и призна, че дѣйствително е извършена една неправда. И когато подиръ туй, особено тукъ въ Народното събрание, се заяви тържествено, че тази неправда ще бѣде отстранена, ще бѣде прѣмахната, то се знае, не остана вече мотивъ, не остана вече основание туй да послужи като прѣдметъ за нѣкаква стачка; сир. не останаха основания и оправдания за стачката. Тѣзи два главни мотива, увеличение на заплата или приемане на таблицитѣ, които, разбира се, никога не могатъ да бждатъ прѣдъявени въ такава категорична форма — неспрѣмѣнно тѣзи таблици, неспрѣмѣнно въ този размѣръ, неспрѣмѣнно тѣзи заплати съ 315 или 350 л. за тази категория, 450 за едни кои си, че неспрѣмѣнно това трѣбва да се направи — никога не може да се смѣта, че исканията, макаръ и въ такава форма прѣдъявени, трѣбва точно да се изпълнятъ. Тѣзи таблици горѣ-долу очертаватъ какъ самитѣ държавни служачи схващатъ своитѣ нужди. Но работата на правителството, главно на народното прѣдставителство, като има прѣдвидѣ общитѣ интереси на страната, сѣдствата на държавата и нуждитѣ на всички държавни служачи, сж да установи именно то точнитѣ цифри, да ли ще бждатъ 320, или ще бждатъ, 350 или ще бждатъ 300. Тѣй че, да ли точно въ таква размѣри, въ такива фиксирани цифри ще бждатъ установени тѣзи заплати или не, то е вече съвсѣмъ другъ въпросъ и върху него нѣма защо да се спирамъ. Но казвамъ, по начало този въпросъ е разрѣшенъ съ 80-милионния кредитъ и съ комисијата за щата; разрѣшенъ е и въпросътъ за хлѣба, даже и единъ трети въпросъ, за stabiliteta, по начало е възприетъ, тѣй като една комисија се занимава, както узнахъ, съ приготвянето на единъ такъвъ законопроектъ за желѣзничаритѣ, при който именно е възприето началото, че ще има една дисциплинарна комисија, въ която начело ще участвува единъ съдия, ще има единъ прѣдставителъ отъ самитѣ служачи и единъ прѣдставителъ отъ министерството — това тѣ сж искали — значи по начало е възприето, остава да настоемъ всички тукъ по-скоро този законопроектъ да се прокара. Но, разбира се, не можемъ да искаме, че той трѣбва всичко да прѣдвижда, но трѣбва да кажемъ, възможно по-скоро и той да се прокара, обаче, на реда си — кой е по-важнитъ и кой по-неважнитъ законъ ще опрѣдѣляме всички ние тукъ — въ всѣки случай и това трето искане — искането за stabiliteta — по начало не е отречено отъ никого, а напротивъ, направени сж постѣпки за неговото осъществяване. И въ такъвъ случай, остава ли претекетъ, остава ли нѣкакъвъ поводъ, остава ли нѣкакво отричане на конкретно прѣдъявени искания, искания за които се вижда, че отъ страна на правителството и на народното прѣдставителство нѣма желание да бждатъ задоволени, та да послужатъ като мотивъ, като основание за една стачка? Нѣма такова искане, поне отъ онова, което е прѣдъявено досега не го виждамъ. И, слѣдователно, не сж направени тази стълбца постѣпки, които обикновено прѣдшествуватъ една стачка, и по реда на прѣдъявяването и незадоволението имъ се дохожда обикновено къмъ едно крайно срдѣство, къмъ стачката, която бива оправдана. Нито сж прѣдъявени такива искания, за да бждатъ отричани, нито пъкъ азъ виждамъ тази стълбца отъ постѣпки, правени единъ пѣтъ, два пѣти тукъ-тамъ, най-послѣ и чрѣзъ народното прѣдставителство, които да не сж задоволени. И не виждамъ, слѣдователно, основания за една стачка на държавнитѣ служачи. И дѣйствително стачката, когато бѣше обявена, не бѣше мотивирана съ нито едно отъ тѣзи искания.

Позволете ми сега да мина именно къмъ моментитѣ, когато се объяви стачката. Знаемъ всички, че между стачката и между по-раншното положение имаше единъ другъ фактъ — демонстрацията, придружена съ половинъ дневна стачка. Защото, когато се говори за демонстрация, смѣта се, че демонстрацията си е демонстрация — събрали се хора на улицата да отидатъ да прѣдъявятъ своитѣ искания. Не, тази демонстрация въ сѣщото врѣме бѣше и стачка — така я титулуватъ и самитѣ ѣ организатори. Въ бюлетина на акционния комитетъ, въ който се излага вървекътъ на демонстрацията, се казва, че било опрѣдѣлено стачката да се объяви въ 2½ ч., но понеже станало това и това, понеже правителството било ужъ рѣшило, като

дойдатъ чиновниците въ учръждаеията, да се затворятъ вратитъ и да не ги пускатъ, затова се рѣшило стачката да се обяви въ 11 ч. прѣди обѣда. Говорятъ за стачка, демонстрацията се придружава съ стачка. Тѣй че, прѣди формено обявената стачка, която отъ 27 и 29 декемврий продължава до днесъ, имаме демонстрацията. Кои сж мотивитъ и оправданията за демонстрацията, то е другъ въпросъ, може-би ще се повърна на него малко по-късно. Но въ всѣки случай, демонстрацията, макаръ да се придружаваше съ половинъ дневна стачка, не бѣше още тази стачка, която по-послѣ стана. Демонстрацията стана, т. е. опита се да се направи демонстрация на 24 декемврий; малко пѣщо, началото отъ демонстрацията, стана; извършиха се единъ, два митинга въ Ютъ-бунаръ — правителството я спре. На другия денъ желѣзничаритъ отъ работилницата сполучиха, та си направиха една демонстрация, неочаквана за правителството, наложиха своето и заявяватъ тукъ, че цѣлѣта имъ била да покажатъ, че престижътъ на правителството петъ пари не струва. Както и да е, направиха си на сутринята на 25 декемврий демонстрация.

П. Величковъ: Безъ интрига не може ли тази работа?

Т. Влайковъ: Не е то интрига.

Я. Сакжзовъ: Кждѣ е казано това?

П. Величковъ: Стигатъ би другитъ работи, интригитъ поже оставете за другъ пътъ.

Т. Влайковъ: Шомъ мислите, че това е интрига, то е другъ въпросъ. Да видимъ тогава, интрига ли е.

Т. Караваневски: Тѣ мислятъ, че всичко е интрига.

Т. Влайковъ: Азъ искамъ да изтъкна, каква е тенденцията.

П. Величковъ: Кажете за вашата тенденция, тя е важна.

Прѣседателствующъ А. Оббовъ: (Звъни) Моля, спойство, т. г. народни прѣдставители.

Т. Влайковъ: Азъ искамъ да изтъкна една тенденция, върху която по-послѣ ще се спра. Ето какво пише въ бюлетина на конфедерацията: (Чете) „25 декемврий. За да покажатъ на правителството, че неговитъ закани и запрѣщения не чинатъ дори лула тютюнъ, другаритъ отъ желѣзнопътната работилница рѣшиха да го изненадатъ съ една голѣма манифестация... Властѣта бѣ изненадана, смутена и ожесточена. Престижътъ ѝ бѣ захвърленъ въ калѣта.“ — Едно злорадство.

Нѣкой отъ земледѣлцитъ: Кажете имъ! (Сочи обединенитъ социалисти)

П. Величковъ: Интрига е, пакъ Ви казвамъ.

Т. Влайковъ: Както виждате, азъ изтъквамъ тенденцията, не ми е менѣ цѣлѣта да права интрига. Както и да е, демонстрацията на 25 декемврий стана и подиръ туй — това се заяви и отъ г. Сакарова, когато говори по поводъ на стачката. — всички чиновници тукъ отиватъ на работа. На 25 декемврий подиръ обѣдъ всички сж въ работилницитъ и канцеларитъ, на 26 всички сж пакъ на работа, на 27 сутринята пакъ отиватъ всички на работа. Обаче, на 27, въ 11 или 12 ч. прѣди обѣдъ, комуниститъ обявяватъ стачка. Когато се говори за стачката, нека се има прѣдъ видъ, че ние имаме тукъ два фактора, и когато се говори, какво мислѣли единитъ — какво мислѣтъ съюзитъ на съюзитъ, конфедерацията на труда и пр. и съ туй смѣтаатъ, че тѣ нищо лошо не сж мислили — нека се има прѣдъ видъ, че задъ тѣхъ стои и друга една организация — комунистическата — която, нека го признаемъ, не даде началото на това движение, на тая прѣдприета демонстрация на 24 декемврий, а само дойде да използва този моментъ за своитъ цѣли и за своитъ задачи и схващания. Туй е и за стачката. Стачка на 27 декемврий въ 11½ ч. прѣди пладне е била обявена въ работилницата на желѣзницитъ отъ комуниститъ. Обявена е защо? Защото тѣ отидоха и прѣдвяха нѣкои искания

на правителството и правителството отказа да ги изпълни ли? Не, такова нѣщо не е имало, а защото тѣ сж узнали, че на много мѣста въ провинцията тѣхнитъ хора не на шга или не така леко сж погледнали на тази демонстрация и сж смѣтнали, че тя е начало на едно революционно движение, каквото — тѣ не го отричатъ никога — тѣ биха желали въ всѣки сгоденъ моментъ да създадатъ. И като сж узнали, че това революционното движение, проявено въ стачки, вече е осжществено тукъ и тамъ — въ Горна-Орѣховица, въ Дунница и т. н. — тѣ, послѣдователни на себе си, обявяватъ стачка. Обявяватъ стачка половината отъ работилницитъ; другитъ, които сж въ съюза на съюзитъ или които, въ всѣки случай, не сж въ комунистическитъ организации, продължаватъ да си работятъ до вечерята. Правителството въ този моментъ...

Д. Казасовъ: Това не е вѣрно. Тѣ сж работили само до 12 ч., т. Влайковъ. Слѣдъ обѣдъ, слѣдователно, не е имало работа.

Т. Влайковъ: Да, приемамъ тази поправка. — Въ работилницитъ не сж работили, но въ другитъ канцеларии, въ другитъ учръждения сж продължавали да си работятъ. И правителството тогава, поставено прѣдъ факта на стачката, както се разясни тукъ по-рано, издава една наредба, съ която иска до 6 ч. вечерята всички, които сж съгласни да продължаватъ да работятъ, да подпишатъ нѣкаква декларация, и които не се явятъ, ще ги смѣта, че сж въ стачка и ще бждатъ уволнени. И понеже за работилницитъ това врѣме не е било удобно, защото тѣ не се явяватъ на работа въ недѣля, доколкуто знамъ, този срокъ е билъ продълженъ до понеделникъ, 12 ч. на пладне. Какво е ставало въ недѣля не знаемъ, но въ понеделникъ, ако се не лъжа, въ 10 или 11 ч., вече и прѣдставителитъ на съюза на съюзитъ, които се намиратъ подъ влиянието на широкитъ социалисти, обявяватъ стачка. Защо я обявяватъ? Направиха ли и тѣ нѣкои постѣпки, така, както му е редѣтъ при стачкитъ, дори при обикновенитъ стачки, стачки, които се обявяватъ въ частнитъ прѣдприятия, да прѣдвяхатъ нѣкои искания, да излѣзатъ и кажатъ, напр., по въпроса за таблицата: „Искаме неспрѣмѣнно до този и този срокъ таблицата да бжде приета“ — при всичко че това е едно неоснователно искане, но сѣ пакъ да прѣдвяхатъ искане — да прѣдвяхатъ искане относно хлѣба, напр., да бжде той повече или по-евтинъ, или нѣкои други конкретни искания? Вѣрно е едно лѣщо. Тукъ, въ бюлетина на акционния комитетъ, четемъ едно: на 24, когато прѣдставители тукъ на желѣзничаритъ и телеграфиститъ поднесоха исканията имъ на правителството, слѣдъ туй тѣ сж заявили, че ако арестуванитъ тѣхни водители не бждатъ освободени, ще стане нѣщо, за което послѣдствията ще тегли правителството — прѣдполага се, слѣдъ туй ще могатъ да обявятъ стачка. Обаче, както се знае, водителитъ имъ бѣха освободени, и тѣ по-нататъкъ казватъ: „Нашето искане, обаче, биде изпълнено“ — единъ видъ наложиха сж го — тѣй че, това искане не е осжществено тогава, когато е била обявена стачката. И азъ запитахъ частно и лично въ министерството г. министра на желѣзницитъ: слѣдъ туй врѣме, слѣдъ 25, на датитъ 26, 27, 28, 29, прѣдвяхили ли сж тѣ нѣкои искания, които правителството да е отрекло да изпълни?

Д. Казасовъ: За уволненитъ?

Т. Влайковъ: Нищо подобно нѣма, доколкуто знамъ. Ще излѣзатъ тукъ други да говорятъ, и тѣ нека обяснятъ. Азъ знамъ отъ непосредственитъ участници въ стачката, отъ хората въ работилницата, че никакви искания прѣдъ правителството не сж прѣдвяхвали; знамъ и отъ министра на желѣзницитъ, че никой не е идвалъ въ това врѣме при яви комисиия да прѣдвяхи тия искания.

Д. Казасовъ: На 26 при г. министъръ-прѣдседатели и на 27 при министра на желѣзницитъ, г. Турлаковъ, се яви комисиия да прѣдвяхи тия искания.

Т. Влайковъ: Кон?

Д. Казасовъ: И стачката на 28 не бѣше обивена, а бѣше прѣдизвикана.

Прѣседателствующъ А. Оббовъ: (Звъни)

И. Гетовъ: Още на 25 бѣше обявена стачката.

Т. Влайковъ: Допускамъ, че може и така да бъде, че азъ пъкво дачи не знамъ. Въ всеки случай, вие ще ги освѣтите; ще излъже и г. министърътъ, и той ще разясни, какъ е било. Нашиятъ свѣдѣния, обаче, отъ непосредственитъ участници въ стачката и особено отъ дѣлци въ работилницата сж такива, че прѣзъ това врѣме никакви искания не сж прѣдъявени. Имало е просто едно колѣбане, какво да правятъ. Особено на 29, когато тѣ сж се явили въ работилницата — да работятъ разбира се — се явява едно колѣбане: единъ това мисли, другъ — онова, докато най-послѣ пристига едно рѣшение или една заповѣдъ отъ онѣзи, които ръководятъ движението, че трѣбва да се объяви стачка, и стачката се обявява. И азъ, доколкото може единъ човѣкъ да заключава отъ фактитъ, отъ положенията, отъ отношенията, които иматъ организираниитъ държавни служащи единъ къмъ други и партинитъ, които ги водятъ, комунисти и ширски единъ къмъ други, си обяснявамъ това рѣшение отъ страна на водителитъ на съюза на съюзитъ на 29, да се объяви стачката, само съ едно. Слѣдъ като комуниститъ обявиха стачката, тѣ не можеха да останатъ насрѣдъ пѣтя, защото не съмнитъ е едно, че между желѣзничаритъ въобще бѣше създавано, бѣше развивано въ продължение на дълго врѣме, въ сказки, въ публични рѣчи, въ печата, едно, да го кажемъ, революционно, едно бунтарско настроение, едно настроение непрѣмѣнно да отидатъ до крайностъ, чувствувайки себе си силни, годни за борба, да хвърлятъ рѣжаницата на държавата, безъ огледъ даже, да ли има непрѣмѣнно пѣкаква нужда, пѣкакво оправдание; защото знае се, че когато една организация се настрѣйва, се възпитава и възбужда въ единъ бунтарски духъ, често пѣти — не казвамъ, че тукъ непрѣмѣнно е така, но често пѣти — създава се такова течение, че бунтътъ става единъ видъ самъ за себе си цѣль, просто да се яви единъ избликъ, едно огдушване на оми начинъ у тѣхъ духъ на недоволство, духъ на борчество. При това настроение въ срѣдата на желѣзничаритъ и пощенцитъ, създадено още отъ понапрѣдъ, това движение — нека го признаемъ тукъ въ скоби — прѣзъ май ли бѣше, кога бѣше, когато министъръ на вътрѣшнитъ работи бѣше г. Кръстю Пастуховъ и когато вътрѣ въ министерството бѣше и г. Янко Сакъзовъ, това движение бѣше пакъ накинѣло и тѣ едвамъ успѣха тогава да спратъ желѣзничаритъ да не направятъ стачката. На тѣхъ казаха: „Какво ще бѣде това нѣщо? Вие ще направите стачка противъ насъ — ние сме властътъ! А ние сме, които сме ви възпитавали въ този духъ, ние сме, които ви водимъ и ръководимъ. Ние ще ви задоволимъ“. Тѣй че имало е моменти, когато самитъ прѣдставители на широкитъ социалисти едвамъ можеха да сдържатъ този духъ на недоволство, това бунтарско настроение въ срѣдата на желѣзничаритъ и телеграфо-пощенци. А когато вече тѣ не бѣха на власт и когато можеха да дадатъ, слѣдователно, възможностъ да се прояви по-широко това недоволство, естествено е, че ако речеа пакъ да го спратъ, слѣдъ обявяване стачката отъ комуниститъ, желѣзничаритъ щѣха да се изпълнятъ отъ тѣхното влияние, една голѣма частъ, въпрѣки тѣхното рѣшение, щѣше да отиде съ комуниститъ, а другата можеше да ги напусне, по-малко ги напускатъ въ такива важни и рѣшителни моменти. И при това положение, за да не дадатъ на комуниститъ да използватъ създаденото положение и настроение, рѣши се отъ водителитъ на съюза на съюзитъ, отъ водителитъ на желѣзничаритъ и телеграфо-пощенцитъ да обявятъ стачка. (Възгласи отъ обединенитъ социалисти) Ето защо, споредъ обективното изреждане и излагане на фактитъ, така, както азъ непосредствено съмъ ги изучавалъ отъ участницитъ въ стачката — нека ви го кажа, че и наши приятели сжко участвуваха, даже и днесъ участвуватъ въ стачката, при всичко че ние сме противъ нея; не можемъ да ги накараме я, на сила да не участвуватъ, увлѣчени отъ това движение отъ чувство на професионална солидарностъ, отъ страхъ отъ другитъ и т. н., тия наши приятели сж и днесъ въ стачка — . . .

Т. Луановъ: Тѣхъ поне кой ги е възпитавалъ въ бунтарство?

Т. Влайковъ: Професията ги възпитавала, защото когато ги викатъ на събрание, ние тамъ не отиваме да говоримъ, говорятъ знае се кои. — Както и да е, споредъ тѣзи факти, така обективно приведени и добити отъ непосредственитъ участници, нѣмаме абсолютно никакви професионални, икономически искания на желѣзничари и по-

щенци въ онѣзи моменти на 27 и 29 прѣдизвикъ отъ тѣхъ и отречени отъ правителството, отречени отъ народното прѣдставителство, които да дадатъ основание за обявяване на стачка. Стачката е единъ непосредственъ резултатъ на демонстрацията. При демонстрацията се обяви една малка, една полудневна стачка. Бѣше създадено едно бунтарско настроение верѣдъ тѣзи работнически маси, едно бунтарско настроение, създадено отъ водителитъ на съюза на съюзитъ, и едно бунтарско настроение, което си съществува въ срѣдата на маситъ, които се намиратъ подъ влиянието на комуниститъ, защото тѣ не отъ вчера и затѣмъ създаватъ това бунтарско настроение. Това е рѣшение на тѣхния конгресъ, това е рѣшение, което тѣ всѣкога, както се казва *ubi et ubi* — палѣво и надѣсно — го заявяватъ, че тѣ искатъ революция, тѣ искатъ да използватъ всѣки моментъ, за да се прояви революционно недоволство, за да може да се подобне всѣка власт и да се подготвятъ условия и почва за осъществяване на тѣхния краенъ идеалъ — съвѣтската република, която ще се създаде само чрѣзъ революция. Та, у тѣхъ си го има всѣкога това бунтарско настроение. Прибавено къмъ него и бунтарското настроение, създадено пѣкъ отъ съюза на съюзитъ прѣди демонстрацията, въ врѣме на демонстрацията и по поводъ на демонстрацията, ние имаме едно засилено движение въ тия чиновнически маси, което, слѣдъ свършване на демонстрацията и слѣдъ като изтече срокътъ, не можеше вече да се спре, то бѣше засилено по инерция и не можеше да не избие въ една стачка. Ако бѣха само широкитъ социалисти съ своя съюзъ на съюзитъ, може би, тѣ щѣха да спратъ, щѣха да канализиратъ това движение, но задъ тѣхъ стояха комуниститъ, които, то се знае, всѣкога пей даватъ, по какъвто и да е поводъ, за едно бунтарско движение. Тѣ си го заявяватъ, тѣ не сж една партия на нормаленъ парламентаренъ политически животъ, тѣ сж една партия, която врѣменно се примирява съ парламентарния животъ тукъ, но която иска чрѣзъ прѣжка акция, чрѣзъ революционно движение да постигне своята цѣль. Това нѣщо е казано въ рѣшението на тѣхния конгресъ, което нѣма нужда да ви цитирамъ; то е извѣстно на всички — единъ пѣкъ моятъ приятель тукъ го чете. Тѣ, напър., казватъ: (Чете) „Всесвѣтската война отвори епохата на социалистическитъ революции. Прѣзъ тая епоха максималната програма на революционната социалъ-демократия добива първенствуваще и непосредствено практическо значение въ борбата на цѣлия международенъ пролетариатъ. Опитътъ на революцията въ Русия и въ другитъ страни посочва ясно новитъ срѣдства за революционната борба на пролетариата — отъ масовата акция и масовата политическа стачка до въоръженото въстание“. Това с тѣхното схващане, и тѣ не го скриватъ. Азъ присѣтствувахъ завчера, когато се откри първото заседание на новия общински съвѣтъ, и прѣдставителитъ на комуниститъ, нашиятъ колега тукъ, който сега отсъствува, г. Мулетаровъ, когато спорѣше съ широкитъ социалисти, явно излъже и заяви: „Г-да! Вие сте поддържници на реда и спокойствието въ страната; ние отричамъ този редъ и спокойствие, ние сме партия на революцията“. Значи, тѣ използватъ всѣки моментъ, за да може да се наруши, колкото се може повече, да се форсира съществуването на всѣкакъвъ редъ и спокойствие и да се ускори настѣпването на революцията. Е добръ, това е тѣхно схващане и тѣ сж послѣдователни на себе си. Ние, които сме защитници на реда и спокойствието, които искаме да се запази днешниятъ строй, то се знае, ще гледаме да парализираме всѣки тѣхенъ опитъ, ще се боримъ срѣщу тѣхъ, но поне когато тѣ по заявяватъ открито, не можемъ да ги обвиняваме, че тѣ хитруватъ. И когато други, а не тѣ самитъ, създадатъ едно такова настроение въ полза на смутетъ, на революционното движение, замислятъ демонстрация, знае се, че за тѣхъ тя е добръ дошла и тѣ я използватъ именно за своята цѣль. Още прѣди обявяването на стачката имаше едно окръжно отъ врачанската тѣхна организация до еслата, съ което тѣ заявяваха: „Цѣльта тукъ не е за пѣкакви искания и за 500 или 600 л. заплата, цѣльта е да се постигне нашата крайна цѣль — революцията, и затуй събирайте храни, събирайте това онова и помогнете на това революционно движение“. Така си го казватъ тѣ. И ако днесъ признаемъ — а не можемъ да не признаемъ това, защото не можемъ друго-яче да обяснимъ и оправдаемъ стачката — че стачката е една немишуема послѣдница на демонстрацията, очевидно е върху кого леда отговорността за стачката. Тя бѣше едно засилване на бунтарското настроение, създадено

чрез демонстрацията, което не можеше да се спре по-нататък, което тѣснитѣ не искаха да спрат, едно, защото отговаряше на тѣхното схващане, и друго, защото вече имаше начала на тѣзи революционни бунтове тукъ и тамъ, а при наличността на този фактъ, широкитѣ вече и да искаха, не можеха да спрат това засилено бунтарско движение въ срѣдата на държавнитѣ служаци, и стачката бѣше немигуема. Стачката стана и послѣ захванаха да търсятъ мотиви за нея, послѣ захванаха да прѣдяватъ искания, съ които да я оправдаятъ. И както се знае — азъ пѣмамъ въ този моментъ всички тия данни — тѣзи искания се изредиха въ нѣколко групи: най-напрѣдъ бѣха десетъ или десетъ, послѣ станаха седемъ, послѣ — петъ и най-послѣ има едва-ли едно искане.

Отъ земледѣлцитѣ: Сега нѣма нищо.

Т. Влайковъ: Искамъ да кажа, че, като се признае, че стачката не се оправдава съ никакво непосредствено искане, прѣдявано отъ държавнитѣ служаци и отхвърлено категорично, неудовлетворено отъ правителството и отъ парламента, и се смѣтне, че тя е просто една послѣдица на демонстрацията, въ такъвъ случай отговорността за стачката остава върху ония, които прѣдизвикаха демонстрацията. И демонстрацията, споредъ моето схващане — както се обясни вече тукъ отъ прѣдставителитѣ на разнитѣ групи, и намето гледище се разви и обясни отъ моя приятель г. Костурковъ — и демонстрацията не бѣше оправдана съ нищо, и тя пѣмаше нѣкакви основания отъ професионаленъ характеръ, които да я оправдаватъ, и особено като едно такова крайно срѣдство, придружено съ малка стачка. И като вземемъ да търсимъ тогава отговорността за стачката, тази отговорностъ ние съ право ще трѣбва да сложимъ върху ония, които прѣдизвикаха демонстрацията, защото тѣ не прѣмѣриха силитѣ си, които ангажираха въ борбата, не прѣмѣриха и своята властъ надъ тия сили, та да могатъ, когато поискатъ, да ги спратъ, и главно, тѣ забравиха този голѣмъ фактъ въ нашия животъ, че задъ тѣхъ стоятъ комуниститѣ, които несъмнено ще искатъ да използватъ и ще използватъ това движение вече за други, за свои цѣли. И ако дори широкитѣ социалисти имаха нѣкаква сила и властъ да спратъ засилното движение, щомъ други не искатъ да го спратъ, тѣ ще бѣдатъ безсилни, както бѣха безсилни. Така се обяснява стачката — обяснява се, но не се оправдава съ никакви искания отъ професионаленъ, отъ икономически характеръ. Ако за комуниститѣ, отъ тѣхно гледище, е оправдателна, като политическа акция, не ще и дума, за всички насъ, които отричаме това тѣхно схващане, които го смѣтаме за най-гилебно въ днешния моментъ за страната, този политически характеръ на стачката съ нищо не може да се оправдае отъ гледището на днешния политически и общественъ строй, който се поддържа отъ всички, включително и отъ широкитѣ социалисти, . . .

Я. Санжзовъ: То е въпросъ още, че се поддържа отъ широкитѣ социалисти.

Т. Влайковъ: . . . защото прѣдставителтъ на широкитѣ социалисти въ миналия кабинетъ на 27 юлий организира силно полицията и властта въобще, за да попрѣчи на едно движение на комуниститѣ, което послѣднитѣ смѣтаха — тѣ поне официално тѣй заявяваха — че е просто една манифестация или демонстрация, обаче знаеше се отъ всички, че е единъ опитъ или една проба, ако не и една пробна мобилизация за прѣдизвикване на една революция. Това, макаръ да не се признаваше отъ тѣхъ, но се съзнаваше отъ всички, съзна се и отъ г. Пастухова, както и отъ цѣлото тогавашно правителство, и п. Пастуховъ, за да запази днешния общественъ строй, . . .

Я. Санжзовъ: Не строя да запази — какво казвате?

Т. Влайковъ: . . . да запази съществуването на страната, ако щете.

Я. Санжзовъ: Така кажете. 30 години ние се боримъ противъ този строй; този строй ние искаме да го измѣнимъ, . . . (Възражение отъ земледѣлцитѣ)

П. Стояновъ: И ние не по-малко отъ васъ.

Я. Санжзовъ: . . . не да го поддържа. (Нѣмъ земледѣлцитѣ) Вие ще го поддържате, 30 години ние го

събаряме заедно съ васъ. Защо ще поддържаме, тоя строй — строй на мъчения, на страдания?

Прѣдседателствуващъ А. Оббовъ: (Звъни) Спокойствие, г-да!

Т. Влайковъ: . . . особено въ днешния моментъ, когато се чака нейното съсипване, прѣдприе редица мѣрки отъ такъвъ сѣщо характеръ, каквито прѣдприе и днешното правителство. Тѣзи мѣрки на г. Пастухова се оправдаха съ нескриванитѣ тенденции, нескриванитѣ замисли на комуниститѣ. Тѣзи замисли, тѣзи тенденции на комуниститѣ еднакво съществуваха и на 24 декемврий, както и на 27 юлий. Въ единия и въ другия случай това сѣ един и сѣщи хора, послѣдователни винаги на себе си. И ако г. Пастуховъ прояви тази прѣдвидливостъ, за която получи подкрѣпата и одобрението на всички, да прѣдпази страната отъ единъ възможенъ смутъ, който явно не бѣха обявени, но които можеха да бѣдатъ постигнати, защото демонстрациитѣ можеха да се изродятъ въ такива смутъ, трѣбваше да има баремъ малко отъ тази прѣдвидливостъ на Пастухова и у онѣзи, които замислиха, устроиша и ръководиша демонстрацията на 24 декемврий. Тѣ трѣбваше да знаятъ, че задъ тѣхъ стоятъ комуниститѣ и че, създадено единъ пътъ малко бунтарско, революционно настроение, първо то ще бѣде използвано отъ онѣзи, които търсятъ прѣди всичко сами да създаватъ смутъ и за които добръ дошли сѣ такива един смутъ, когато сѣ прѣдизвикани отъ други. Трѣбваше, значи, водителитѣ на това движение да иматъ прѣдъ видъ съществуването на този голѣмъ фактъ, който г. Пастуховъ на върмето прѣдвиди, и да не започватъ тази демонстрация. Тѣ я започнаха — никой не може да скрие това — съ чисто политическа цѣль. Не искамъ да влизамъ сега въ подробности — тѣ се изясниха на върмето — по несъмнено е едно. Отслабването на широко-социалистическата партия, която се прояви при общинскитѣ избори и въ столицата, и на други мѣста, ги постави прѣдъ една мъчна проблема: тѣ или трѣбва да се засилятъ при законодателнитѣ избори, и по този начинъ да могатъ да запазятъ своитѣ кадри, да запазятъ своето влияние, или нѣкъ трѣбва да се проявятъ и тѣ въ малко по-смѣла, по-революционна акция, единъ видъ да се явятъ като конкуренти на тѣснитѣ социалисти, които съ своитѣ революционни проповѣди и акции увеличатъ маситѣ и работническото, та по този начинъ да могатъ да запазятъ поне своитѣ градски работнически маси. Тѣ бѣха поставени между едното положение и другото . . .

Я. Санжзовъ: Сега вече изясни валпитѣ пжтища, та остана нашитѣ да изяснявайтъ!

Т. Влайковъ: . . . и тѣ прѣдпочетоха малко-много тѣзи маси, въ които тѣ иматъ най-голѣмо влияние, които сѣ осювата на тѣхното социалистическо движение, а именно държавнитѣ служаци, защото знае се, че между работническото въ частнитѣ прѣдприятия, въ синдикатитѣ имѣватъ голѣмо влияние. Въ конгреса на синдикатитѣ имъ, който бѣше прѣзъ май мѣсецъ, ми се чини, се констатира, че тѣ иматъ въ тия синдикати всичко на всичко три хиляди и нѣколко души работници. Това четемъ въ „Народъ“. Тамъ, значи, имѣватъ голѣми маси; тѣхнитѣ голѣми маси сѣ между държавнитѣ служаци. А държавнитѣ служаци се ръководятъ отъ двѣ начала: или трѣбва чрезъ властта да имъ се общаятъ и дадатъ извѣстни облаги, или трѣбва да се тикнатъ въ пжтия на революцията, и да очакватъ, че чрезъ прѣсъздаването на общественъ строй ще могатъ да постигнатъ по-добро бѣдаще — това, което правятъ комуниститѣ. И широкитѣ социалисти се намѣриха прѣдъ необходимостта, която имъ се налагаше, да тръгнатъ по този пътъ, да се опитатъ съ тази демонстрация да революциониратъ малко-много тѣзи намиращи се подъ тѣхното влияние маси. Но всичката работа е тамъ, както казахъ, че тѣмъ липсваше елементарната прѣдвидливостъ да разбератъ, че, когато една маса се революционира, често пжти тя избѣгва отъ влиянието, отъ ръководството на онѣзи, които създаватъ това движение, а още повече не прѣдвидиха тѣ, че задъ тѣхъ стоятъ комуниститѣ, които ще използватъ по своему това движение и ще му дадатъ такава насока, каквато тѣ желаятъ, което и стана.

Прочее, стачката, споредъ нашитѣ схващания, сама по себе си една неагнална акция, не може да се оправдае

и съ ония основания, съ които въ известни случаи из-
вѣстни стачки отъ такъвъ характеръ биватъ оправдавани.
Имаме оправдания, напр., за стачката отъ 1906 г., защото
тогава имаше едно правителство реакционно, . . .

Нѣкой отъ комунистите: А сега не!

Т. Влайковъ: . . . което отказваше да даде и най-
малкитѣ удовлетворения, да задоволи въ най-слаба сте-
пень исканията на желѣзничаритѣ. Едновременно, опази
стачка имаше до известна степенъ и политически харак-
теръ, защото това сѣщото реакционно правителство, съ
помощта на личния режимъ, бѣше се наложило като
единъ водещицѣ камъкъ надъ цѣлото общество, надъ
цѣлото гражданство, на всички то тегише и всички же-
лаеха, всички жадуваха съ каквито и да е срѣдства да
бѣде прѣмахнато. Когато стана стачката, голѣма частъ
отъ гражданството помисли и погледна на тази стачка
като на едно политическо срѣдство за прѣмахване на
реакцията. И ако ние чуваме отъ тази трибуна да се чете
една статия отъ в. „Миръ“, съ която се одобрявала тогава
стачката — имаше обаче други групи, които бѣха про-
тивъ — ако е имало такава статия, тя може да се обясни
само съ това, че народняцитѣ, както и други опозиционни
партии тогава, като водѣха борба непосилна сѣрцу то-
гавашното реакционно правителство на стамболовиститѣ,
помислиха, че стачката ще помогне, за да може по-скоро
да се свали това правителство. Днесъ подобно нѣщо нѣ-
маме. Можемъ каквото щемъ да говоримъ за днешното
правителство, въ всѣки случай то е правителство, дошло
слѣдъ едни свободни избори, то е едно правителство,
което е изразъ на народната воля, въ което можемъ да
виждаме грѣшки, можемъ да виждаме нетактични и не-
прѣдвидливи работи, но въ всѣки случай не виждаме
това реакционно желание да погазва правата на народа отъ
една страна и отъ друга страна не виждаме замисълъ да
се прѣнебрѣгватъ справедливитѣ искания на широкитѣ
маси, чиновницитѣ и другитѣ служащи.

И. Януловъ: Браво!

Т. Влайковъ: Когато дойдемъ да обсъждаме дѣлата
на правителството, ние ще си кажемъ думата . . .

Нѣкой отъ обединенитѣ социалисти: Вие ще ги за-
бравите.

Т. Влайковъ: . . . и ще се види кой какъ се отнася
къмъ конкретнитѣ дѣния на правителството.

Прочее, когато се констатира по такъвъ начинъ, че
стачката не е оправдана нито като политическа акция,
нито като една икономическа акция, като акция, цѣляща
нѣкакво професионално, нѣкакво служебно, или нѣкакво
икономическо подобрене положението на тия, които сѣ
ангажирани въ нея, защото не видѣхме тѣзи искания да
сѣ прѣдъявени по надлежния пътъ, по надлежния редъ,
както се прѣдъявяватъ дори спрѣмо единъ господаръ, и да
бѣде отречено тѣхното задоволяване, въ такъвъ случай
ние си задаваме въпроса: слѣдъ обявяването на тази
стачка какво трѣбваше да направи правителството? И
това е единъ отъ въпроситѣ, на който азъ чакамъ мини-
стерътъ на желѣзницитѣ да отговори, слѣдъ като питамъ,
како е направило по-рано правителството, за да прѣдот-
врати тази стачка. И ако се констатира, че сѣ били прѣд-
явени нѣкои искания и то брутално и категорически ги е от-
хвърлило, ние си запазваме правото да го осъдимъ. Днесъ,
за сега поне не знаемъ, да сѣ прѣдъявени таква искания.
Слѣдъ туй, ние питаме: какво трѣбваше да направи пра-
вителството слѣдъ така безпрѣдметно и неоправдано обя-
вената стачка?

Т. Лукановъ: Да изколи комуниститѣ и желѣзни-
чаритѣ.

Т. Влайковъ: Трѣбваше, споредъ нашето схващане,
правителството да направи всичко, каквото бѣше нужно,
за да осигури редовното и правилното движение на же-
лѣзницитѣ и редовнитѣ телеграфо-пощенски съобщения.
То трѣбваше да направи онова, което му допускатъ за-
конитѣ.

Отъ обединенитѣ социалисти: А-а-а!

Т. Влайковъ: Ние не оправдаваме тия дѣния, ма-
каръ направени съ цѣль да се осигури движението, да
се осигури телеграфо-пощенското съобщение, които сѣ
противъ които и да било законъ. Но въ кръга на законитѣ
правителството трѣбваше да направи възможното. Нала-
гаше се да се направи мобилизация на лѣкоч набори.
Правителството го направи. Ние смѣтаме, че въ това от-
ношение то изпѣлни единъ дългъ; напротивъ, щѣхме да
го осъждаме, ако то бѣше сгърнало рѣшѣ и чакаше ра-
ботата да се разрѣши отъ само себе си. Милитаризирани
сѣ други, които не подлежатъ на наборъ. Смѣтаме, че
и това е една отъ мѣркитѣ, които правителството трѣб-
ваше да вземе, за да осигури движението.

В. Димитровъ: Въ кръга на законитѣ!

Т. Влайковъ: Въ кръга на законитѣ и разбира се,
въ кръга на онѣзи срѣдства, които законитѣ даватъ на
правителството.

Г. Чернооковъ: По кой законъ е позволена мобили-
зацията на една професия?

Т. Влайковъ: Министритѣ ще обяснятъ и като обяс-
нятъ, ще видимъ дали е направено въ кръга на законитѣ
или не. Но, въ всѣки случай, ние смѣтаме, че слѣдъ като
по такъвъ начинъ бѣше обявена стачката, правителството
трѣбваше да използва всички срѣдства, които законитѣ
му даватъ, за да осигури движението: ще назначава нови
лица, ще повиква отъ тукъ-тамъ стари чиновници — раз-
бира се въ реда на нѣщата. Онова, което се изтъкваше
тукъ въ миналото заседание, че сѣ вършени терори, че
сѣ вършени насилия надъ отдѣлни стачници отъ страна
на полицията — това е фактъ, който, то се знае, не може
никой да оправдае и най-малко ние, прѣдставителитѣ на
радикалната партия, го оправдаваме. Всѣко насилие,
всѣка бруталност, всѣко погазване на личната свобода
е осъдително. Правителството трѣбваше да си послужи
съ срѣдства, които му даватъ законитѣ, за да осигури
движението, но то не можеше да посѣга върху личната
неприкосновеност, върху свободата и здравето на граж-
данитѣ. Но, отъ друга страна, несъмнитѣлен фактъ е, че
таквиа бруталности сѣ употребени и отъ страна на нѣкои
стачници, за да попрѣчатъ на други да се явятъ на ра-
бота. Ние имаме факти — азъ съжалявамъ, че не съмъ
ги донесълъ — . . .

Отъ обединенитѣ социалисти: А-а-а!

Т. Влайковъ: . . . — че сѣ употребени насилия върху
отдѣлни лица, дори върху жени, които сѣ не явявали на
работа.

И. Руневски: Всичко друго сте допесли, само това не.

Прѣдседателствующъ А. Оббозъ: (Звъни)

Т. Влайковъ: Напр., една телефонистка на гарата
— не ѝ помня името, Мартинова, Мартинова ли се казваше
— е била бита немилостиво прѣзъ нощта, за дѣто се
явила да работи.

Т. Лукановъ: Отъ кого?

Т. Влайковъ: Отъ стачниците.

К. Ципорановъ: Отъ войската.

Т. Влайковъ: Това го знаемъ полсжително, че е била
онита прѣзъ нощта отъ стачниците. — На помощникъ-
началника на гарата Янковъ прѣзъ нощта — не зная коя
нощъ — сѣ били хвърляни камъни и сѣ стрѣсени всич-
китѣ джамове на къщата му и сѣмейството му цѣла нощъ
е треперѣло отъ страхъ, че може да бѣдатъ убити всички.

Г. Чернооковъ: Това е безсрамие! Хемъ да бие, хемъ да плачете.

Т. Влайковъ: Зная отъ близки приятели въ Надежда,
че тѣзи, които сѣ искали да се явятъ да работятъ, сѣ
били заплашвани: „Ако отидете, нѣма да останете живи“.

П. Величковъ: Безъ да ставаше нѣщо, полицията
блокирваше всѣка вечеръ селото. Вие това не разправяте.

Прѣдседателствующъ А. Оббовъ: (Звъни)

Т. Влайковъ: Това сж ми казвали хора, на които вѣрвамъ така, както вѣрвамъ на себе си, и които не сж нито социалисти, нито радикали.

Т. Влайковъ: При наличиостта на тѣх факти...

П. Величковъ: Идете да видите.

М. Грековъ: Имена дайте.

Т. Влайковъ: Ако е нужно, може да ви посоча колкото искате.

М. Грековъ: Нужно е.

Т. Влайковъ: Като хвърлямъ упрекъ върху правителството, дѣто е допуснало неговитѣ полицейски органи да упражнятъ такива насилия, за каквито ни се говори тукъ, ако тѣ сж вѣрни — а прѣдполагамъ, че тѣзи, които говорятъ тукъ, говорятъ истината, както не бихъ желалъ да се съмнѣватъ и тѣ, че азъ говоря истината — защото ако е вѣрно, да не си вѣрваме, и азъ ще кажа, че не вѣрвамъ — като хвърлямъ упрекъ върху правителството, понеже се занесоха такива факти, и тѣ сж вършени, несъмнено, отъ полицейски органи, които не допускамъ да сж били пратени за тази цѣль или да сж били насочени къмъ такива насилия отъ правителството...

Г. Чернооковъ: Азъ мога да ви кажа, че министъръ Турлаковъ заповѣда на градоначалника да убива. (Нѣкои отъ земледѣлцитѣ тропатъ) Докато министъръ Турлаковъ не мина прѣзъ Пловдивъ, всичко вървѣше мирно и тихо.

Т. Караваневски: Мълчи бе, въртилешкаджия.

Прѣдседателствующъ А. Оббовъ: Г. Чернооковъ! Ще приложя правилника.

Т. Влайковъ: За честта на българското правителство, на българскитѣ управници въобще, азъ не допускамъ, че единъ министъръ, който и да билъ той, г. Турлаковъ или г. Димитровъ, ще даде заповѣдъ да биятъ, но ако това, което ни казва г. Чернооковъ, наистина излѣзе вѣрно, азъ ще бъда единъ отъ първитѣ, който ще вдигна ръка да осѣди, да бламирамъ, да изкажа своето възмущение противъ такъвъ единъ министъръ.

Вл. Димчевъ: Вис се съмнѣвате въ всичко, което се говори отъ насъ за стачката.

Т. Влайковъ: Остава тѣх факти да се провѣрятъ, да се докажатъ, и истината, пълната истина да излѣзе налице, както и истината за побойщата.

Г. Чернооковъ: Назначиха единъ ротмистъръ Нойковъ, който бѣ обвиненъ въ 26 прѣстѣпления и който има присѣда отъ военния сѣдъ. Той не билъ побойникъ!

Прѣдседателствующъ А. Оббовъ: Моля г. г. квесторитѣ да отидатъ при г. Черноокова. — Г. Чернооковъ! Права Ви напомнюване.

Т. Влайковъ: Азъ бихъ желалъ цѣлата истина да излѣзе налице и по отношение на това, дали г. Турлаковъ е давалъ заповѣди, и по отношение на това, въобще дали е имало бити хора, кой е далъ заповѣдъ да биятъ, както и по отношение на това, кои стачници сж вършили саботажа, кои сж унищожавали телеграфни стълбове, кои сж упражнявали насилия върху едни или други, и тѣ отъ кого сж наспирирани — пълната истина да излѣзе налице, за да бѣде осветлено обществото за всички виновници по тѣзи прѣстѣпления, които сж вършени около стачката, като слѣдъ туй се направи всичко възможно да излѣзе налице и онази голѣма истина за виновницитѣ и отговорницитѣ, които докараха този боленъ и печаленъ фактъ въ нашия животъ — стачката; да излѣзатъ налице тѣзи, които сж виновни и отговорни за тази стачка, отъ какви побуждения сж се движили или ръководили, дали отъ желанието да се помогне на тѣзи нещастници, дали отъ желанието да се прѣмахне, напр., сѣжмотията, да по-евтини животътъ, или отъ партийни, користи побуждения.

Нѣкой отъ земледѣлцитѣ: Отъ желание за министерски мѣста.

Х. Христовъ: Въ цѣния свѣтъ ставатъ стачки.

Т. Влайковъ: Азъ бихъ желалъ, както за честта на българскитѣ управници, да излѣзе, че министритѣ и тѣхнитѣ непосредствени органи нѣматъ никаква намѣса въ тѣзи насилия, които сж вършени,...

И. Януловъ: Има двѣ ваканции въ кабинета — влѣзте. Какво целирате? То е ачикъ-ачикъ.

Т. Влайковъ:... така и за честта на нашия политически животъ да излѣзе, че никакви политически групировки не сж корнетно подбудили това злощастие, което днесъ тежи надъ цѣлата страна, което, прѣди всичко, тежи на онази голѣма маса нещастници, стачкующа днесъ държавни служители, жетѣзничари и пощенци. Азъ бихъ желалъ дѣйствително да се оправдаятъ и онѣзи, върху които има основанне днесъ да се хвърли упрекъ за отговорност и да се отдаде всичко това на нѣкакво нещастие, случайно създаване на едни неблагоприятни обстоятелства. Нека, въ веѣки случай, да не каже и да желаемъ истината, пълната истина да излѣзе налице. Въ очакване да се разкрие тази истина, азъ изказвамъ едно пожелание: макаръ стачката да е безпрѣдметна и неоправдана, макаръ че нѣмаше мѣсто, нѣмаше смисълъ нито политически, нито икономически за нейното обявяване, но единъ нѣтъ обявена, тя днесъ носи толкова злощастия, толкова пакости за цѣлото гражданство, за страната, загуби за държавата, загуби за търговцитѣ, загуби за земледѣлцитѣ, загуби за широкитѣ градски маси, на които животътъ намѣсто да поевтини, подежжнѣва; най-послѣ, носи толкова нещастия и материално измѣчване и морално изтезаване за цѣлата тази маса, която днесъ е изложена на гладъ, на лишения и на измѣчване, азъ бихъ желалъ да се направи всичко възможно, за да се тури по-скоро край на това болно, на това крайно нежелателно, неприятно и измѣчващо цѣлата страна явление въ нашия животъ, да се тури по-скоро край на стачката. Като имамъ прѣдъ видъ, че при днешнитѣ условия, между другитѣ болни страни на нашия животъ, една отъ най-болнитѣ му страни е това, дѣто е изгубенъ авторитетътъ, престижътъ на нашата власт, дѣто навсѣкждѣ влиянието, силата на властта се не чувствува — всички гледатъ по единъ или по другъ начинъ да заобикалятъ нарежданята на властта, гледатъ да унищожатъ достойнството на държавата, достатъ имъ дори приятностъ да виждатъ, че престижътъ на държавата е потъпканъ въ калъта, което е едно нещастие за нашата страна — азъ бихъ желалъ при тази борба, която една категория, една голѣма частъ отъ държавнитѣ служещи сж обявили на държавата, въ края на краищата да се запази достойнството, да се запази престижътъ на властта. Но този престижъ не трѣбва да се разбира нѣкъ до противоположната крайностъ — че трѣбва всички, които безсмыслено, бихъ рекълъ, сж нищо неоправдани, въобще побуждения, сж обявили тази борба, да се стѣпчатъ въ калъта. Нека малко-много да се пошадатъ и тѣхното достойнство, като държавата, като правителството си запази правото да търси всички, които сж основателно провинени, и върху провиненитѣ сѣдѣтъ да си каже думата. Нека правителството си запази правото да не удовлетвори юнова искане, което се прѣдъявява отъ стачниците: онѣзи, които сж ги измѣстили, било стари работници, било отъ тѣхнитѣ редове, които сж ги напуснали, да се махнатъ, защото сж стачконарушители, когато днесъ въ смѣнностъ трѣбва да се смѣтатъ не че сж стачконарушители, но че сж поставили интереситѣ на страната по-високо отъ своитѣ професионални интереси. Въ тази безсмислена борба трѣбва това да се смѣтне за една заслуга, а не за нѣкакво измѣнничество, и нѣма основание, споредъ нашето схващане, да се иска такива назначения, такива, дошли въ услуга на държавата, чиновници да бѣдатъ изхвърлени, за да се върнатъ стачниците. То се знае, че тѣ трѣбва да останатъ.

А. Цанковъ: Оранжевитѣ да останатъ.

Т. Влайковъ: Правителството ще си запази правото, онѣзи, които сж излишни, онѣзи, които сж провинени, онѣзи, които сж се проявили като некадѣрни, да бѣдатъ

отстранени, но нека то не държи дотолкова, да не държи до крайност за славянето на известни формули, на известни начини за приемане, които то е прибягвало: по-пръмно по единично; явяват се желаещи, без декларация, цъла група, нека ги приеме съ резервата, че въ края на краищата правителството остава господарь на положението да търси провиненият, да настави най-достойнитъ и т. н. Като се направят такива отстъпки, които не уронват и нѣма да уронятъ престижа, достойнството на държавата; като се алисира, отъ друга страна, и къмъ съзнанието на тази голѣма маса държавни служещи, които още стоятъ отвън; като се изтъкне несъстоятелността на тѣхнитъ искания, като се изтъкне, че тѣ сж били увлечени, волно или неволно, отъ хора, които — поне докогато не се докаже противното, азъ съмъ убѣденъ въ това — сж прѣследвали политически цѣли, азъ мисля, че тѣ — когато съзнаятъ това и когато съзнаятъ голѣмитъ пакости, които се причиняватъ на държавата, на народното стопанство, на гражданството — ще се съгласятъ да се повърнатъ, да засматъ своитъ мѣста и да помогнатъ да се възстанови нормалниятъ редъ въ нашитъ желѣзници и въ нашето телеграфно-пощенско дѣло.

Въ очакване, че правителството така ще погледне на този боленъ въпросъ и ще направи възможното, безъ да уронва достойнството и престижа на властѣта, да задоволи малко-много, макаръ въ най-дребенъ размѣръ, и тѣхнитъ искания, които вече не сж професионални, които не сж икономически, а сж единъ искания за запазване шоготъ на своята честъ, така, съ по-голѣма честъ да могатъ да се върнатъ на работа, нека се надѣваме, че съ едни такива отстъпки ще се тури край на тая стачка. Въ всѣки случай, желателно е — и ние, радикалната партия, ще настояваме, ще поддържаме това — да се разкрие пълната истина по стачката, както за причинитъ, които сж я прѣдизвикали, така и за оиѣзи побуждения, които сж движили побудителнитъ и ръководителнитъ на стачката отначалото и до днесъ; . . .

И. Януловъ: Стопански се разрушава България — вие за туй не мислите.

Т. Влайковъ: . . . да се разкриятъ побужденията и на едното течение, и на другото — защото има двѣ течения, има двѣ стачки. Желали бихме въ сѣщото врѣме да се разкрие пълната истина и по всички оиѣзи неприятни работи, които сж ставали около стачката: насилие отъ органи на властѣта върху отѣдни стачници и насилие отъ стачниците върху работници. И еднитъ, и другитъ насилици да бъдатъ поставени на скамейката на подсъдимитъ, и спрѣмо еднитъ, и спрѣмо другитъ нека да се произнесе единъ безпристрастенъ, но единъ строгъ сѣдъ, та, като се завърши частъ по-скоро това пакостно въ страната, за държавата, за гражданството и за голѣма маса отъ държавнитъ служители стачно движение, въ сѣщото врѣме, чрезъ разкриването на истината и чрезъ произнасянето на единъ строгъ и справедливъ сѣдъ, да се отнеме за въ бъдаще охотата и възможността наново пакъ да се хвърли страната въ едно такова пакостно, съ нищо неоправдано и носящо толкова злощастия въ днешно врѣме стачно движение, каквото е това, което прѣживяваме и което дано частъ по-скоро изживѣмъ. (Ръкоплѣскане отъ радикалитъ и управляющия блокъ)

Т. Луковъ: Прави прѣдложение това заявление за участие въ властѣта да се облѣпи съ гербова марка и да се афишира.

Т. Влайковъ: Господице! Вие знаете, че ние имаме прѣдложение да участвуваме въ властѣта, когато още нѣмаме никакво стачно движение, и ние отказаме. Ако ние бихме искали властъ, както други я искатъ, не по такъв начинъ ще излиземъ днесъ да правимъ едни или други прѣдложения. Нашето становище е известно. Ние винаги сме били и искаме да бъдемъ вѣрни на върховнитъ интереси на страната. Отъ партийни интереси не сме се движили и не се движимъ.

Г. Кръстевъ: Вие вземате страната на палачитъ на работническата класа.

Т. Влайковъ: Ние вземаме страната на държавата.

В. Мулетаровъ: Да се афишира хубавата рѣчь!

Прѣдседателствующъ А. Оббовъ: Има думата народниятъ прѣдставителъ г. д-ръ Никола Сакаровъ.

Д-ръ Н. Сакаровъ: (Отъ трибуната) Г. г. народни прѣдставители! Щѣхме да бъдемъ при по-благоприятно за страната положение, ако на 5 януарий, послѣдния денъ, когато се разотиде Народното събрание, вмѣсто да се прави обструкция, бѣше се улеснила камарата да вземе тогава, пакъ по поводъ на сѣщитъ тия три интерпелации, които сега се турятъ на дневенъ редъ, становище по токущо обявената стачка. Но, макаръ и късно, това ще бъде по-добръ, отколкото да стои камарата още слѣла, тъй, както вече близо 40 дни тя стои. Имахъ случай, по поводъ на законопроекта за увеличаване броя и измѣняване заплатитъ на полицейската стража, да говоря тукъ на 3 януарий, два дена прѣди разотиването на Събранието, прѣди прѣустановяването на неговитъ засѣдания, и считамъ, че тогава имаше твърдѣ много условия, които налагаха на Народното събрание и, въ особености, на правителството, да се справи частъ по-скоро съ въпроса за стачката, като единъ голѣмъ, бихъ казалъ, неслучвалъ се до сега въпросъ въ живота на България, като единъ конфликтъ, какъвто нашата политическа и стопанска история не би могла да посочи; нѣщо повече, като единъ конфликтъ, по развитието на който трудно може да се намѣри подобие и въ други близки намъ страни, както и далечни въ Европа или задъ Океана, единъ конфликтъ, избухналъ при условия, за двѣтъ страни, подобни на които не ще можете да отбѣлжитъ, колкото и да познавате стачнитъ конфликти въ живота и на частното производство, стачни конфликти, които не сж нови, не сж за пръвъ пътъ, и не ще бъдатъ за пръвъ пътъ въ стопанства и въ служби на държавата.

Жалко ми е, че съмъ принуденъ тукъ-тамъ въ моята рѣчь да направя отклонения, по необходимостъ, поради това, което възбуди у менъ г. Влайковъ, развивайки интерпелацията на радикалната група. Защото г. Влайковъ ви изнесе твърдѣ благоприятни страни отъ дѣйствиата на правителството, но той каза, че за сега не билъ снабденъ съ книгата, които той ималъ, за да ни каже нѣщо и по това, което ние отъ страни знаемъ за тази дѣятелностъ на правителството и което би опорочило неговото дѣйствие. Азъ съмъ принуденъ, прочее, да засия това, което влиза въ плана при развитието на нашата интерпелация, близка, идентична съ другитъ двѣ, за да може да стане ясно на Народното събрание, какъ собствено се развива този конфликтъ, и да можемъ ние добросѣдно и, наистина — подчертавамъ туй отъ думитъ на г. Влайкова — съ голѣмо спокойствие да вземемъ не само становище, за да се mine на дневенъ редъ, но, да вземемъ мѣрки за излизането отъ този конфликтъ. Но, г-да, трѣбва да признаемъ, че тая материя е важна за всѣки единъ народенъ прѣдставителъ; всѣки трѣбва да смѣта, че е длъженъ да се справи съ всѣка подробностъ на тая борба, за да бъде даденъ абсолютно съ пълно спокойствие неговиятъ вотъ за едно или друго отношение. Касае се за толкова много моменти, щото ние дълго и дълго врѣме, може-би, едно или двѣ десетилѣтия, въ нашето развитие въ бъдаще ще има да се повръщаме върху условията при обявяването на тая стачка и особено върху послѣднитъ ѝ за стопанския, търговския подемъ и възможното културно бъдаще на България.

Вие помнете, че на 3 т. м. азъ направихъ нѣкои прѣдупрѣждения, къмъ които нѣкои се отнесоха лекомислено. Жалко ми е. И тѣзи, които иматъ чувството на отговорностъ — а това е по презумция за народнитъ прѣдставители — ще има сигурно въ бъдаще да жалятъ за опуснати моменти, както и ще бъдатъ привлѣчени съ много по-голѣма енергия да помогнатъ за излизането или спасяването отъ тѣзи послѣдници, които сж вече неизбежни. Трѣбва да ви кажа, г-да, че съмъ поразенъ отъ изявленията, които чета около стачката, направени отъ разни министри, и сѣ ми се ще да вѣрвамъ, че не сж точни, сѣ ми се ще да вѣрвамъ, че не може да бъде така говорено отъ министри, отъ управници на страна, на държава, на народъ. Отъ упоритостъ на повтарянето на тия изявления и особено отъ това, че и при тази строга цензура на печата, която днесъ ние познаваме, тѣ сж допуснати, като изявления, като интервюта на наши министри, трѣбва, за жалостъ, да смѣтаме, че изречено въ тия изявления е вѣрно, и това показва — прѣдварително да ви кажа — едно не вече само партизанско дѣйствие, но просто изгубване на прѣкъ погледъ върху това, което става: криене,

бъгана самъ отъ да види това, което е прѣдъ неговиѣ собствени очи, и съзнателно прикриване за свое успокоение и за момента политика това, което е ясно, видено съ очи отъ всѣкого, осезаемо, и което вижда пай-обикновенниятъ гражданинъ, отъ село или градъ, който живѣе на една малка спирка, или въ едно малко градъцѣ на България, дѣто минава желѣзница и дѣто има телеграфъ, телефонъ или поща.

Г. г. народни прѣдставители! Дано не е вѣрно, че въ България има министри, които днесъ, на 31 януарий, да казватъ, че стачка нѣма; дано не е вѣрно, че въ България има министри, които да казватъ, че движение на желѣзници и съобщения телеграфни, телефонни и пощенски ние имаме; и дано не е вѣрно, че въ България има министри, които казватъ, че въпросътъ за стачка не съществува. Г. г. народни прѣдставители! Историческо ще бѣде нашето засѣданне днесъ. Понеже претендирате, че сте въ положение и утрѣ, и подиръ 10, 20 и повече години да носите отговорноститѣ за това, което става въ страната, желая да не се поставите въ положението, напр., на кабинета отъ врѣмето на войната, въ положението на кабинета на Радославова, който за всичко казваше, че отговаря, че е готовъ, че всичко е проучилъ, изслѣдвалъ, уговорилъ, но най-накрай прѣдъ свършенитѣ факти ние констатирахме постепенното опроставяне на България — дано това да не стане; дано не го доживѣемъ, защото отговорноститѣ ви ще бѣдатъ много по-големи, отколкото ей-тъй на пръвъ погледъ изглежда, особено за ония, които не сж запознати съ самата работа.

Второто нѣщо е, че се създава голѣмо заблуждение върху това, което за дадения моментъ би било достатъчно — съ голѣми ограничения — за да прѣживѣе България днешнитѣ стопански мъчнотии. Не мислятъ за онова, което ще й трѣбва подиръ 150 дни, подиръ година, подиръ нѣколко години. Погледътъ на държавника, обаче, трѣбва да бѣде ръководенъ отъ общия принципъ: да управлявашъ, значи да прѣдвиждашъ. Туй, което става сега около стачката, както около нейното обявяване, къмъ което азъ съмъ принуденъ да се върна отъ освѣтленията на г. Влайкова, така също и около нейното развитие, говори наистина за управление, държане властъ въ ръка — жандарми, войници, офицери, пристави, градоначалници, пушки, топове, картечници, но всичко това нѣма абсолютно нищо общо съ прѣдвижданията, които сж елементарна мъдростъ на кой и да е държавникъ, особено пъкъ когато той е вече на министерската маса съ конкретни и опрѣдѣлени отговорности. И ако нашето засѣданне тукъ има нѣкакъвъ смисълъ, то е този, да се сподѣли съ правителството едно становище, което да изведе страната отъ той конфликтъ, да намали послѣдницѣ, които сж вече неизбѣжни, но които щѣха да бѣдатъ многократно и за много години по-малко чувствителни, ако тази работа ставеше на 5 януарий, както ще бѣдатъ многократно по-лошо чувствувани, ако това не стане днесъ, утрѣ, други денъ, а стане подиръ 10—15—20 дни, тѣй, както би била тежка всѣка една послѣдница отъ единъ конфликтъ, който засѣга нервитѣ на държавата, нервитѣ на стопанството, селско или градско, на търговията, малка или голѣма.

Н. Томовъ: За което смѣтка вие не държите.

Д-ръ Н. Сакаровъ: Вѣроятно малко повече отъ васъ.

Н. Томовъ: Абсолютно не държите, защото прѣд-виждахте тази стачка още прѣзъ мѣсець май.

И. Руневски: Тогава не можяхте да я провокирате.

Д-ръ Н. Сакаровъ: Г-да! Азъ не бихъ желалъ да бѣда прѣжсващъ, само затова, защото не е удобно да прави отклонения, а що се касае за смущение, да ми повѣрва колегата Томовъ, че съмъ твърдѣ много наученъ на прѣжсвания, даже много голѣми. Ще ме направите да бѣда по-буненъ, отколкото бихъ желалъ да бѣда днесъ. Ако е възможно, бѣдете любезни, медѣйте прѣжсва, за да върви работата, понеже мисля, че е сериозна и важна.

Министъръ А. Димитровъ: (Възражаява)

Д-ръ Н. Сакаровъ: Какво обичате?

Министъръ А. Димитровъ: Много буйно почна да я карашъ. Да не провъзгласишъ революцията!

Д-ръ Н. Сакаровъ: Ще оставимъ да я провъзгласишъ ти, както си я провъзгласилъ отъ извѣстно врѣме. (Смѣхъ)

Г. г. народни прѣдставители! Най-важниятъ пунктъ, отъ който бихме могли да излѣземъ тукъ, е собствено фактътъ на стачката. И ако би било желателно да се съчете, че всѣки знае миналото, то би било най-добъръ просто да сме прѣдъ факта и отъ него да почнемъ да разсѣждаваме. Но виждаме, че самитѣ факти около стачката, тѣхното поражение, тѣхното развитие, за голѣма жалостъ, стоятъ въ пълна тъмнота даже за единъ общественикъ, какъвто е г. Влайковъ, който, не смѣя да мисля, че не би желалъ добросъвѣстно да се освѣтли, но който, въпрѣки изтеклитѣ дни, е останалъ въ тъмнина относително факти много важни за самата стачка.

Г. Влайковъ разви една теория, по която може да се спори: е ли стачката легално, т. е. законно сръдство или не? Г-да! Тоя въпросъ не би ни занимавалъ. Но г. Влайковъ даде аргументи — които бѣхъ чулъ прѣди нѣколко дни тукъ даже отъ страна на министритѣ — отъ които аргументи трѣбва да заключимъ, че ако условията сж такива, каквито г. Влайковъ допуска, тогава като че-ли това сръдство за борба, хей тѣй безъ да бѣде вписано въ нѣкой кодексъ, ще добие характеръ на законно и легално. И за туй г. Влайковъ не направи злѣ, като се позова на движението на стачниците желѣзничари отъ отъ 1906 г., когато само тѣ стачкуваха и когато персона-литъ бѣше едвамъ 4—5 хиляди души и нуждитѣ на българското стопанство тогава бѣха несравнено по-малки, отколкото сж сега, и, слѣдователно, всички послѣдници можеха да бѣдатъ нѣкакъ си по-леко прѣживѣни. Тогава знаете ли защо се обяви стачката и какъ бѣ ти разрѣшена? За единъ кредитъ само отъ 600 хиляди лева, който имаше за цѣль да уреди въпроса за заплатитѣ — тогава още по-мизерни за държавнитѣ служащи — на желѣзничаритѣ. И тоя конфликтъ бѣде разрѣшенъ въ край съ разрѣшаването на кредита отъ 600 хиляди лева. Другитѣ условия, които съпровождатъ една борба професионална, бѣха на лице. Въ това отношение нѣкои вишени бѣха много силни. И тукъ, въ тази стачка сега, има, напр., сили, които си въобразяватъ, че просто трѣбва да бѣде задрѣтено на държавнитѣ служащи правото за синдикиране. Г. Буровъ, министърътъ на търговията, не посмѣ да каже това въ рѣчта, която той държа въ клубъ на народната партия въ врѣмето, когато на всички насъ задрѣшаваха събранията; но, като министъръ, съ пълна тания за благонадѣжностъ, той можѣ да говори. Важното е, че тамъ г. Буровъ заяви, че той не прѣдърѣшава въпроса за синдикирането съ въпроса около стачката. Той, разбира се, е единъ модеренъ буржоа, комуто като такъвъ комплиментъ може да се направи.

А. Цанковъ: Че е буржоа, буржоа е, но да-ли е модеренъ! (Смѣхъ)

Д-ръ Н. Сакаровъ: Модеренъ е. Стамболовиститѣ, които искатъ нѣкакъ си да приплетятъ своето име съ онова на министъръ-президента Стамболийски, го съвѣтватъ въ в. „Свобода“ съ законъ да отнеме правото за синдикиране и напомнятъ за духа на покойния Петковъ, който туй сторилъ; само едно не казватъ — че покойниятъ Петковъ създаде законъ, обаче стачката се разрѣши, той отстъпи и законитѣ не се приложиха. Но на-ли сега всѣки търси да намѣри по нѣкой мотивъ, и тѣ намѣриха: понеже революцията била обявена. Моля ви се революция безъ пушки, безъ оржжне, безъ изливане на сръща, значи революция ей-тъй съчинена, която си въобразяватъ нѣкои, че е имало.

Отъ земледѣлцитѣ: (Възражения)

Д-ръ Н. Сакаровъ: Азъ ще ви кажа, какъдѣ какво е имало, и вие ще видите, че нѣма нищо такова. Ще се разберемъ сега, има врѣме.

С. Омарчевски: Нѣмаме нужда отъ твосто казване.

В. Драгановъ: (Възражаява)

Г. Чернооковъ: По този въпросъ да мълчишъ, защото ще кажатъ желѣзничаритѣ по чия заповѣдъ бѣше прѣзъ войната желѣзничаръ.

Прѣдседателствующъ А. Оббовъ: (Звъни)

Д-ръ Н. Сакаровъ: Казвамъ, г-да, че до този моментъ, поне въ този пунктъ, правителството не хвана тази въдица. Но ето ви единъ исторически примѣръ. Прѣзъ 1908 г. се обявиха въ стачка въ Франция телеграфо-почтенитѣ — не служащитѣ по телеграфа, а само раздавачитѣ. Въ тая стачка министъръ бѣше Клемансо, падането на когото вне всички посрѣщнахте добръ въ послѣднитѣ дни, обаче, прѣди да падне, го величаехте и се позовавахте на него; откато е падналъ вече, способноститѣ му не признавате. Той си помисли тогава, че унищожава тѣхната организация. Нищо подобно. Не само тя се засили, ами и днесъ продължава да си върви редовно кореспонденция между нея и властта, правителството, и по всичкитѣ въпроси, които сѣ повдигали, отъ името на организацията сѣ явявали съответни делегации, пратеници прѣди министритѣ — отъ Клемансо насамъ до днесъ. И работата е рѣшена, прѣчка по това нѣма.

Ищо повече. Въ 1907 г. въ България, шестъ мѣсеца слѣдъ прѣкратаването на желѣзничарската стачка, продължаваха да прѣсѣлвдатъ една организация, която брой вече четвъртъ въкъ сѣществувание. Това бѣше учителскиятъ съюзъ. Изгониха отъ служба 120-тъ делегати на XIII му конгресъ и помислиха, че всичко е свършено. Тукъ има много стари дѣйци въ тази областъ, . . .

Нѣкой отъ обединенитѣ социалисти: Г. подпрѣдседателъ.

Д-ръ Н. Сакаровъ: Г. подпрѣдседателъ е по-младъ човекъ.

Сжщиятъ обединенъ социалистъ: Г. Недѣлко Атанасовъ.

Д-ръ Н. Сакаровъ: Да, г. Недѣлко Атанасовъ, г. Костурковъ, г. Турлаковъ. . . които сѣ участвували въ тѣзи борби и ищо повече: намираха, че е абсолютно погрѣшно това реакционно замахане отъ страна на правителството на Петкова — и не вече на самия Петковъ, който бѣ вече трупъ, но на неговитѣ наслѣдници въ Министерството на просвѣщенieto, въ ржката на г. Апостолова. Казвамъ, тогава взеха такива рѣшения, и мислѣха, че ги изпълняватъ. Фактътъ е обратенъ: всичко биде оправено и слѣдъ това хората си засахъ постоветѣ. И тукъ има много бивши учители, излѣзли отъ тази срѣда, които тогава сѣ били прогонвани отъ тукъ и тамъ и сигурно сѣ схващали голѣмия бруталитетъ на онази власть, само че сега имъ е много неудобно да признаватъ бруталитетъ на сегашната власть.

Х. Маноловъ: Тероръ има сега.

Д-ръ Н. Сакаровъ: Не зная, да-ли има тероръ и отъ чия страна, г. Маноловъ, но въ всѣки случай, вече 25 години дѣйци отъ нашата срѣда сѣ и ржководители въ този съюзъ и азъ вѣрвамъ, че и вне ще признаете, какво отъ тѣхното ржководство твърдѣ много е спечелилъ съюзътъ досега, въ своя рѣстъ. Но азъ ви напомнямъ само това, за да ви поясня, докъдѣ се стига днесъ у насъ. Днесъ у насъ казватъ така: „Престижътъ на властта“. Много хубаво, по туй споръ не може да има. Властта трѣбва да има престижъ, организациитѣ на работничитѣ-борци — сжщо, стачничитѣ — сжщо, организациитѣ въобще, каквито и да сѣ, трѣбва да иматъ своя престижъ. Но едвали има въ свѣта до днесъ случай, къдѣто подъ престижъ да се е разбирало инатъ! (Общъ смѣхъ) Това не вѣрвамъ. Престижъ е едно нѣщо, а инатъ — друго нѣщо.

А. Цанковъ: Това е бай Ганковъ престижъ.

Д-ръ Н. Сакаровъ: И въ това отношение, г. г. народни прѣдставители, азъ смѣтамъ, че конфликтътъ може и-може да биде разрѣшенъ, безъ да биде нахърненъ съ това действителниятъ престижъ на държавата, но, принавамъ го, сѣ ще трѣбва прѣдставителитѣ на ината малка жертва отъ ината да направятъ, а не отъ държавния престижъ. (Смѣхъ)

С. Омарчевски: Какъ си прѣдставлявате тия работи, че ще станатъ?

Д-ръ Н. Сакаровъ: Г-да! Когато се помене за отношението на Лойдъ Джоржа къмъ желѣзничаритѣ, отговаря се: „Не забравяйте, че желѣзничаритѣ тамъ сѣ на частни прѣдприятия“. Вѣрно е. И въ Америка е сжщото, и на много мѣста въ Франция е сжщото. Не забравя се, че има и други държави, дѣто е имало стачки, и днесъ ги има, и ще ги има. Желателно е да ги нѣма и не би ги имало, ако управнитѣ въ държавитѣ прѣдвиждаха всичко наврѣменно и достатъчно — азъ ще ви покажа документално тукъ развитието на тази борба, г. г. народни прѣдставители, безъ фрази, съ дати, съ заповѣди, съ нумера, съ комисии. Казвамъ, има стачки въ другитѣ страни и ще има — и въ ги всѣки денъ/четете. Въ настоящия моментъ, освѣтъ въ Англия, на която вне не желаете да се позовавате, макаръ че тя е центъръ на съглашението, тѣ като желѣзничаритѣ сѣли частни прѣдприятия, има конфликтъ въ Германия, има конфликтъ въ Испания, има конфликтъ въ Италия.

Министъръ д-ръ Р. Даскаловъ: Интересно е, какъ става въ Германия?

Д-ръ Н. Сакаровъ: Въ Германия, г. Даскаловъ, става така. Правителството, което не жасие да нахърни своя престижъ, прѣговаря съ стачничитѣ. По това споръ нѣма. Другъ е въпросътъ, какво ще даде. Но такива изявления отъ наши министри въ в. „Утро“, въ в. „Заря“, въ в. „Зора“, ей тѣй, сабайле, въ 8 ч. рѣже, довчера смекача, утрѣ пакъ рѣже, утрѣ на общъ пакъ смекача — това нѣщо го нѣма никъдѣ по свѣта, но доживѣхме го, за зло на България, да го видимъ тукъ, у насъ. Но, на всѣки случай, смѣтамъ, че този начинъ на дѣйствието, като се оцѣни добръ, ще отстъпи мѣсто на оня, който става въ други мѣста, къдѣто сигурно иматъ по-здрави понятия за държавенъ строй, за държавно устройство, за държавна организация, за държавенъ престижъ, за законъ. И въ германскитѣ закони, г. г. народни прѣдставители, не е вписана стачката на държавнитѣ служащи, и тамъ тя не е вписана въ нѣжкоу кодексъ. Това е вѣрно. Обаче, фактически, при избухването на конфликтъ въ една или друга държавина, особено, както е въ случая, въ Прусия, веднага съответниятъ министъръ на свой редъ се освѣтлява, иска да знае, взема мѣрки, прѣговаря, приема едно, отхвърля друго, взема се срѣдното, взема се единъ компромисъ, услужва се на държавата, властта не губи, стачничитѣ получаватъ своето, което е възможно, което държавата може да даде. И оттамъ нататкъ работата се угажда. Желателно е да не се дохожда до това срѣдство — стачката, и азъ ще ви докажа документално всички опити, направени отъ днешнитѣ наши стачници за избѣгване на стачката.

Министъръ д-ръ Р. Даскаловъ: Не сте добръ освѣдоменъ.

Д-ръ Н. Сакаровъ: Добръ съмъ освѣдоменъ.

Въ Германия, г. г. народни прѣдставители, в. „Форверцъ“, органъ на правителството, изрично съобщава: (Чете) „Желѣзничаритѣ рѣшиха да продължатъ стачката докато се приематъ всичкитѣ имъ искания за увеличение на заплатитѣ, за плащане заплатата за стачнитѣ дни и връщане всички стачници на работа. Прѣговоритѣ между желѣзничарскитѣ организации и Министерството на желѣзничаритѣ се развиватъ благоприятно. Ще биде подписано съглашение между правителството и желѣзничарскитѣ организации за увеличение заплатитѣ срѣдно съ по 300 л. мѣсечно“. Това е официозъ, който чета азъ отъ 20 години, въ Берлинъ и тукъ; г. Даскаловъ извѣстепъ брой години го е челъ въ Берлинъ, и тамъ се е училъ на революция — той знае тази работа сжщо тѣй, както и азъ. Така сжщо ще повѣрва, че „Форверцъ“ знае, какво пише по този въпросъ, безъ да нахърнява съ нѣщо държавния авторитетъ.

Но, г. г. народни прѣдставители, въ Италия има единъ министъръ Нитти, който сега, въ този моментъ, дѣйствува за прѣкратаването на обявената, и то обявена съ 15-дневно прѣдварително прѣдупрѣждение, стачка на желѣзничаритѣ. По никакъ начинъ, този Нитти, за когото всички знаемъ, че стои доста високо, не памира абсолютно невъзможно да прѣговаря съ стачничитѣ; нѣщо повече: в. „Танъ“, който е най-голѣмиятъ буржоазенъ франдузски мѣродавенъ органъ, съобщава слѣдното: (Чете) „Едно официално съобщение опрѣдѣля становището на правител-

ството. А именно: първо, отпускатъ се още сега 100 милиона лева за увеличаване на заплатитъ, второ, официално признаване железничарскитъ организации и, трето, приемане прѣдставители на персонала въ управлението на железницитъ“. Това прави Нитти.

Г. г. народни прѣдставители! Позволете ми да смѣтамъ, че Нитти, италиански държавникъ, въ всѣки случай, ще цѣни престижа на държавата поне толкова, колкото г. Турлаковъ — сигурно с това. Азъ мисля, че г. Турлаковъ ще го признае. Нитти сигурно ще знае, ако държавникътъ авторитетъ би пострадалъ, щомъ изобщо той би влѣзълъ въ прѣговори, но той влиза. Затова всички онѣзи външени, които идатъ отъ нашитъ вѣстници, особено отъ правителствения офицюзъ, в „Миръ“, които външени иматъ тази цѣль: тамъ нѣма прѣговори; тукъ нѣма стачка; тукъ редъ и пр. — тѣзи външени слѣдъ като не отговарятъ на истината, ни излагатъ прѣдъ цѣль свѣтъ.

Азъ мисля, че досега стачна борба по железницитъното вѣдомство и телеграфо-пощенското вѣдомство никѣдъ не отбѣлзва такъвъ дълъгъ периодъ на трайност; нѣдѣля двѣ, три, всичко се приключва, у насъ минатия пѣтъ тя спрѣ на 42. день, сега сме 39. день на провинцията и искатъ да ги стигнемъ.

Н. Томовъ: Три мѣсеца.

Д-ръ Н. Сакаровъ: И три мѣсеца ще трае, щомъ желаете. Но азъ ще ви кажа подиръ малко, кѣдъ ще стигне България.

Н. Томовъ: Ние добръ мислимъ за България.

А. Цанковъ: Нѣма да се видите.

Н. Томовъ: А-а, нѣма да се видимъ!

Д-ръ Н. Сакаровъ: Г. г. народни прѣдставители! Цитирамъ тѣзи два случая и особено набѣлгамъ . . .

Министъръ д-ръ Р. Даскаловъ: Не казахте, че въ Германия ги стрѣляха. Нищо не казвате за това.

Д-ръ Н. Сакаровъ: Ще ви кажа, г. Даскаловъ. Ще дойда и до този въпросъ. — Недѣйте взема, г-да, механически никакви сравнения, . . .

Министъръ д-ръ Р. Даскаловъ: Много право; свърхо васъ се отнася това.

Д-ръ Н. Сакаровъ: . . . недѣйте взема никакви срѣдни числа, съ които фалшиво се е въоръжилъ г. министърътъ на железницитъ да ви заблуждава.

Министъръ М. Турлаковъ: О-о-о!

Д-ръ Н. Сакаровъ: Азъ имамъ и вашитъ цифри, и истинскитъ — тукъ сж — колека. Вие сега ще чуете и едното, и другото, и азъ ще ви кажа, колко е дѣйствиелно неудобно, да не казвамъ друга дума, за правителството, само да не знае въ какво състояние се намирамъ.

Х. Ветовски: Достатъчно, че вие знаете.

Д-ръ Н. Сакаровъ: Азъ се интересувамъ и съжалявамъ много, че вие не сте отишли да узнаете. Желателно е единъ народенъ прѣдставителъ да не стои по кръчмитъ, а да ходи въ министерствата, . . .

Министъръ А. Димитровъ: Не оскърбявай.

Д-ръ Н. Сакаровъ: . . . желателно е всѣки народенъ прѣдставителъ . . .

Министъръ д-ръ Р. Даскаловъ: За кого се отнася това?

Д-ръ Н. Сакаровъ: За този, който ходи по кръчмитъ.

Х. Ветовски: Колкото азъ съмъ ходилъ по кръчмитъ . . .

Д-ръ Н. Сакаровъ: Азъ не Ви казвамъ, че вие сте ходили по кръчмитъ, азъ казвамъ, че е желателно да не

се ходи, а ако вие ходите, то е Ваша работа. — Азъ казвамъ дълга на народния прѣдставителъ. Азъ зная депутати, които не плизатъ отъ вертепитъ — не казвамъ, отъ коя страна сж — тѣй щото, недѣйте бърза, никакво оскърбление нѣма, ще ви кажа по-лоши работи, които се вършатъ и които може да оскърбяватъ венчки.

Министъръ А. Димитровъ: По-малко приказки на тази тема, за да не стане горчиво.

Д-ръ Н. Сакаровъ: Нѣма какво да стане горчиво, г. министре. Азъ обръщамъ вниманието на камарата, че г. министърътъ на вътрѣшнитъ работи ми казва: „По-малко приказки на тази тема, за да не стане горчиво“. Какво значи това? Азъ ви казахъ, че вие бѣхте оня, който на 3 януарий командовахте да стрѣлятъ хората.

Министъръ А. Димитровъ: И азъ не го отричамъ. Когато безумци, като Васъ, ги каратъ да разрушатъ държавата, азъ ще командувамъ да стрѣлятъ, нѣма да се шегувамъ. Но Ви казвамъ, на тази тема, за вертепитъ, по-малко, по-скромно да приказвашъ, защото ще има хора, да вдигнатъ завѣсата на Сакаровъ и да видятъ много вертепи.

Д-ръ Н. Сакаровъ: Имате право да го направите.

Министъръ А. Димитровъ: Стѣжката си погледни по-рано, на тогава приказвай.

Д-ръ Н. Сакаровъ: Г. прѣдседателю! Какво значи това? Г. министърътъ не знае, какво говори.

Министъръ А. Димитровъ: Ти знаешъ. Ще излѣзе единъ голѣмъ вертепъ, ако се вдигне завѣсата.

Д-ръ Н. Сакаровъ: Азъ съмъ дълженъ да говоря, защото не мога да търпя едно подобно прѣрекание, безъ да съмъ посочилъ ни едно отъ народнитъ прѣдставители.

Министъръ А. Димитровъ: Това значи, че всичкитъ оскърбявашъ.

Д-ръ Н. Сакаровъ: Не е възможно да се разиравимъ съ тебе!

Г. г. народни прѣдставители! Изнушамъ тази тема, понеже виждамъ, че не е възможно съ г. министра да се уяснимъ по този въпросъ.

Прочее, за мене въ дадения случай бѣше необходимо да ви помена за въпроса, който най-живо интересува правителството — защото то най-главно е увлѣчено въ въпроса за авторитета на властта. Намъ е дълъгъ да посочимъ, дали съ това той би пострадалъ, или въ противенъ случай той би пострадалъ. И въ такъвъ случай желателно е всѣки единъ народенъ прѣдставителъ да си даде отчетъ за туй, което става на други мѣста, при сждитъ отношения на държава и нейнитъ служещи, и тогава вече да прави заключение, а да не смѣта, че отношения съ стачници се завързватъ само въ частнитъ прѣдвѣщения.

Едно време, прѣди не повече отъ 60 години, смѣтаха, че стачката въобще не се признава, даже и въ частнитъ прѣдприятия. Отворете, моля ви, литературата стопанска и вие ще видите, че правителствата сж отказвали да взематъ страна въ прѣговори, да посредничатъ, че се е смѣтало немислима всѣка стачка.

Положението се измѣни, стопанскитъ сили се измѣниха, господарскитъ отношения се измѣниха, господарски организации третиратъ сж организации работилчески — тамъ, дѣто има сила насрѣща, и въпросътъ се урежда. Тѣй че, ако трѣба да спомена за развитието на въпроса за стачката, ние ще намѣримъ маса въпроси, които да ни заинтересуватъ въ случая и отъ които да спрѣдѣлимъ нашитъ отношения. Но това не е моята цѣль въ случая. Моята цѣль е друга, моята цѣль е да намѣриме едно: слѣдъ като се обясни, какъ стои въ сжщность въпросътъ, да намѣримъ едно срѣдство, което да постигне цѣльта за прѣкратаване на стачката и за спасение на България отъ повече и повече опасности за нейното стопанство, за нейния икономически животъ — което ще засегне всѣки срѣди на народа, което засѣга не само стачникитъ, което засѣга, прочее, държавата въ нейната основа.

Г-да! Г. Влайковъ каза така: стачката, на 1906/7 г. имаше тая добра страна, че имаше общественото мнѣние

съ себе си, понеже дѣйствието бѣха извършени отъ единъ реакционенъ режимъ.

Азъ не знамъ тия отъ васъ, които бѣха останали въ София — понеже другитѣ заминаха въ своитѣ градове — да-ли знаатъ тѣ, че онова, което тукъ говорихъ на 3 януарий, което бѣше тогава отдѣленъ случай и поразяваше и което тогава се отказа отъ г. министра на желѣзницитѣ — макаръ че азъ тогава четохъ отъ бѣлѣжки, получени направо отъ пострадалиятъ, г. министърътъ казваше, че не е точно това нѣщо — да-ли знаатъ, че това, което бѣше частично, което бѣше отдѣленъ случай, въ течение на 25 — 30 дена, г. г. народни прѣдставители е една система обща.

Загатна се за с. Надежда при София. Това е единъ желѣзничарски край. Моля ви, с. Надежда, при София, отъ 5—6 януарий насамъ, всѣка нощъ е лагеръ на полиция за разстрѣсване на кѣши, за дирене на желѣзничари, телеграфисти, телефонисти, телеграфисти, телефонисти и за дирене персонала, отъ който ужъ нѣматъ нужда, а го търсятъ всѣка минута!

Г. г. народни прѣдставители! Азъ бихъ ви помолилъ да направите просто тая справка — ако трѣбва — при г. градоначалника, при самитѣ участъци и да видн да-ли всѣка вечеръ, особено прѣди 25 януарий, прѣди изборитѣ, софийскитѣ кѣртали Банишора, Подусие, Лозенецъ и с. Надежда не сѣ блокирани кѣмъ 3 или 5 ч., рано сутринята, да се търсятъ стачници, за да бждатъ арестувани.

Нѣщо повече: три пѣти клубътъ на нашата партия тукъ, въ София, биваше блокиранъ отъ стража, за да лови когото намѣри; сѣщо клубътъ на комуниститѣ, почти едновременно биваше блокиранъ съ сѣщата цѣль. Овѣждаха въ участъка когото намѣрѣха въ клуба: жени, мѣже; млади, стари; обучащи, шивачи, желѣзничари — когото намѣрѣха; слѣдъ това се разпиратъ, кой е желѣзничаръ, кой не е желѣзничаръ, задържа се или не се задържа, слѣдъ това разпиратъ съ властѣта да се пуснатъ тѣ и пр. работи — нѣщо, което въ такава маса, въ такава система, по такъвъ начинъ, съ такава бруталностъ, никога не се е помисляло въ София и никѣдъ въ България.

Сега, обаче, дойдоха наши другари отъ провинцията, съ които ние нѣмаме връзки, н. съобщаватъ, че като почнете до Пловдивъ и на изтокъ до Бургасъ и отъ тукъ прѣзъ Горна-Орѣховица до Варна, буквално въ всичкитѣ градове по всички направления, това, което тукъ се върши по заповѣди на самото министерство, се върши навсѣкѣдъ въ провинцията, по заповѣди на новоучрѣдени органи, на чело съ депутати отъ земеделската група — въ всѣки градъ, безъ изключение! Ей ти, тукъ сѣ всички, всѣки може да провери и всѣки го знае собствено, отъ мѣстото и работата, която е вършилъ, отъ начина, по който е дѣствувалъ.

Г. Чернооковъ: Немѣ това се отрича отъ правителството? Чудна работа!

В. Дамяновъ: Открититѣ листове да си покажатъ.

А. Радоловъ: А вашитѣ кѣдѣ сѣ?

Д-ръ Н. Сакаровъ: Имаме слѣдното положение, г-да.

На 23 декемврий въ „Държавенъ вѣстникъ“ биде публикуванъ указъ № 55, съ който се въвежда наказанието, които се прѣдвѣждатъ при усилено военно положение, наредгани ютъ военно-полковитѣ сѣдилища. Това бѣше денътъ прѣди манифестацията. Правителството, прочее, искаше непрѣмънно отъ демонстрацията да се развие нѣщо друго, за да може да учрѣди и да почнатъ да дѣствуватъ органитѣ, опрѣдѣлени отъ Министерския съвѣтъ по-рано, прѣди демонстрацията, които, споредъ този указъ, ще трѣбва да дѣствуватъ.

А. Ботевъ: Г. Сакаровъ! Това сѣ послѣднитѣ; горорете за причинитѣ.

Д-ръ Н. Сакаровъ: Азъ имамъ мой планъ; то зависи отъ ораатора. Азъ ще ви кажа и по това, което вие желаете.

Но, г-да, на 30 декемврий въ бр. 221 на „Държавенъ вѣстникъ“ се публикува указъ № 58, съ който се одобрява постановлението на Министерския съвѣтъ отъ 27 декемврий 1919 г. съ слѣдното съдържание: (Чете)

„Спиратъ се частни разговоори по телефонитѣ и телеграфитѣ; сѣщо и паричнитѣ служби. Дава се срокъ до 6 ч. на 27 декемврий 1919 г. на желающитѣ желѣзно-пѣтни чиновници, служащи и работници да постѣпятъ на служба,

като декларираатъ писмено, че ще изпълняватъ най-добросъвѣстно служебнитѣ си обязанности. Слѣдъ изтичането на срока и въ зависимостъ отъ числото на постѣпилитѣ да се пристѣпи: а) кѣмъ приемане на доброволци, бивши чиновници, служащи и работници, въ това число получилитѣ мобилизационно назначение отъ земеделския съюзъ; б) мобилизирватъ се 41. и 42. набори, служилитѣ въ телеграфното и желѣзно-пѣтното вѣдомства, както и всичкитѣ работници въ желѣзно-пѣтнитѣ работилници, депа, магазини и поддържането.

„Всички отказали да постѣпятъ на работа чиновници, служащи и работници до 6 ч. тая вечеръ се уволняватъ, липаватъ се отъ хлѣбова дажба и се отстраняватъ веднага отъ държавнитѣ жилища, за да се заематъ отъ новопостѣпилитѣ.

„Инструкцията за мѣржитѣ, които трѣбва да се взематъ въ случай на стачка по желѣзно-пѣтното и телеграфно-пѣтното вѣдомства отъ 23 мартъ 1919 г. е въ сила. При изпълнение на настоящия указъ всички власти ще се ръководятъ и отъ специалнитѣ инструкции на Министерството на войната“.

Г-да! Тукъ има единъ важенъ елементъ: „Който на 27 вечерта не се яви на работа, се уволнява“. Добъръ, обаче, указътъ носи дата 29 декемврий, значи, той е издаденъ два дена по-късно, отколкото прѣдупрѣждението на хората за тѣхното уволнение

А. Цанковъ: Побъркали сѣ си главитѣ.

Д-ръ Н. Сакаровъ: Второто нѣщо, което тукъ се ерѣща, е фактътъ, че се мобилизираатъ 41. и 42. набори отъ останалитѣ работници и чиновници по Министерството на желѣзницитѣ и пр. Добъръ, но тая работа, която е свършена на 27, именно сѣ плодъ на оная бързина и нервностъ, продиктувани, г. г. народни прѣдставители, не отъ желание да не се започва конфликтътъ, а тѣмко обратното, да се започне той, за да се изгълънятъ другитѣ замисли, които иматъ отдавна начертани хората на земеделския съюзъ, за които ще ви покажа сетнѣ и тѣхнитѣ документи. Значи, некаме се непрѣмънно да се прѣдизвика единъ конфликтъ и при неговото прѣдизвикване, при неговото разгаряне да се започне туй, което сега става. Тогава, питаме ние, кой е искалъ да прави стачка и кой я е направилъ: стачницитѣ, или властѣта, земеделска, която въ дадения случай е поискала да има стачно движение, да има стачка, за да се разпиратъ въобще съ държавнитѣ служители, които били нейни врагове? Тая работа за насъ е установена. Азъ знамъ, обаче, че тѣ още повече за васъ е установена, тѣй като вие си я планирахте, за да я изпълните.

Но, г-да, това още е нѣщо. Понеже военитѣ сѣдилища — съ изключение на русенското, дѣто заповѣдта е била изпълнена безпрѣкословно — не могатъ да намѣрятъ мотиви за осѣждане при така създадения указъ, особено при датата 27 декемврий и посоченитѣ само два набора за мобилизация, станало е друго нѣщо. И за жалостъ, г-да, то става съ слѣдующата фалшификация. Като имъ стана извѣстно, че 27 е била една припрѣна дата — кѣмъ която ще се върна — и че работницитѣ въ тракията въ София и всѣкѣдъ, но думата ми е за София, прѣкратяватъ своята работа на 12 ч. събота, а съобщението за рѣшението на Министерския съвѣтъ отива слѣдъ обѣдъ въ събота или сутринята на 28, въ недѣля, когато работа нѣма, и се залѣзва обявление тамъ на вратата, трѣбвало сега да се измѣни указътъ, но не съ другъ указъ, ами просто прѣзъ публикацията му въ „Военни извѣстия“ по слѣдния начинъ: вече слѣдъ „Държавенъ вѣстникъ“, въ „Военни извѣстия“, които съ своитѣ наредби служатъ на военитѣ сѣдилища за основа, като законъ, вмѣсто да се каже, както си е било отначало, „срокъ до 6 ч., 27 декемврий 1919 г.“ и пр., казва се: „дава се срокъ до днесъ 6 ч., 29 то 1919 г.“, за да отговаря на датата на указа, 29-и, и подиръ туй поправятъ текстоветъ по-напѣлу да отговарятъ на „днесъ 6 ч.“ Това е въ „Военни извѣстия“. Искамъ да зная какво е това нѣщо? Кой го прави това? По този начинъ изкарватъ, че стачката е била обявена прѣди правителството да даде това нареждане, прѣди да ги уволни, прѣди да откаже да имъ приеме исканията, за да може и г. Влайковъ сега да каже, че той не вижда въ правителството да е отрекло да прѣговаря.

Но, г. г. народни прѣдставители, на 26 декемврий, петъкъ, въ 7½ ч. подиръ обѣдъ, се яви въ стаята на г. министъръ-прѣдседателя въ Народното събрание делегация отъ конфедерацията на труда, която да го моли да я изслуша, да прѣдава исканията по демонстрацията, които

искания г. Стамболийски заявил, че не знае. — „Менѣ, казва той, не сж ми връжили исканията“. А на 24, въ 5 1/2 ч. подирѣ обѣдѣ, написани на машина, бидоха връжени въ чакалната, тукъ на дѣсно, на г. министър Турлакова, като прѣдставител на Министерския съвѣтъ, исканията на самата демонстрация, които имаха само чисто професионален и икономически характеръ. Питаме ги министъритѣ, единъ казва: „Азъ не съмъ ги видѣлъ“, другъ казва: „Има ли такива искания?“, а трети казва: „Азъ не съмъ ги чели“, сжщата история, както при Радославова: „Азъ не знамъ, другиятъ министъръ знае, началникътъ знае, скоро на телефона, какъ смѣе, безобразие, горѣ, долу!“ и т. н. Абе, г-да, исканията сж въ ваши ръцѣ, вижте ги, какви сж, що ви трѣбва да усложнявате работата! Тогава г. Стамболийски отговори: „Щомъ има подобни искания, г-да, вие дайте, че сега съмъ уморенъ — говорихъ въ камарата три часа, дадохъ отчетъ за моята работа въ Парижъ — утрѣ въ 11 ч. нека дойдатъ делегатитѣ въ Министерския съвѣтъ да кажатъ, какво искатъ и тамъ ще се рѣши въпросътъ“. Каза се на г. Стамболийски, какъ стои работата, а той отговори: „Било, що било на 24, азъ не съмъ такъвъ политикъ да отгъщавамъ на хората — щомъ е спорътъ да се поеме работата безъ уволнение и прѣстѣдвания, безъ причини, тая работа може да бѣде рѣшена много лесно“. Това каза г. министър-прѣдседателъ Стамболийски.

На 27 сутринята въ 11 1/2 ч. се яви делегацията въ Министерския съвѣтъ. — „Г. Стамболийски е заелъ“. Помолехъ бѣ два-три пкти да се яви, обаче той прати г. министър Турлакова. И г. Турлаковъ заяви: „Не мога да прѣговарямъ за нищо, никакви искания не мога да чувамъ, да си постѣпватъ всички на работа“. Отговори му се: „Г. министре! Понеже сте издали заповѣдъ, по постановление на Министерския съвѣтъ, да бждатъ хората уволнени, щомъ участвуватъ въ демонстрацията, питаме Ви: тия, които сте уволнили, да постѣпватъ ли на работа? — „Е, това казва, не знамъ“. (Смѣхъ) — „Е добръ, какъ да не знаете Вие! — „Е, просто нѣмамъ мѣстни“. Азъ знамъ това, г-да, защото присѣствувахъ и на дѣйтѣ рѣши.

Министър д-ръ Р. Даскаловъ: Г. Сакаровъ! Позволете да възстановимъ една историческа истина. На 24 вечерта Вие дойдохте съ една делегация въ Министерския съвѣтъ . . .

Д-ръ Н. Сакаровъ: Азъ говоря за 27.

Министър д-ръ Р. Даскаловъ: За 24. — . . . и искайте да бждатъ освободени арестуванитѣ — първо искане, да могатъ да постѣпватъ всички на работа — второ искане. Вамъ се отговори, че ще бждатъ пуснати веднага всички задържани. Що се отнася до постѣпването на работа на ония, които по едно рѣшение на Министерския съвѣтъ се смѣтатъ за уволнени, Министерскиятъ съвѣтъ не може веднага да прѣврѣшава още веднажъ този въпросъ, но че Министерскиятъ съвѣтъ, ако започне да върви работата, както вие обѣщавате, на ново може да се заема съ рѣшението на този въпросъ.

Д-ръ Н. Сакаровъ: Вѣрно е това, но за 24.

Министър д-ръ Р. Даскаловъ: Вмѣсто да вземете актъ отъ това нѣщо, вие на другия денъ прѣдизвикахте демонстрацията изъ града и на 27 направихте самата стачка, безъ да сте прѣдъявили каквито и да било други искания.

А. Кундалевъ: Нѣма интересъ да каже това.

Д-ръ Н. Сакаровъ: Чакайте малко. — На 3 януарий 1920 г. отъ тая трибуна азъ казахъ сжщитѣ тия думи на г. Даскалова и му казахъ, именно отъ тая трибуна, че ако въ той духъ бѣха продължили, работата щѣше да се улесни. Но той ми отговори: „Да, но стана демонстрацията на 25, и сега вие ще помините!“ Азъ казахъ тогава, че демонстрацията на 25 бѣше прѣдизвикана, абсолютно безъ всѣкакво рѣшение на хората и да бжде отъ ръководството на движението, главно защото г. приставътъ на гарата прѣтрепа отъ бой тримата работника ношнѣ пазачи, които бѣха оставени въ депото да пазятъ държавнитѣ имущества, въ оня моментъ, въ който работници отиваха да поематъ тѣхния постъ, тъй като тѣ стоить дѣлата нощъ.

Министър д-ръ Р. Даскаловъ: Г. Сакаровъ! Когато вие на 24 вечерта обѣсахте и казахте: „Демонстрацията

не стана, вие излѣзохте побѣдителни, вие признаваме това, нека се свърши този конфликтъ“ и се позовавахте на Лойдъ Джорджъ, на английската система, и когато вамъ се каза: „Прието, ще се пуснатъ всички, които сж арестувани, а колкото по въпроса за уволненитѣ Министерскиятъ съвѣтъ ще се занимае наново“, на другия денъ вие ни изненадахте съ една нова демонстрация изъ улицитѣ. (Ржкоплѣскане отъ земеделцитѣ)

Министър М. Турлаковъ: (Къмъ д-ръ Н. Сакарова) Вие искайте да ни измамните, да ни изиграете.

Д-ръ Н. Сакаровъ: Нищо подобно нѣма.

Министър М. Турлаковъ: Защо не дойдохъ нѣколко души въ министерството да се оплчатъ, а отидоха въ пощата и изгониха всички чиновници?

А. Атанасовъ: (Възражая)

А. Петровъ: Азъ ида отъ Русе и знамъ, че тамъ направихте демонстрацията на 24, а на 25 обвихте формална стачка.

Прѣдседателствующъ А. Оббовъ: (Звъни) Моля Ви се, Александъръ Петровъ, седнете си на мѣстото.

Д-ръ Н. Сакаровъ: Г. г. народни прѣдставители! Това, което каза г. Даскаловъ, обяснихъ го по-рано, обяснявамъ го и сега. На 24 вечерта г. Райко Даскаловъ обѣща това, което той каза. Първата частъ отъ своето обѣщание той изпълни; бѣше повиканъ г. генералъ Георгиевъ, съ когото се конферира, и се рѣши да бждатъ пуснати арестуванитѣ и тѣ прѣзъ нощта бѣха пуснати; по втората частъ отъ обѣщанието не се изпълни. Не казвамъ по зла воля.

Министър М. Турлаковъ: А-а! Прѣзъ нощта трѣбваше да се събере Министерскиятъ съвѣтъ!

Д-ръ Н. Сакаровъ: Бждете търпѣливи. Когато говорихте, азъ Ви изслушахъ, чакахъ Ви да се изкажете и веднага искамъ да обясна. Г. Турлаковъ казва: „Какъ, прѣзъ нощта ли ще се събере Министерскиятъ съвѣтъ!“ Разбира се, че не — присамъ го.

Но на 24 вечерта, въ изпълнение на говореното съ г. Даскалова въ Министерския съвѣтъ, бидоха изпратени на работа ношната смѣна въ пощата и ношната смѣна на гарата. На 25, на 26, на 27 пощата си продължаваше своята служба; на 25, на 26 и на 27 се продължава службата и на гарата, съ изключение на 25 сутринята. Казахъ, за изненада на самитѣ водачи, на управителнитѣ тѣла, демонстрацията на 25 стана, но вече прѣдизвикана отъ това, че побоятъ е билъ нанесенъ, за който побой ние имаме тукъ депозирано питане, което е основано на единъ рапортъ отъ страна на тракцията въ София, който рапортъ г. Турлаковъ заяви на 3 януарий, че не го е видѣлъ, а това днесъ не е истина, тъй като рапортътъ му е връченъ.

Министър М. Турлаковъ: И досега не съмъ виждалъ такъвъ рапортъ — не е дошълъ при мене.

А. Цанковъ: То значи, че не се интересувате отъ службата.

Министър М. Турлаковъ: То значи друго, че има чиновникъ отъ тракцията, който е съ васъ, та може рапортътъ да дойде до васъ прѣди да дойде до мене.

Д-ръ Н. Сакаровъ: Г. министре! Може да има чиновникъ въ тракцията, който е съ насъ, обаче, приставътъ, който би работничитѣ, той не е съ насъ. Азъ говоря за побой отъ пристава и отъ жандармина, не говоря за побой отъ нѣкой си чиновникъ. Вие съ този рапортъ трѣбва да се изправите и съмъ убѣденъ, че ако се справите, ще Ви стане ясно, защо на 25 декемврий неочаквано и нежелано отъ насъ е станала демонстрацията.

Министър д-ръ Р. Даскаловъ: Дайте рапорта.

Д-ръ Н. Сакаровъ: Азъ го знамъ отъ вашата дирекция. Въ нашето питане сж изброени имената на пристава, на жандармина, на цѣнсера, и на онези жандарини, които е молитъ да не биятъ работничитѣ.

Министър д-ръ Р. Даскаловъ: Върват ли, че за такива дѣяния ще отидат всички работници да демонстриратъ, ще отидатъ да измъкнатъ чиновниците отъ телеграфо-пощенската станция и да имъ заповѣдатъ насилствено да излизатъ да демонстриратъ? Върват ли, че по този начинъ ще се дѣйствува, ако има произволъ отъ полицията? Азъ не мога да допусна, че нѣкакъвъ произволъ на какъвто и да е приставъ, за който не се изнасятъ факти, може да бѣде причината.

Д-ръ Н. Сакаровъ: Какъ да нѣма факти? Питането стои цѣлъ мѣсецъ.

Министър д-ръ Р. Даскаловъ: Азъ не мога да допусна, че това е причината, щото цѣлото работничество да излизе да демонстрира на улицата, като предварително насилно измъкне чиновниците отъ пощата.

Д-ръ Н. Сакаровъ: Нищо подобно нѣма. — Г. г. народни прѣдставители! Това е поводътъ. Азъ продължавамъ. Въ сѣдня този часъ, въ който работниците се намиратъ прѣдъ Дирекцията на желѣзниците, се намири военната властъ и благодарение на благоразумието на тази властъ конфликтътъ се избѣгва, кръвъ не се пролива и се приключва въпросътъ. Въ 12 и половина часа прѣдъ Шарения мостъ, прѣдъ единъ хотелъ — не му зная името — се даде заповѣдъ на работниците да си отидатъ на работа и тѣ на 25 въ 2 часа постѣпиха на работа.

Н. Томовъ: Кой даде заповѣдта? Значи, по заповѣдъ напуснаха?

Д-ръ Н. Сакаровъ: Това, което казвамъ, трѣбваше да бѣде извѣстно на всѣки, който желае да се ориентира въ истината.

На 25, въ 2 часа, чиновниците по желѣзниците, пошитъ и телеграфитъ постѣпиха на работа. Стояха до вечерта, стояха на 26, стояха на 27, докогато правителството, съ своитѣ железни наредби и съ нежеланието на министъръ Турлаковъ да прѣговаря и главно да отговори на въпроса: уволненитъ да постѣпятъ ли на работа и кои сѫ уволнени, ги прѣдизвика съ своето оскърбително отговаряне.

Министъръ М. Турлаковъ: А до него моментъ?

Я. Санжзовъ: На 25 се започна инцидентно и сѣщо тѣй инцидентно се свърши.

Нѣкой отъ земледѣлцитѣ: Само за София ли говорите? Ами въ Русс, въ Бургасъ, навсякъдъ?

Я. Санжзовъ: Ние за тукъ говоримъ, туй се обяснява. Нека г. Даскаловъ да го разбере и обясни.

Д-ръ Н. Сакаровъ: Понеже въ течение на този мѣсецъ всѣка партия намѣри за нужно да хвърли калъ, тѣй или иначе, върху стачниците, понеже всички създаваха цѣли на стачниците такива, каквито тѣ си желаеха, дълженъ съмъ, г-да, да процитирамъ цѣлия текстъ на манифеста за демонстрацията на 24 декемврий, тѣй като тия искания послѣ бидоха възприети и отъ стачниците. (Чете) „На 24 декемврий т. г. въ 2½ часа слѣдъ обѣдъ всички другари въ София, Горна-Орѣховица, Русе, Варна, Пловдивъ и Бургасъ трѣбва като единъ да напуснатъ работата. Въ сѣщия часъ, на сѣщиятъ мѣста ще напуснатъ работата всички държавни и частни чиновници отъ учрѣждения, фабрики, банки, училища, складове, работници и пр., за да манифестиратъ заедно нашата солидарностъ и готовностъ за борба за извоюване слѣдните искания:

„1. Прилагане отъ 1 октомврий т. г. желѣзничарската таблица за всички държавни работници.

„2. Гласуване законъ, който да стабилизира положението на държавния наемнитъ.

„3. Евтинъ животъ, квартири и всички необходими за живота прѣдмети и облъкло на цѣни, ненадминаващи процентното увеличение на заплатитъ“.

Министъръ М. Турлаковъ: А военното положение и цензурата?

Д-ръ Н. Сакаровъ: Това е, г. министре, разлѣпени въ цѣла София афишъ за исканията. — „Точно въ 6 ч. сѣщия денъ всички трѣбва да се върнатъ на мѣстата си и продължатъ работата“.

Нѣкой отъ земледѣлцитѣ: Значи, заповѣдъ!

Д-ръ Н. Сакаровъ: „Въ всички останали центрове въ 6 ч. вечерта се свикватъ общи протестационни събрания. „Въ момента, въ който демонстрацията въ София ще бѣде прѣдъ камарата, т. е. отъ 4 до 5 ч. слѣдъ обѣдъ, трѣбва да бѣде спрѣто цѣлото движение. Съ изключение на влаковетъ съ заложниците, които трѣбва безпречно да се движатъ, всички други влакове ще бѣдатъ спрѣни въ първата станция единъ часъ. Точно въ 5 ч. слѣдъ обѣдъ службата трѣбва да продължи нормално“.

Х. Ветовски: Пакъ заповѣдъ!

С. Омарчевски: Държавни чиновници — съ заповѣди се каратъ да манифестиратъ!

Д-ръ Н. Сакаровъ: Това е цѣлата работа относително демонстрациитъ на 24. Всѣко друго е всевъзможни съчинения отъ лица и отъ партии или партийни дѣйци, които гонятъ свои цѣли. Едни разправятъ за партизански цѣли, други — за политически цѣли, трети — за друго, кой какво му хрумне, а прѣдставителитъ на земледѣлския съюзъ прѣдставляватъ така работата, че е необходимо най-накрая да прѣдизвикатъ тероръ, което и направиха, за да станатъ скандали.

Х. Ветовски: Азъ зная, че Вие сте имъ говорили да почнатъ работа, а тукъ признавате, че заповѣдъ сте имъ давали.

Д-ръ Н. Сакаровъ: Заповѣдъ е дадена отъ самия по-звънъ.

Х. Ветовски: Вие не сте прѣдставители на работниците, а имъ давате заповѣди. Тежко и горко на тѣзи работници, които получаватъ заповѣди отъ васъ. Вие не сте работнически прѣдставители.

Д-ръ Н. Сакаровъ: Абе, г. Ветовски, азъ чета тукъ познана на желѣзничарския съюзъ за разпоредбитъ по демонстрацията, за да избия отъ главитъ въ онѣзи лъжки, че стачката е гонила нѣкаква партийно-политическа цѣль.

Н. Георгиевъ: Какъ е лъжа? Има документи валидни; погледнете комунистите за окръжното № 3. (Възразения отъ комунистите)

Прѣдседателствующъ А. Оббовъ: (Звъни) Моля, г. г. народни прѣдставители!

Д-ръ Н. Сакаровъ: Ще чета и тѣхнитѣ позиви. — Г-да! Щомъ се яви стачката, още на 31 декемврий стачниците оформиха своитѣ искания, които сѫ слѣдните, прѣд-явени на министритъ отъ г. Александъръ Малиновъ: (Чете)

„1. Възстановяване на старото положение по отношение на персонала: повръщане на уволненитъ поради демонстрацията, стачката и въобще на всѣка друга професионална дѣйностъ; уволнение на новоназначенитъ и стачкоизмѣнитъ.

„2. Немедлено прилагане на желѣзничарската таблица“.

Н. Томовъ: Прочетете третата точка.

Д-ръ Н. Сакаровъ: „3. Законъ за стабилизиране служебното положение на държавнитъ служители.

„4. Евтинъ животъ, съгласно манифеста на конфедерацията на труда.

„5. Свобода на професионалния печатъ и събранията на професионалнитъ организации“. Толкузъ: първо, второ, трето, четвърто, пето. Желаєте ли още? Другото е въ вашитѣ глави, тукъ го нѣма, то е въ ваша отговорностъ.

И. Гетовъ: Третата точка.

Д-ръ Н. Сакаровъ: И третата, и петата ви четохъ; ела чети и ти.

И. Гетовъ: Измѣнитъ да се уволняватъ.

Д-ръ Н. Сакаровъ: Понеже въ печата продължаваха да лъжатъ за цѣлитъ на стачката, акционниятъ комитетъ издаде бюлетинъ № 13 отъ 11 януарий, съ слѣдующия

текст: (Чете) „В. „Мир“ продължава лъжитъ си по стачката. Една от големите измислици на тоя вѣстникъ е, че стачката прѣслѣдвала политически цѣли. Акционниятъ комитетъ заявява, че борбата на желѣзничари и телеграфопощенци не прѣслѣдва никакви политически цѣли“. Това е официалниятъ бюлетинъ на акционния комитетъ.

Нѣкой отъ земледѣлцитѣ: Братовчедитѣ ви, тѣснитѣ, сж поне честни, че си признаватъ, че това е масова политическа стачка.

Д-ръ Н. Сакаровъ: Виждамъ, че не знаете, какво е масова политическа стачка. Ще ви кажа нѣколко думи по това. — Г-да! Понеже бѣше обявена и масова политическа стачка, която въ нѣкои производства биде проведена, слѣдъ три-четири дни отъ нейното обявяване, централниятъ стаченъ комитетъ на комуниститѣ издаде свой бюлетинъ отъ 6 януарий и съобщи, заедно съ окръжното на централния комитетъ на комунистическата партия и на общия работнически синдикаленъ съюзъ, че тая стачка се прѣкръпява, защото цѣльта ѝ — да се демонстрира солидарността и симпатитѣ съ боритѣ желѣзничаритѣ и телеграфопощенскитѣ служители, е постигната. Нѣщо повече: съ подписа на членовѣта на централния комитетъ на партията на комуниститѣ е издаденъ позивъ на 5 януарий, въ който се казва изрично: (Чете) „Стачката, както е добръ извѣстно, бѣ прѣдизвикана отъ правителствения тероръ и отъ уволненията и заплашванията на правителството противъ държавнитѣ наемници. Тя бѣ единственото срдѣцство за самозащита на персонала спрѣмо безумната и развилнѣла власт. Тя и досега е една отбранителна стачка, главната цѣль на която е да се защитятъ държавнитѣ служащи по желѣзници, телеграфи, пощи, млини и пр. отъ уволнения и прѣслѣдвания, за дѣто тѣ сж участвували въ демонстрации и стачки за подобрене материялното си положение. Ако правителството се откаже отъ противозаконното си рѣшение да уволнява и прѣслѣдва стачаицитѣ поради участитѣ имъ въ нея, никаква друга serioзна прѣчка не съществува за незабавното прѣкръпяване на стачката въ цѣлата страна“. Това е на 5 януарий. Азъ се принуждавамъ да цитирамъ, защото винаги възражавате: „Добръ, добръ, разбрахме, какво мислила конфедерацията на труда по тази стачка, обаче, тѣснитѣ друго мислятъ“. За мене е важенъ този документъ, който носи подписа на централния комитетъ, начело съ г. Благоева, и който показва открито, че тъкмо по този пунктъ тѣ сж направили такова заявление. Ако това е на 5 януарий, азъ питамъ, . . .

К. Томовъ: Ще ви се каже утрѣ. Ще ви се каже за Лукановъ, за Власковски, за тѣхния позивъ въ Плевенъ и пр.

Д-ръ Н. Сакаровъ: . . . когато комунистическата партия и конфедерацията на труда протягатъ рѣка и казватъ: „Рѣшете въпроса за стачаицитѣ и вие ще имате стачката прѣкръпена“, не е ли ясно, че правителството желае стачката, за да прави такава политика, за да прѣслѣдва, да арестува, да бие, да милитаризира, да мобилизира, ва да прави туй, което знаемъ, да върши тероръ нечуванъ въ България? Не е ли това вѣрно, че не по желанието на стачаицитѣ стачката опростаства България, а правителството, чрезъ прѣдизвикателствата, чрезъ гоненията, желае да създаде сътресения, за да оправдае нѣкъдѣ си своето поведение? (Ржкоплѣскане отъ обединенитѣ социалисти)

Нѣкой отъ земледѣлцитѣ: За да спаси България отъ чужди орждия.

Д-ръ Н. Сакаровъ: Г. г. народни прѣдставители! Отговорността за туй, което тукъ говоримъ, за туй, което трѣбва да рѣшимъ, за туй, което ще направи правителството, е тождествена, че ще биде недостойно, съ такива прѣрѣкания само, да се дѣйствува въ случая, когато азъ ида да ви изясни съвършено обективно единъ въпросъ, за да се убѣдятъ всички, че всевъзможни инсинуации, твърдѣ много вѣщания се въмъкваха въ тази борба и даже въ началото бѣха заблудили или подкупили цѣлия печатъ, бѣха заблудили всички хора, които сепѣ протледнаха и казаха: „Ама какъ, за какво е спорътъ?“

Г. г. народни прѣдставители! Днесъ спорътъ за какво е? Днесъ правителството казва: „Азъ давамъ чрезъ патната комисия по същество онова, което се искаше въ таблицата на желѣзничаритѣ“.

Министъръ д-ръ Р. Даскаловъ: По-рано е дадено.

Д-ръ Н. Сакаровъ: Ще Ви кажа. — На 23, онзи денъ, Министерскиятъ съвѣтъ се е занимавалъ съ този въпросъ; той се е занимавалъ много пъти съ него и при бившия кабинетъ, и при настоящия; той се занимава отъ 6 — 7 мѣсеци насамъ, това е вѣрно, това азъ го зная добръ. Азъ съмъ въ положение да ви кажа, че комисията, която биде назначена отъ министъръ Цанко Бакаловъ на 11 юний 1919 г. за желѣзничарската таблица, свърши своята работа наврѣме. Министерскиятъ съвѣтъ казва, че това ще се рѣши окончателно отъ камарата на септемврий или октомврий. И за тая цѣль, за подготвителнитѣ работи до камарата, министъръ Цанко Бакаловъ, като министъръ на желѣзницитѣ и пр. издаде заповѣдъ № 6.033, съ която, слѣдъ рѣшението на Министерския съвѣтъ, което ужъ ще се прилага, се иска да се опрѣдѣлятъ даннитѣ, свѣдѣнията за всѣки желѣзничаръ, за неговата служба, години, пензъ и пр., за да стане най-накрая уреждането съгласно съ таблицата. Всичко това започна отъ юний, юлий, августъ, дохожда на октомврий мѣсецъ, когато — добръ ще си спомни министъръ Турлаковъ — съ какви усилия въ бюджетарната комисия азъ лично го помолихъ да се даде по-бързъ ходъ на тази работа, и Министерскиятъ съвѣтъ имаше сжщото гледище; той въпреки, че трѣбва да се направи нѣщо и отпусна се тогава 80-милионниятъ кредитъ. Той знае много добръ прѣрѣканията между насъ и комуниститѣ, които станаха въ бюджетарната комисия по прѣдполагемата стачка, той знае много добръ, по каквъ начинъ азъ му изтъкнахъ, колко нещастно ще биде за България, ако този персоналъ биде прѣдизвиканъ къмъ такива дѣйствия. Гласува се този кредитъ, одобрихме го.

Министъръ д-ръ Р. Даскаловъ: Но пакъ направихте стачка.

Нѣкой отъ земледѣлцитѣ: Пакъ обявихте стачка.

Д-ръ Н. Сакаровъ: Г-да! Почакайте малко. — Октомврий, ноемврий, декемврий, януарий — това сж четири мѣсеца, г. г. народни прѣдставители! Немъ вие не допущате, за Бога, че това терзание на живота, на скжпотията, която се увеличи отъ примирието насамъ нѣколко пъти, която не е увеличена само въ онзи размѣръ, въ който сж увеличени нашитѣ банкноти, а ако размѣрътъ имъ е увеличенъ оттогава съ 1/2, тя е увеличена 5—10 пъти; ако всичко това е станало и ако това е фактъ днесъ, чудно ли е, че най-сетнѣ този персоналъ, който въ демонстрации, а вие му пратихте картечкици, казва, че вие по другъ начинъ нѣма да му дадете нужното? Азъ не се чудя на това; азъ се чудя на едно, че г. Влайковъ не е достатъчно силенъ, достатъчно рѣзкъ спрѣмо онзи бюрократически духъ, който е могълъ да продължи цѣли четири мѣсеца едно дѣло отъ 20 страници — за 80-милионния кредитъ — който е могълъ да дѣйствува цѣли 8 мѣсеци отъ назначението на комисията по щата, единъ духъ, който е правилъ не една, не два прѣчки въ държавата. Какъ да не може да се схване това? Та, нема Министерскиятъ съвѣтъ не чувствува въ себе си, че тази работа се продължи прѣстѣпно много; нема той не чувствува, че само съ този общия работа не се върши? Азъ мисля, че той го чувствува, но той именно стойни на оная позиция само за запазване голия престижъ на властта, не иска да признае, че това е единъ отвлрателенъ бавежъ, който може да изостря нервитѣ на гладувашитѣ и да направи нѣща, които днесъ, въпрѣкъ нашето и вашето желание, прѣдставляватъ тежъкъ конфликтъ за държавата. Ето кѣдѣ е въпросътъ. Нека най-сетнѣ всѣки се постави надъ своята партия въ случая, нека се повдигне надъ онова, което е намислилъ прѣди 10 или 20 дена, нека си даде отчетъ за онова, което може въ сжщность за България да стане и вие тогава ще видите до какви заключения би дошълъ.

Но, г. г. народни прѣдставители, какво е нашето положение днесъ? „Стачка нѣма, не ни трѣбватъ стачаицитѣ, милитаризирани не ни трѣбватъ“ — а въ сжщность ги гоните — „мобилизирани не ни трѣбватъ“ — а въ сжщность ги гоните — „персоналъ нареденъ имаме, новъ не ни трѣбва, желѣзницитѣ вървятъ, пошитѣ работятъ“, . . .

Нѣкой отъ обединенитѣ социалисти: Треноветѣ вървятъ по разписание!

Д-ръ Н. Сакаровъ: . . . „разписание направено, изпълнява се“. Тренове на кѣнга колкото обичате!

Нъкой отъ обединенитъ социалисти: По в. „Миръ“ всъйки денъ пътуватъ.

Нъкой отъ комунистите: Особено въ „Миръ“.

Д-ръ Н. Сакаровъ: И тукъ имамъ едно най-ново окръжно за разписанито, гледамъ въ него: за да покажатъ, че треноветъ сж много, вземали, че ги раздѣлили, вмѣсто, както досега, трень София—Варна става София—Горна-Орѣховица и Горна-Орѣховица—Варна (Смѣхъ); вмѣсто Варна—София, казва се Варна—Горна-Орѣховица, Горна-Орѣховица—София; вмѣсто да се каже София—Бургазъ, казва се София—Стара-Загора, Стара-Загора—Бургазъ. Това се прави, за да се покаже, че имало много тренове.

Министъръ д-ръ Р. Даскаловъ: Чудно ли е това нѣщо?

Министъръ А. Димитровъ: Това се прави, за да се види колко машини сж въ движението.

Д-ръ Н. Сакаровъ: Съжалявамъ много, г. министре, че вие изобщо имате езикъ, който е достоенъ за всѣкого друго, но не и за Васъ, като министъръ. Говорите думи, които нѣматъ никакво значение; вие не можете да се обуздате. Азъ чета окръжното разписание на дирекцията, азъ не говоря за бюлестинитъ на желѣзничаритъ.

Министъръ А. Димитровъ: Окръжното говори колко машини сж на работа. Немъ не разбирате? Прѣструвате се, че не разбирате.

Д-ръ Н. Сакаровъ: Какво значи желѣзно-пѣтно движение днесъ въ България? Това значи слѣдующето: да може нѣкой верѣдъ голѣма навалица, слѣдъ една-два недѣлна борба или съ рушветъ на тѣзи, които сж настанени тамъ — както подиръ малко ще ви прочета за единъ главенъ ревизоръ, който бѣ оизи днесъ вързанъ съ една табела, че с рушветчия — да може да трѣгне за своя градъ.

Н. Томовъ: Туй правимъ: рушветчинитъ излагаме на показъ, а вие ги защитавате.

Д-ръ Н. Сакаровъ: Почакайте малко. — Азъ питамъ, г. г. народни прѣдставители, немъ движението по едно желѣзно-пѣтно вѣдомство се състои въ пущането на 3, 5, 10 пѣтишки влакове съ по единъ или два вагона, отъ които единия пѣтишка, а другия товаренъ? Немъ това е желѣзнопѣтното движение на България? Немъ това сж нуждитъ на нашето стопанство, нуждитъ на този нашъ селски народъ, за който се казва, че вие тукъ го прѣдставлявате — и е вѣрно, че го прѣдставлявате въ по-олѣма степенъ отъ другитъ — немъ това сж неговитъ нужди, немъ можете да твърдите, че днесъ въ България има желѣзнопѣтно движение съ факта, че въ понеделникъ или сѣбота, вторникъ или петъкъ ще бѣде пуснатъ единъ влакъ по едно направление? Вие държите ли смѣтка съ назначението на влаковетъ, колко отъ тѣхъ трѣбватъ и кога пристигатъ?

Нъкой отъ земледѣлцитъ: Вие държите ли смѣтка за България?

Д-ръ Н. Сакаровъ: Азъ държа смѣтка за България и за това ви говоря. — Ако бѣхъ държалъ смѣтка за България толкова малко, колкото вие мислите за нея, нѣмаше да говоря.

Нъкой отъ земледѣлцитъ: Чини ми се, че хичъ не държите смѣтка.

Прѣседателствующъ А. Оббовъ: (Звъни)

Д-ръ Н. Сакаровъ: Г. г. народни прѣдставители! За скжпотията се приказва отъ всѣка страна.

Н. Томовъ: Сета стана скжтиния!

Д-ръ Н. Сакаровъ: Сега чувамъ да приказватъ така: „Стачката докара скжпотията“ — естествено нѣщо, тя не може да не я увеличи. Защо? Много просто. По липза на прѣдмети на самото мѣсто. Но количеството на износа, г. г. народни прѣдставители, се оцѣнявае разпо. Казваше се, че има около 700 милиона килограма храни за

износъ. Ние го приехме по-скептично — 500 милиона килограма. При това положение, което имать днесъ желѣзницитъ въ България, не знамъ дали и 300 милиона килограма ще могатъ да излѣзатъ отъ България.

Министъръ д-ръ Р. Даскаловъ: Вие казвахте, че нѣщо единъ вагонъ нѣма да позволите да се изнесе.

Д-ръ Н. Сакаровъ: Азъ не съмъ казвалъ това, г. Даскаловъ; ако обичате, да Ви съобща, какво азъ съмъ казвалъ. Азъ казвахъ — и това трѣбва всѣки да го каже — че не може да се изнесе нито единъ вагонъ до тогава, до когато България не бѣде гарантирана съ необходимитъ продукти.

Министъръ д-ръ Р. Даскаловъ: Кой е твърдѣлъ противното?

Д-ръ Н. Сакаровъ: По моето мнѣние е, че България има възможность да гарантира себе си съ зърнени храни и едновременно да изнесе около 500 милиона килограма. Обаче, това движение, което виждаме вече, че би могло да се създаде сега, това движение, което днесъ има, е само 10% отъ съществуещото движение прѣди стачката, нито единъ процентъ повече. Но ако би се възстановило движението, което бѣше прѣди стачката — защото при положението, което заематъ желѣзницитъ сега, и слѣдъ стачката, не е сигурно, че може да бѣде възстановено това движение, което бѣше прѣди нея — та, казвамъ, ако това движение бѣде възстановено, тогава, г-да, до августъ вие не сте въ положение, за жалостъ, да изнесете и 300 милиона килограма.

Нъкой отъ земледѣлцитъ: Нѣма да ги изнесемъ, на васъ ще ги дадемъ.

Д-ръ Н. Сакаровъ: Не зная кому ще ги давате, обаче, зная едно, че вие прѣживѣхте първата криза така: казвахте на селското население да не продава хранитъ си, а да чака по-добри цѣни; казвахте му, че ще ги продаде на високи цѣни. Дано, г. г. народни прѣдставители, подиръ стачката не паднатъ цѣнитъ на хранитъ, но само дано! Обаче, на края на мѣсець февруарий, какво ще донесе Аржентина — азъ не зная, н дали този български селянинъ, на когото вие казвахте, че ще продава хранитъ си петъ, шесть пѣти по-скжто, а сега се прие три пѣти по-скжто, дали ще може да ги продава и за толкова, азъ не зная. Азъ питамъ, какви сж вашитъ замисли тогава. Не сж ли тѣзи замисли, че вие, които сте въ чинималъ сокакъ, искате да озлобите селското население още повече противъ града, зато му казвате, че стачницитъ били причина да не може да си продава хранитъ? Това ли ви е на ума?

Нъкой отъ земледѣлцитъ: Не е ли тѣй?

Д-ръ Н. Сакаровъ: Но, г-да, на тая демагогия кратката и сж кжси. А има и друго мнѣние; има мнѣние, че хранитъ ще бѣдатъ изнесени отъ България за Гърция и отъ тамъ за странство, но съ гръцки персоналъ и гръцки композиции.

Министъръ М. Турлаковъ: Хубаво си го измислил!

Министъръ д-ръ Р. Даскаловъ: Това е една интрига.

Д-ръ Н. Сакаровъ: Азъ не зная, кой го е измислил; дано е интрига, г. министре, но жалко е, че не е интрига, защото съ нея живѣете. Азъ не зная, кой ще направи това и какъ, обаче, мога да ви прѣдупрѣдя само за едно, че когато България напусна онази частъ, долу на югъ, когато трѣбваше гърцитъ и съглашението да взематъ желѣзницитъ тамъ, трѣбваше дълги мѣсеци български персоналъ да върши службата по грѣлжитъ желѣзници, защото тѣ сж откъмъ вагони и локомотиви бетеръ отъ насъ. Но нали е въпросъ да се заблуждаватъ хората въ нѣкое събрание на болшинството; трѣбва да се взематъ мѣрки за утѣха, като ямъ се казва: „Не бойте се, Гърция ни уреди тая работа“.

Министъръ М. Турлаковъ: Не е ставало дума даже за това.

Д-ръ Н. Сакаровъ: Ще ви кажа, дали е ставало или не. Ако бѣше само земледѣлскитъ износъ, ние пакъ трѣб

ваше да се почитаме, защо не се вземат мърки. Ей го на февруарий утрѣ влиза; вие имате вече точни свѣдѣния, че българският износ се състои въ своитѣ $\frac{9}{10}$ части отъ царевича, а вие знаете добръ, на какво е изложена царевичата въ сравнение съ липеницата; вие знаете добръ, дали царевичата може да издържа години; вие знаете сжщо, какви милионни богатства на България стоятъ по гаритѣ, преди всичко въ захарно цѣвкло, за което самото правителство даде свѣдѣния на печата, а именно, че днесъ има по гаритѣ около 12 милиона килограма захарно цѣвкло, отъ които при rendement 10—11% може да се получи най-малко 1.100.000 кгг. захаръ.

Вие знаете, г. г. народни прѣдставители, че това, което се пише: „Даватъ се вече вагони за това и това, нека отидатъ да ги взематъ“ — то е бошъ лафъ работа. Дожелко го даватъ — получаватъ се слѣдната картина. Нѣма да подозрѣте, че „Воля“ е вѣстникъ, който желае да прави пакостъ на правителството. Затова, ще ми позволите да прочета нѣщо отъ него. В. „Воля“ съобщава слѣдното: (Чете) „Комисията по раздаване вагона е била отпуснала единъ вагонъ на Албертъ Симонъ за натоварване на поклащина. Положително знаемъ, че вагонътъ е билъ натоваренъ съ колетни марки, багажи и други стоки на разни търговци отъ комисонеръ Владо Георгиевъ, отъ което е спечелилъ около 15 хиляди лева. Тежестта е била около 8 хиляди килограма. Ако се не лъжемъ, това е забранено.“

Това става не само въ единъ случай. Това, което стана онзи день тукъ, което извърши градоначалството, като хвана ревизора на вагонитѣ, г. Иванъ Калчевъ, който е билъ дѣловодител на земеделската дружба или кооперация въ с. Махала, Плъвенско, ...

Отъ земеделцитѣ: Не е вѣрно!

Д-ръ Н. Сакаровъ: Толкова по-добръ за васъ, обаче, не е ли вѣрно, че той е назначенъ отъ васъ? Вѣрно е.

Министъръ Д-ръ Р. Даскаловъ: Азъ ще си сложа мандата, ако е членъ на земеделската дружба.

Д-ръ Н. Сакаровъ: Вѣрно ли е, че той е ревизоръ по вагонитѣ? Вѣрно е. Вѣрно ли е, че той е правилъ търговия, че е вземалъ рубли? Вѣрно е. Вѣрно ли е, че градоначалникътъ го е разкарвалъ изъ улицитѣ? И това е вѣрно. Тогава, кое не е вѣрно? (Смѣхъ) Може да не е вѣрно само, че не е отъ вашитѣ дружки. Допущамъ го и ви го казвамъ.

А. Цанковъ: Оранжевъ е, джанамъ.

Нѣкой отъ земеделцитѣ: Широко социалистъ е.

Д-ръ Н. Сакаровъ: Ако е думата за широко социалистъ, много се мамите. Даже в. „Воля“ прави слѣдната бѣлѣжка: (Чете) „Началникътъ на гара „Захарна фабрика“ е уволненъ преди два дни, въпрѣки че не е стачникъ и че още на 14 т. м. е подалъ изискуемата се декларация“.

Министъръ М. Турлаковъ: Каква нужда има отъ декларация, когато не е билъ стачникъ?

Д-ръ Н. Сакаровъ: Азъ ще ви кажа. Това го пише в. „Воля“. — (Чете) „Отъ провѣрката узнахме, какво причината за уволнението била, че въпросниятъ началникъ билъ братъ на народенъ прѣдставителъ широко социалистъ, въпрѣки обстоятелството, че самиятъ той не е партизанинъ на никоя партия“.

Министъръ М. Турлаковъ: И това не е вѣрно; и то показва, доколко и другото е вѣрно.

Д-ръ Н. Сакаровъ: (Чете) „Добръ би било г. министърътъ да събере свѣдѣния отъ хора, познаващи неговата минала дѣйност, които ще установятъ, че той е билъ единъ отличенъ и честенъ чиновникъ. Желателно е комисията, която прѣназначаватъ персонала, да бже ревизирана отъ малко“. Г-да! Азъ приемамъ, че той е партизанинъ, напр., на г. Геннадиева, това никакъ не прѣчи — той може да бже такъв — обаче, важно е, че го уволняватъ, защото билъ братъ на депутатъ широко социалистъ. Това е важно. Азъ не се съмнявамъ въ това. Случаи има много, но това е между другото. Както виждате, цѣльта, която прѣдизвика стачката, е била цѣль на властѣта, тѣм-

нитѣ мотиви на която ние още не можемъ напълно да знаемъ. Ние знаемъ отъ това, което ви чета, какви искания прѣдъявяватъ стачниците. Ние видѣхме, че двата стачни комитета, около които толкова много работи се писаха, интригуваха и говориха. Тѣ казаха още въ началото на м. януарий, че въпросътъ се свежда до слѣдното. Министерскиятъ съвѣтъ заявява, че той приема икономическитѣ искания на стачниците — свършено; казва, че ги е приелъ по-рано — добръ. Остава въпросътъ за приемане на стачниците. „Това — казва Министерскиятъ съвѣтъ — не може да бже“. Първоначално стачниците бѣха възприели — споредъ тѣхното комюнике, което ви прочетохъ — че трѣбва да бждатъ уволнени стачкоизмѣнниците и новоназначенитѣ. Слѣдъ това, въ по-нататъшнитѣ тѣхни комюникета ние четохме, че тѣ отстъпватъ отъ това искане, като смѣтатъ, че това е една голѣма стѣпка за разрѣшението на конфликта. Значи буквално всичко, каквото може да се направи въ интереса на България, въ интереса на персонала, въ интереса на желѣзопътното дѣло, въ интереса на страната, стачниците го правятъ, и ние сме сега при едно такова положение, че стачниците мислятъ — доказватъ, че мислятъ — за бждещето на България повече, отколкото мисли самото правителство съ своето поведение. (Ръкоплѣскане отъ обединенитѣ социалисти)

Министъръ А. Димитровъ: Да искашъ да бъдешъ храненъ на държавата при наличиостта на другъ персоналъ, това значело да мислишъ за България! Има назначени чиновници.

Д-ръ Н. Сакаровъ: Азъ ще ви кажа.

Министъръ А. Димитровъ: Отъ 15 хиляди, да ги направимъ 25 хиляди, за да удовлетворимъ стачниците.

Д-ръ Н. Сакаровъ: Има си хасъ да сте назначили 15 хиляди души!

Министъръ А. Димитровъ: 8 хиляди души сме назначили.

А. Цанковъ: Тѣ ще ви изядатъ ушитѣ.

Министъръ А. Димитровъ: Пазете Вашитѣ уши; чуждитѣ недѣйте плака.

Д-ръ Н. Сакаровъ: Но, г. г. народни прѣдставители, какво е положението на този персоналъ, който е назначенъ понастоящемъ, разбира се, заедно съ закаранитѣ въ казармитѣ, съ милитаризиранитѣ и мобилизиранитѣ, срокътъ на които не знамъ три седмици ли е, още други три седмици ли ще стоятъ или колко е! Това е незаконна постѣпка, но за правителството сега не знаемъ да кажемъ, кое е законъ; нѣма нищо законно.

Нѣкой отъ земеделцитѣ: Само стачката е законна.

Д-ръ Н. Сакаровъ: Обаче, има едно нѣщо вѣрно, г. г. народни прѣдставители: то е, че мобилизираниятъ персоналъ отъ 41 и 42 набори — ученици, студенти и други чиновници — които сж служили въ желѣзопътното вѣдомство, стоятъ далечъ отъ своята работа, отъ училищата, и не могатъ да разбератъ, докога ще бждатъ мобилизирани и какво ще изпълняватъ.

Нѣкой отъ земеделцитѣ: И ние въ време на войната не знаехме, докога ще стоимъ.

Д-ръ Н. Сакаровъ: Тѣ стоятъ, а казва ни се: „Персоналъ си имаме“. Министърътъ на желѣзницитѣ, обаче, като разбралъ, че милитаризирването е невъзможно, понеже въ никой законъ не е казано нѣщо за милитаризиране — това е единъ терминъ, който се въведе прѣвъ време на войната за служителитѣ по пошитѣ и по желѣзницитѣ само за приравнението имъ съ военнослужащитѣ на фронта — въ законопроекта за паричното довольствие на мобилизираниятъ служащи той говори само за мобилизирани; мобилизиратъ ужъ само 41 и 42 набори, а, отъ друга страна, гонятъ желѣзничаритѣ отъ 13 наборъ, отъ 12, отъ 2 и отъ 1 набори и безъ наборъ.

К. Томовъ: Защото разрушаватъ общественитѣ постройки.

Нъкой отъ комунистите: И женитѣ.

Д-ръ Н. Сакаровъ: Да, и женитѣ: и малки, и възрастни, и всѣкакви. Тѣй щото, г. г. народни прѣдставители, изява се слѣдующата картина. Въ София, дѣто има пай-много желѣзничари, всѣка нощъ ги арестуватъ и пращатъ въ казармитѣ, а въ казармитѣ ги третираатъ най-злѣ. Телеграфиститѣ отъ телеграфо-пощенската дружина, която е задъ чумния институтъ, ги вържатъ като коне въ галботи да каратъ стурия отъ гарата; вмѣсто коне, вържатъ тѣхъ.

В. Дамяновъ: (Къмъ земледѣлцитѣ) Лобутъ ще идете, бой. Подъ сѣдъ ще отидете за това; бързо ще стане тая работа.

Д-ръ Н. Сакаровъ: Даватъ имъ да каратъ дърва не само за държавни учрѣждения, но и за частни складове. И когато тия войници — стачници отказватъ да товарятъ дърва за частни складове, биятъ ги. Въ едно помѣщение сж затворени 120 души и имъ даватъ въ този студъ само 40 кгр. дърва въ 24 часа. 40 кгр. дърва въ 24 часа за едно такова грамадно помѣщение, което побира 120 мобилизирани стачници!

Г. г. народни прѣдставители! Ония, които прѣзъ нощта биватъ залавяни и изпращани въ участъцитѣ, всички се пращатъ въ казармата. Но какво работятъ тѣ тамъ? Питатъ ги: „Искате ли да отидете по желѣзниците?“ Отговарятъ: „Не искаме, ние сме стачници“. Тогава ги турятъ да работятъ по пѣтицата. (Окарване между г. г. Радоловъ и Дамяновъ)

Г. Чернооковъ: (Къмъ г. Радоловъ) Стига бе!

А. Радоловъ: Какъ „стига“? Той казва, че глави ще се търкалятъ.

Прѣседателствующъ А. Оббовъ: (Звъни) Спокойствие, г-да!

А. Радоловъ: Азъ слушамъ много хубаво — глави щѣлн да се търкалятъ.

В. Дамяновъ: Всичко може да стане.

Министъръ А. Димитровъ: Ние сме готови.

Г. Чернооковъ: Ние не сме готови.

Прѣседателствующъ А. Оббовъ: (Звъни) Г. Дамяновъ! Два пѣти Ви чувамъ да отправяте заплашвания за търкаляне на глави. Моля Ви се, ще приложка правилника спрямо Васъ!

В. Драгановъ: Който ще търкаля глави, да дойде още сега. Ние нито сме се канили, нито се канимъ да търкаляме глави, но щомъ вие се каните, ние сме готови.

Прѣседателствующъ А. Оббовъ: (Звъни) Г. Драгановъ! Седнете си на мѣстото. Тѣзи, които тукъ се канятъ да търкалятъ глави, най-лесно приближняватъ и знаятъ лесно да се криятъ по таванитѣ.

А. Цанковъ: Оставете ги тия глави, бе джанамъ!

А. Радоловъ: Нека даде обяснения този господинъ, да видимъ, какви глави ще търкаля.

В. Дамяновъ: Ще дамъ. (Прѣречение между земледѣлцитѣ и обединенитѣ социалисти)

Прѣседателствующъ А. Оббовъ: (Звъни) Спокойствие, г-да!

Д-ръ Н. Сакаровъ: Г. г. народни прѣдставители! Къмъ тия мжчения, на които сж подписани тиновницитѣ отъ пошитѣ и телеграфитѣ въ телеграфната дружина, трѣбва да прибавимъ още и слѣдующето.

Нъкой отъ земледѣлцитѣ: Сега виждате, прѣзъ войната не виждахте, когато нѣмаше по седемъ дена хлѣбъ.

Д-ръ Н. Сакаровъ: Въ силния студъ онзи день сж ги навадили навънъ и сж ги държали единъ цѣлъ часъ на

студа съ вдигнати рѣцѣ. Най-звѣрскитѣ отношения въ-обще, които се познаватъ, това сж отношенията въ телеграфо-пощенската дружина тукъ, задъ чумния институтъ, при затвора.

П. Яневъ: Г. Сакаровъ! Въ желѣзнопѣтната дружина всички желѣзничари сж поставени на втория етажъ на пружинени кревати, а пѣкъ другитѣ войници сж въ долния етажъ, въ влагата, и ми се оплакваха. Единъ войникъ ми казва: „Какво е това? Стачницитѣ, хора, които опростаха страната, сж поставени на кревати удобни, въ хигиенически стан, а насъ ни оставятъ да спимъ на цимента“. Това е положението въ желѣзно-пѣтната дружина, недѣйте изопачава.

Д-ръ Н. Сакаровъ: Г. г. народни прѣдставители! Г. Яневъ не слуша: азъ говоря за казармата на телеграфо-пощенската дружина, която се намира задъ чумния институтъ, при затвора, а Вис. г. Яневъ, ми говорите за желѣзнопѣтната дружина; Вие просто не внимавате; Вие си говорите; желаете да отказвате; не желаете да мислите. Обаче, по-късно, смѣтамъ, ще принаете, че тѣзи работи не ставатъ така.

Нъкой отъ земледѣлцитѣ: Тѣ не сж ходили на фронта, сега трѣбва да работятъ шосета.

А. Радоловъ: Да видятъ какъ се правятъ шосета.

А. Цанковъ: Това сж дебелашки работи. Тѣ сж бъл-гарски граждани.

Д-ръ Н. Сакаровъ: Г. г. народни прѣдставители! Азъ искамъ да кажа съ това слѣдующето. Азъ питамъ не по това, че имало въобще мобилизиранъ персоналъ; азъ питамъ друго: когато вие сте си имали персоналъ, когато за васъ стачка нѣмало, когато персональтъ даже ви билъ много, защо стоя този персоналъ мобилизиранъ и мили-тизиранъ по казарми, по участъци и по гари?

Министъръ А. Димитровъ: За да не прави буйства по улицата.

Х. Ветовски: За да не бомбардиратъ мостовѣтѣ.

Д-ръ Н. Сакаровъ: Г. г. народни прѣдставители! Г. министърътъ казва: „За да не прави буйства по улицата“. Азъ искамъ да зная тогава, на какви основания безъ сѣдъ и слѣдствена властъ задържате тия хора въ казармитѣ?

Министъръ А. Димитровъ: Така, защото трѣбва да стоятъ тамъ.

Д-ръ Н. Сакаровъ: Какъ така: „Трѣбва“? Ама, моля Ви се, какви сж тия отношения? Тукъ за държава ли се говори?

Министъръ А. Димитровъ: Да, за държава.

Д-ръ Н. Сакаровъ: Това вече управление ли е?

Министъръ А. Димитровъ: Управление е.

Д-ръ Н. Сакаровъ: А, тогава вече азъ се намирамъ тукъ при едно положение, при което се отказвамъ да говоря. Азъ тукъ виждамъ . . .

И. Пастуховъ: Вътрѣшно убѣждение.

Д-ръ Н. Сакаровъ: . . . не само вътрѣшно убѣждение; тукъ е и съвсѣмъ друго нѣщо. Г. министърътъ иска да покаже нѣщо, обаче, азъ не мога да го разбера. Той да не мисли, че е властенъ да държи български граждани години наредъ въ затворитѣ безъ присѣда, безъ слѣдствие, безъ обвинение? Азъ мисля, г-да, че или се говори сериозно, или не се говори сериозно. Ако се говори сериозно, при отговорноститѣ, които има едно правителство, то не може да каже по никой начинъ, никога такива думи. Българскитѣ граждани, по елементарнитѣ имъ свободи и права, за които ужъ вие се застъпвате поради народовластие нѣкакво си, не могатъ да бѣдатъ задържани въ никакъвъ участъкъ, въ никакъвъ арестъ повече отъ 24 часа, безъ слѣдствие или безъ присѣда. Г. ми

нистърът не може, нѣма основание да заявява, че той могъл да ги държи докогато обича и както обича.

Г. г. народни прѣдставители! Това вече си губи абсолютно смисълът; тукъ ние се намираме прѣд една арена, въ която вече нѣма сериозна мисъл. То би приличало малко на циркъ отъ наша страна, ако така бихме дѣйствували.

Министър д-ръ Р. Даскаловъ: Г. Сакаровъ! Вие знаете, защо сѣ мобилизирани. Недѣйте се прави толкова наивенъ.

Д-ръ Н. Сакаровъ: Питамъ азъ: какъ така, когато ужъ си имате персоналъ — защо не ги пуслете? Азъ искамъ именно да ви изтъкна, че безъ тѣхъ персоналъ не можете да имате.

Вие си кажете, какъдѣ ви е болката. Кажете, че болката ви е за онѣзи многобройни службогонски елементи, които вие имате вече въ вашия съюзъ и които вие желаете да настаните сега по време на стачката.

Отъ земледѣлцитѣ: Ей-й-й!

К. Томовъ: Напуснаха си работата да спасяватъ България.

Д-ръ Н. Сакаровъ: Нищо повече; това е цѣлата работа — вие имате много службогонски елементи. Знайте, г-да, че не е службогонецъ онзи специалистъ, който е свършилъ и работилъ и стои достойно на своя постъ, а службогонецъ е онзи, който не е похващалъ нито единъ инструментъ, обаче, отива да вземе една работа съ инструментъ; който никога не е билъ машинистъ, а става машинистъ; който никога не е билъ чиновникъ, а става началникъ на гара; който не е билъ никога чиновникъ, а става началникъ на влакъ; който може да изложи на опасностъ живота на хората. Това е то службогонецъ.

Министър д-ръ Р. Даскаловъ: А онзи, който разваля мостове и сѣче телеграфитъ, той не е службогонецъ!

Д-ръ Н. Сакаровъ: Нѣма нищо подобно, г. министре!

Отъ земледѣлцитѣ: А-а-а!

Д-ръ Н. Сакаровъ: Г. министре! Ако ние сѣдимъ по това, което се пише въ вѣстникитѣ, трѣбва да накараме, че въ България нѣма нито единъ здравъ мостъ сега.

Д. Казасовъ: Поне едно име защо не изнесохте?

Министър д-ръ Р. Даскаловъ: Ще ви изнесемъ факти.

Н. Георгиевъ: (Къмъ обединенитѣ социалисти) Ние ли развалихме при Бургавъ линията? Безсрамници!

Д-ръ Н. Сакаровъ: Тия работи, г. г. народни прѣдставители, които се говорятъ постоянно, се отнасяха само до единъ мостъ тукъ, при станция Реброво, и споредъ едно допълнително съобщение, за моста при рампата до София. Оттамъ нататъкъ властѣта не е вече съобщила, не само за станали такива нѣща, но не е съобщила, и кои сѣ виновниците, да ги видимъ, да ги знаемъ положително.

Отъ земледѣлцитѣ: А-а-а!

Министър д-ръ Р. Даскаловъ: Ще се четатъ.

Д-ръ Н. Сакаровъ: Обаче, ако подобно нѣщо има, стачниятъ акционенъ комитетъ заяви на правителството, че за тия, които биха били осѣдени за разрушение на държавни вещи, той не може да се застъпва, тъй като той, въ своитѣ бюлетени, въ своитѣ позиви, въ своитѣ обръщения къмъ неговъ, казва на персонала, моли го да бѣга отъ провокации, да не се подава на такива, за да не се създаватъ по никой начинъ подобни разрушения. Нищо повече. Въ „Работически вѣстникъ“, вѣстникътъ на комуниститѣ, вече нѣколко броя наредъ, стачниците се прѣдупрѣждатъ да не се подаватъ на провокации.

Провокаторитѣ си позволяватъ даже и бомби да хвърлятъ, за да станатъ претексти за гонене на стачниците, за арестуването имъ, биенето имъ и сѣденето имъ.

Отъ земледѣлцитѣ: А-а-а!

Министър д-ръ Р. Даскаловъ: Не сѣ важни думитѣ — фактитѣ сѣ важни.

Д-ръ П. Джидровъ: Ако искате да говоримъ по това. Единъ голѣмъ чиновникъ има доказателства и факти...

Д-ръ Н. Сакаровъ: Важни сѣ и освѣтленията по сѣщитѣ факти.

Това бѣха провокатори, които хвърлиха стѣлбоветѣ на електрическитѣ жици въ София.

Д. Казасовъ: И за това има доказателства.

Д-ръ П. Джидровъ: Ако има виновници, съдете ги, но пуслете хилядитѣ, които нѣматъ вина. Ние сме противъ тия прѣстъпления. Това вие много добръ го знаете.

А. Радоловъ: Вашиятѣ другари Донсузовъ и Димчевъ отидоха да освободятъ единъ заловенъ каптонеръ, който е развалялъ линията; отидоха начело на тълпата съ знамена въ казармата и по поводъ на туй се дадохъ жертви.

Г. Кръстевъ: А вие сте дали заповѣдъ да арестуватъ депутати.

А. Радоловъ: Не съмъ.

Г. Кръстевъ: Вие сте дали заповѣдъ за арестуването на другаря Поповъ.

А. Радоловъ: На кой Поповъ? Азъ не съмъ давалъ заповѣдъ.

Г. Кръстевъ: На Стефанъ Поповъ. — Единъ помощникъ държавенъ обвинителъ да си служи съ шпиони! Вие дадохте заповѣдъ не само на гара Каяли, но и на слѣдующата гара.

А. Радоловъ: Не е вѣрно това, г-да.

Прѣдседателствующъ А. Оббовъ: (Звѣни)

А. Радоловъ: Моля, за лично обяснение, г. прѣдседателю! — Азъ заповѣдъ за арестуването на вашия депутатъ не съмъ давалъ.

С. Бакърджиевъ: Мълчи тамъ.

А. Радоловъ: Това не е вѣрно. (Прѣракания между Радоловъ и групата на обединенитѣ социалисти)

Прѣдседателствующъ А. Оббовъ: (Силно звѣни) Моля г. г. квесторитѣ да въведатъ редъ!

А. Радоловъ: (Къмъ С. Поповъ) Когато Вие бѣхте на гарата и когато се изнесе обвинение противъ Васъ, нищо не казахъ.

С. Поповъ: Не е вѣрно, Вие казахте: „Арестувайте го“

А. Радоловъ: Вие много добръ знаете това. Ако генералъ Христовъ е далъ подобна заповѣдъ, това е неговъ работа, но азъ не съмъ давалъ заповѣдъ.

Д. Казасовъ: Прѣди малко не го познавахте, а сега го познахте.

Прѣдседателствующъ А. Оббовъ: (Продължително звѣни)

А. х. Василевъ: Азъ бѣхъ свидѣтель, когато Вие дадохте заповѣдъ да го арестуватъ. (Ржкоплѣскане отъ обединенитѣ социалисти).

А. Радоловъ: Недѣйте лѣга. Г-да! Това не е вѣрно.

А. х. Василевъ: Генералътъ го повика.

А. Радоловъ: Кого повика генералътъ? Това бѣше работа на генерала, но не и моя работа.

А. х. Василевъ: А, Вие отричате?

А. Радоловъ: Какво отричамъ?

А. х. Василевъ: Отричатъ ли, че военните и граждански власти се подчиняватъ на Васъ?

А. Радоловъ: Какви военни и граждански власти? Азъ не съмъ комендантъ.

Прѣдседателствующъ А. Оббовъ: (Силно звъни) Г. Радоловъ, ще приложи правилника!

А. Радоловъ: Вие искате да прѣмѣрите силитѣ си, вие заплашвате, вие хвърляте бомби.

Отъ обединенитѣ социалисти и комунистите: А-а-а!

Прѣдседателствующъ А. Оббовъ: (Силно звъни) Г. Радоловъ! Моля тишина, г-да!

Д-ръ Н. Сакаровъ: Г. г. народни прѣдставители! Въ прѣслѣждането правителството отиде до тамъ въ София, че даже на изборния день, на 25 януарий — когато задържа арестуванитѣ въ казармата, когато задържа мобилизиранитѣ и милитаризирани въ казармата, — сутринята къмъ 4 часа почна пакъ прѣтърсване на къщитѣ пакъ въ тия квартали на София, въ които живѣятъ желѣзничари и телеграфо-пощенци, а главно желѣзничари, и съ това всели тероръ.

Нѣщо повече. До такава степенъ прѣслѣдваха стачничитѣ, щото биваха даже арестувани стачници, слѣдъ като се явяваха на урнитѣ да гласуватъ, отъ лица, нарочно поставени за това въ изборнитѣ мѣста. Отъ справката, която бързо направихъ, можахъ да взема за трета и друга секции, тукъ въ София, имената на четирма души: Бончо Филиповъ — машинистъ, отишълъ да гласува; слѣдъ гласуването единъ стражаръ го прѣдава на другъ, като арестуванъ стачникъ, и го отвеждатъ въ VII участъкъ, а отъ тамъ въ пионернитѣ казарми. Стоялъ тамъ отъ 25 до 29 януарий сутринята, когато го уволняватъ по старостъ и то врѣменно, по рѣшение на медицинската комисия. Билетъ № 333 отъ 29 януарий 1920 г.

Въ сѣщата секция хванаха Коста Станевъ, ревизоръ на вагонитѣ; и него отвели въ казармитѣ и на 29 го уволняватъ по болестъ.

Въ друга секция сж хванаха спирача Илия Ивановъ. Сжщо Кичевъ, отъ тракцията, бива хванатъ и слѣдъ това освободенъ отъ казармата на 29 януарий по липса на жби.

Въ казармитѣ имъ казвали, че не сж войници, а сж арестувани.

Моля ви се, г-да, въпрѣки избирателния законъ — конкретно чл. 41 — се допусна да бждатъ мобилизирани и да стоятъ милитаризирани граждани, за да не могатъ да гласуватъ.

Министъръ д-ръ Р. Даскаловъ: Кой членъ казва, че не се правятъ избори, когато има стачка?

Д-ръ Н. Сакаровъ: Казано е: когато има стачка или бѣдствие или нѣщо подобно, не се правятъ избори — това е казано.

Министъръ д-ръ Р. Даскаловъ: Гдѣ е казано?

Д-ръ Н. Сакаровъ: Казано е въ чл. 41 отъ избирателния законъ: когато има война, бѣдствие, като епидемия, чума — не се правятъ избори; когато има мобилизирани — не се правятъ избори, когато има милитаризирани — не се правятъ избори; правятъ се, но мобилизиранитѣ се освобождаватъ петъ дена по-рано.

В. Драгановъ: Вие стачката за чума ли я обявявате?

Д-ръ Н. Сакаровъ: Вие бѣхте обърнали България въ състояние бетеръ отъ чума.

В. Драгановъ: Ако вие обявявате стачката за чума, ние сме лѣкаритѣ да я излѣкуваме.

Д-ръ Н. Сакаровъ: България въ изборния день бѣше нѣщо по-лошо, въ по-големо зло отъ чумата за хората. Какво въразявате вие?

Г. г. народни прѣдставители! Азъ ви цитирамъ само тия четири случая, които ще могатъ да бждатъ умножени много пѣти, въ момента, въ който ще получимъ данни отъ хората, които сж задържани въ всичкитѣ секции. Това е фактъ.

Н. Георгиевъ: И то не ви спасява.

Д-ръ Н. Сакаровъ: Който би желалъ, може да провѣри. Тукъ искамъ да ви покажа, че, като не спазиха условията на чл. 41 отъ избирателния законъ, отидоха до тамъ да арестуватъ мирни избиратели даже на изборното мѣсто.

Атмосферата, която се създаде противъ стачката и стачничитѣ, е атмосфера надъхана най-много съ лъжи.

Г. г. народни прѣдставители! Още прѣди една мѣсець тукъ, въ камарата ни казваха: „Какво мислите вие, че стачката е мирна работа? Какъ да е мирна работа? Ето въ с. Шипка нападнали дюкенитѣ, обрала къщитѣ, обрала на дюкенджитѣ стокитѣ и пр.“ Ние се чудѣхме, какво е станало въ Шипка. Отидоха наши другари въ Казанлъшко, въ Шипка, и ни съобщиха, че въ Шипка станало нѣщо съвсѣмъ друго, а именно: пратениитѣ бакарь и желѣзо за раздаване на селото, раздавали само на дружбашитѣ! Това накарало селянитѣ отъ всички партии на селото да станатъ на кракъ и да кажатъ: „Ще вземемъ отъ тѣзи дружбаша бакаря и желѣзото и ще го раздадемъ по равно и по нужда на хората“.

Т. Караваневски: Не е вѣрно.

Д-ръ Н. Сакаровъ: Взематъ отъ тѣхъ желѣзото и бакаря и ги раздаватъ на селото.

А пакъ напътятъ колага Караваневски, който се обаждатъ, бѣше оня, който е билъ пратенъ тамъ, на онова мѣсто въ Казанлъшко, ...

Т. Караваневски: Не е вѣрно, лъжешъ.

Д-ръ Н. Сакаровъ: ... ако може, да поразмѣти духоветъ. Обаче, той знае много добръ, че въ Казанлъшко хептенъ не е успѣлъ.

Т. Караваневски: Лъжешъ, Сакаровъ — отначало докрай не е вѣрно.

Д-ръ Н. Сакаровъ: Съобщиха пакъ противъ стачничитѣ слѣдующето. Казватъ: „Освѣтъ че вдигатъ мостове на държавата, но задигатъ и пари отъ каситѣ на държавата“. И съобщаватъ официално въ в. „Миръ“, че отъ пара Телишъ началникътъ и единъ чиновникъ задигнали 150 хиляди лева и тръгнали съ лодка отъ Сомовитѣ прѣзъ Дунава. ...

Нѣкой отъ земледѣлцитѣ: Ами това е за Карлово, имашъ грѣшка.

Д-ръ Н. Сакаровъ: Но въ Карлово нѣма лодка, бс: Дунавътъ и морето сж далечъ; имашъ ти грѣшка. (Смѣхъ)

Сжщиятъ земледѣлецъ: Въ Карлово откраднаха 150 хиляди лева и крадцитѣ сж въ затвора.

Д-ръ Н. Сакаровъ: Отъ Телишъ заминали къмъ Дунава и били заловени при Сомовитѣ, когато се качили на една лодка, съ 150 хиляди лева. Тѣзи двама хора, чиновникътъ Златковъ и чиновникътъ Райковъ, узнаватъ, че сж обвинени въ подобна кражба и съобщаватъ официално, че тѣ сж между стачничитѣ въ Плевенъ и, заедно съ другитѣ, изпълняватъ своя дългъ.

Ясно е, че нищо вѣрно нѣма въ това, което се съобщава, за да се създаде настроение противъ стачничитѣ, че били краднали и разрушавали. Азъ ви цитирамъ примѣри-факти, за да видите, че съ такива работи, съ такива лъжи, които се пишеха ежедневно по вѣстникитѣ, за които имаше особена готовностъ въ печата, създава се настроение противъ стачничитѣ, настороение, което тѣ не заслужаватъ.

Никой стачникъ не е открадналъ пари, никой стачникъ не е задигалъ каси; напротивъ, стачничитѣ сж си прѣдали редовно своитѣ каси, за което нѣма никакъвъ споръ.

За вашитѣ нужди на момента, обаче, да се пише противъ стачничитѣ — за тѣхни скандали, за изобличения, за напастивни, за грабежи и пр. — бива ли да се правятъ такива работи? Азъ бихъ могълъ, г-да, да умножа тѣзи примѣри, но вземамъ единъ такъвъ примѣръ-фактъ, който е подписанъ отъ самитѣ обвинени невинно въ кражба стачници.

Т. Луановъ: Моля! Тѣ (Сочи земледѣлцитѣ) направили нѣщо повече: освѣтъ да изнасятъ лъжи, тѣ отидоха

да извършат прѣстѣпления, разрушения противъ стачниците, за да ги обвинятъ. Това е тѣхната хитрина.

Д-ръ Н. Сакаровъ: Още по-лошо. — Г-да! Азъ много съжалявамъ, че когато ви се съобщаватъ факти, вѣщо да ги изслушате и да се замислите, вие смѣтате, че властта е вѣчна и че при тѣзи условия всичко е позволено на властта.

Мога да ви напомня, не сѣдбата на нѣкой нашъ отдавнашенъ държавникъ, а тая на Радославовъ — стига ви само тя. Тѣзи отъ васъ, които бѣха тукъ, знаятъ добръ, какъ Радославовъ въ такива случаи, когато се даваха факти, когато той се прѣдупрѣждаваше да не прави нѣщо, което ще бѣде вѣрно за държавата, какъ той отговаряше; той не даваше петъ пари за закони, той не даваше петъ пари за никакви прѣдупрѣждания, той не даваше петъ пари за Народно събрание и неговото болшинство, г-да, като че ли го виждамъ да възразява сега, така възразяваше: „Не е вѣрно, лъжа е!“ (Ржкопльскане отъ обединенитѣ социалисти)

Нѣкой отъ земледѣлцитѣ: Когато ви виждаме, че лъжете, когато отричате поврѣдитѣ, които вие сте вършили, не можемъ да ви търпимъ.

Д-ръ Н. Сакаровъ: Така, когато му казахме за мината „Перникъ“, казваше, че лъжемъ; когато му казахме за заема, казваше, че лъжемъ; когато му казахме за кражбитѣ, казваше, че лъжемъ — обаче, вие сами внесохте прѣдложение прѣди нѣколко дена за възбуждане противъ него прѣслѣждане, основано на онѣзи факти, които отъ тази трибуна, по сѣкия начинъ, срѣщу сѣщитѣ възразения, ние тукъ изнасяхме. Тѣ (тогавашното болшинство) ни се заканваха, искуваха ни, ругаха ни, а всичкото бѣше вѣрно. Ето, днесъ положението е идентично, идентично поради онова заслѣпление, до което властта довежда властниците.

Азъ смѣтамъ, че подобно отношение, г. г. народни прѣдставители, при тѣй спокойното обсъждане отъ насъ такива важни въпроси, какъвто е стачката — не е простено. То ще ви докара до прѣстѣпление. Прѣстѣплението, г. г. народни прѣдставители, ще бѣде не противъ васъ или противъ мене; прѣстѣплението ще бѣде противъ България. Мѣдростъ се налага на правителството — ако не е това, нека да бѣде друго, все равно е — на всѣко правителство, което се намира прѣдъ единъ такъвъ конфликтъ; дългъ му се налага да не се заблуждава; още по-малко то само да заблуждава относително положението на работитѣ.

Г-да! Азъ трѣбва да ви каже, че персоналитѣ, който сега говорите, че имате, не само че не стига за трафика, който България ще има слѣдъ стачката; не само че въобще нѣма да стигне по никакъвъ начинъ, понеже желѣзницитѣ и пошитѣ безъ специалности желѣзничари и безъ телеграфо-пощенци не сж били и нѣма да бѣдатъ никѣдъ; не само това казвамъ азъ, но ви заявявамъ и друго нѣщо — че за 15—16 трена на день, или 18, съ по 2 или 5 вагона, за сегашния графика именно, който е само за товаропѣтливически влакове, вие нѣмате достатъчно персоналъ отъ всички служби. Фактътъ, че държите мобилизиранъ персоналъ, че държите милитаризиранъ персоналъ, че го арестувате, че го гоните и го бнете — този фактъ показва, че персоналъ нѣмате и че всичко, което се съобщава по вѣстниците, е лъжа. Всичко било наредено, а вие тукъ прѣди малко чухте, колко отпуски се дадоха заради това, че стачката е побъркала на врѣме да дойдатъ депутатитѣ и прѣди и сега. (Възразения отъ земледѣлцитѣ) И сега, г. г. народни прѣдставители, онѣзи народенъ прѣдставители, който мисли, че има желѣзноопѣтно движение въ България тогава, когато той се е качилъ отъ своя градъ Свищовъ, или отъ своя градъ Пловдивъ или Бургазъ, и слѣдъ три дена е спигналъ тукъ, онѣзи народенъ прѣдставители не си дава добра смѣтка за онова що значи желѣзноопѣтно движение въ една страна.

Министъръ д-ръ Р. Даскаловъ: Кажете за телеграфо-пощенцитѣ.

Д-ръ Н. Сакаровъ: Казахъ Ви за тѣхъ, за третирането имъ въ казармата.

Министъръ д-ръ Р. Даскаловъ: Не, за службитѣ имъ.

Д-ръ Н. Сакаровъ: А що се отнася до назначава-нията имъ, отношението и тамъ е сѣщото, само че малко повече хора тамъ имате, отколкуто желѣзничарите.

Нѣкой отъ земледѣлцитѣ: За Перникската мина кажете.

Д-ръ Н. Сакаровъ: За Перникъ, отъ официалнитѣ съобщения зная, че ужъ сте замѣстили стачниците, а фактически карате съ нагайка стачниците да работятъ.

Министъръ А. Буровъ: Вѣрвате ли, че съ нагайка може да се накарать да работятъ.

Д-ръ Н. Сакаровъ: Вѣрвамъ.

Д-ръ И. Пашовъ: Не само сж карани, но сж и прѣбити.

Министъръ А. Буровъ: Да карате съ нагайка да работятъ хората!

Д-ръ Н. Сакаровъ: Вѣрвамъ, защото въ Перникъ работитѣ полуголи.

Министъръ д-ръ Р. Даскаловъ: Увѣрявамъ Ви, че двойно повече работници и двойно повече чиновници идатъ на работа.

Д-ръ Н. Сакаровъ: Не се съмнѣвамъ; особено, когато се касае за обикновената работа, за не квалификацията трудъ, ще има назначени повече хора, обаче тукъ е дума за специалности хора, значението на които не сте разбрали. Азъ говоря за специалиститѣ, които иматъ право, както всички, да претендиратъ за повече хлѣбъ. И тѣ не сж претендирали за нищо повече. (Възразения отъ земледѣлцитѣ)

А. Радоловъ: Получавали сж 1400 грама хлѣбъ.

Д-ръ Н. Сакаровъ: Недѣйте говори. Вие самички за-видѣхте на заплатитѣ, които получаватъ, и затуй сега назначавате прѣзглава всички онѣзи, които съ голѣми мѣки сж били уволнени за кражби, за злоупотребления и пр., а сега сж станали ваши.

Министъръ М. Турлаковъ: Не е вѣрно.

Д-ръ Н. Сакаровъ: Какъ да не е вѣрно?

С. Омарчевски: Това не е вѣрно.

Прѣдседателствуещъ А. Оббовъ: (Звъни)

Д-ръ Н. Сакаровъ: Има специална заповѣдъ, издадена отъ желѣзноопѣтния полкъ, въ която се прѣдупрѣжда да не се назначаватъ такива, уволнени за кражба и пр. желѣзничари; назначиха се такива и хората се уплашиха отъ тѣхъ.

Министъръ М. Турлаковъ: Не е вѣрно. Заповѣдта още когато се издаде, прѣдупрѣди се кон да бѣдатъ назначавани.

Д-ръ Н. Сакаровъ: Въ работилницитѣ въ Бургазъ и въ Пловдивъ такива бързо назначени и разни охраняващи части сж вземали кой какъвто инструментъ намѣрилъ за добръ — кой пила, кой чукъ — отъ работилницитѣ.

Нѣкой отъ земледѣлцитѣ: Не е вѣрно.

Министъръ А. Димитровъ: Така ли ще оправдавате обирването на работилницитѣ?

Д-ръ Н. Сакаровъ: И тукашната работилница, ако би била отворена, и ако би била поврѣнена на такива хора, вѣроятно, щѣше да има сѣщата сѣдба.

Министъръ А. Димитровъ: Елате да отидемъ въ една отъ тукашнитѣ работилници и да проверимъ колко инструмента сж изнесли вашиятѣ стачкующи работници.

Д-ръ Н. Сакаровъ: Азъ Ви съвѣтвамъ да отидете въ Софийската работилница, за да видите, че тя е подъ ключъ.

Министъръ А. Димитровъ: Да, и затуй Ви поканвамъ да дойдете да створимъ работилницата, за да видите вашиятѣ другари колко материяли сж ограбили и сж отворили

въ кштитъ си работилници. (Ръкоплъскане отъ земледѣл-
цитѣ)

А. Радоловъ: Това вѣрно ли е, г. Сакаровъ?

Отъ обединенитѣ социалисти и комуниститѣ: Не е
вѣрно.

Д-ръ Н. Сакаровъ: Вие, г. Радоловъ, сте отъ Бур-
газскі окръгъ и знаете, че работилницата въ Бургазъ е
ограбена.

А. Радоловъ: Въ бургазката работилница ключоветѣ
сѣ счупени и тя е ограбена.

Д-ръ Н. Сакаровъ: Г. г. народни прѣдставители! Азъ
съмъ убѣденъ, че отъ работилницата въ София, която е
подъ ключъ, не може да се вземе нищо и не е взето, както
това говори министърътъ; лъжа е, че работницитѣ, които
сѣ напуснали работата редовно и почтено, билі ограбили
работилницата.

А. Радоловъ: Въ Бургазъ счупиха ключоветѣ и оби-
раха самото депо.

Н. Ципорановъ: Ваши хора ограбиха работилницата.

А. Радоловъ: Не напихъ хора, а вашитѣ, защото
вие ги подбуждахте къмъ туй.

Прѣдседателствующъ А. Оббовъ: Г. Сакаровъ! Свър-
швайте, защото врѣмето ви изтече.

Д-ръ Н. Сакаровъ: Свършвамъ. Потърпѣте. Ще на-
права заключението си...

Прѣдседателствующъ А. Оббовъ: Г. г. народни прѣд-
ставители! Часътъ е осемъ и съгласно правилника ще
трѣбва да вдигнемъ засѣданieto. Прави се прѣдложение
засѣданieto да бѣде продължено до свършване на интер-
пелациитѣ. Ония, които приематъ да се продължи засѣ-
данieto до свършване на интерпелациитѣ, моля, да си
вдигнатъ ржката. Болшинство, Събранието приема.

Давамъ половинъ часъ отидиъ за вечеря.

(Слѣдъ отидиъ)

Прѣдседателствующъ А. Оббовъ: (Звъни) Засѣда-
нието продължава.

Има думата народниятъ прѣдставителъ г. Борисъ х.
Сотировъ.

Б. х. Сотировъ: (Отъ трибуната) Г. г. народни прѣд-
ставители! Пристъпвайки да развию интерпелацията, депо-
зираю отъ страна на нашата партия още на 3 януарий т. г.,
мене ме е страхъ, дали ще запазя нужното спокойствие
и хладнокрвие при фактитѣ, които напихъ другари, току-
що дошли отъ провинцията, ни донесоха за терора, наси-
лствата и безобразията, вършени отъ страна на властима-
ющитѣ, както срѣщу стачникитѣ, така и срѣщу членоветѣ
на комунистическата партия, така и срѣщу членоветѣ на
широко-социалистическата партия.

Ю. Урумовъ: Нѣма вече широки социалисти — всички
станаха тѣсни.

Б. х. Сотировъ: Мене ме е страхъ, дали азъ ще на-
мѣря сили и изрази, за да стана вѣренъ тълкувателъ
на възмущенieto и негодуванието, което иматъ стоящитѣ
задъ комунистическото знаме 130—150 хиляди избиратели.

Ю. Урумовъ: 123 хиляди.

Б. х. Сотировъ: Ще видимъ.

А. Яневъ: А правителството имъ 300 хиляди.

И. Януловъ: Радославовъ имаше 450 хиляди, когато
бѣше на власт.

Прѣдседателствующъ А. Оббовъ: (Звъни) Спокой-
ствие, г-да!

В. Мулетаровъ: (Къмъ земледѣлцитѣ) Много рано
взехте да се нервирате.

А. Яневъ: Отъ вашия тероръ не ни е страхъ.

Прѣдседателствующъ А. Оббовъ: Моля Ви се,
г. Яневъ!

Б. х. Сотировъ: Ако слушаме правителството и ин-
тервютата, които г. г. министритѣ даватъ въ жълтата
преса, ако слушаме съобщенията, които се даватъ отъ
страна на земледѣлския съюзъ въ пресата, стачката е
свършена. Тая вечеръ в. „Напрѣдъ“ въ едно антрефиле
казва слѣдното: „Земледѣлската парламентарна група
рече е разисквала въпроса по стачката и е рѣшила да се
смѣта, че стачка не съществува“. (Смѣхъ въ обедине-
нитѣ социалисти)

Д. Казасовъ: Великолѣпно казано!

Б. х. Сотировъ: Ако сѣ вѣрни даденитѣ отъ г. г. ми-
нистритѣ интервюта и рѣшенията на земледѣлския съюзъ,
че стачка вече не съществува, менъ ми е чудно и не
мога да разбера, коя е причината, дѣто тая интерпелаци-
я, при свършения фактъ, се слага на разглеждане. (Въз-
ражения отъ земледѣлцитѣ) Но изглежда, че въпрѣки же-
ланieto на правителството, въпрѣки желанието на него-
вото болшинство, което го поддържа, стачката да бѣде
свършена, тя не е свършена. Най-краснорѣчиво доказа-
телство е фактътъ, че на 28 того Народното събрание не
можа да има своето първо засѣдание по простата причина,
че голѣмото мнозинство отъ депутатитѣ, по липса на же-
лѣзнопътни прѣвозни срѣдства, не бѣ дошло.

А. Кундалевъ: И всѣкога, когато не е имало кворумъ,
вие смѣтате, че е имало стачка.

Б. х. Сотировъ: И сега болшинството отъ напихъ
хора не сѣ дошли, защото не е имало, сѣ какво да дой-
датъ.

Отъ земледѣлцитѣ: Тѣ и по-рано не идваха.

Г. Кръстевъ: На-ли нѣма стачка, защо мобилизирате?

В. Мулетаровъ: По новото разписание, стачката е
свършена.

Нѣкой отъ земледѣлцитѣ: (Къмъ комуниститѣ) По-
рано бѣхте тукъ трима души, сега — 23.

И. Гетовъ: (Къмъ комуниститѣ) По врѣме на общин-
скитѣ избори бѣхте ли тукъ?

Б. х. Сотировъ: Смушението, което съществува въ
една частъ отъ вашитѣ избиратели, именно въ селскитѣ
тузове и крѣчмари, притежаващи грамадни складове съ
храни,...

И. Гетовъ: И пазарджикитѣ банкери!

Б. х. Сотировъ: ... че тия храни не могатъ да бѣ-
датъ изнесени, което вие много добръ знаете, е още едно
доказателство, че стачката, напукъ на васъ, не е свършена.

И. Пастуховъ: Тѣ заради туй я продължаватъ, за да
има какво да имъ каскатъ отпощирѣ.

Нѣкой отъ земледѣлцитѣ: Ще изнесемъ хранитѣ съ
кола.

Г. Кръстевъ: Съ биволскитѣ кола нѣма да ги изне-
сете.

И. Пастуховъ: Тѣ не се интересуватъ да ги изнесатъ.
Тѣ знаятъ, че нѣма да ги изнесатъ, но сега намиратъ пре-
текстъ. (Възражения отъ земледѣлцитѣ)

Прѣдседателствующъ А. Оббовъ: (Звъни)

А. Поповъ: Тамъ е нещастieto, че управляватъ хора,
които, освѣтъ магарешки и волски транспортъ, не позна-
ватъ други.

Б. х. Сотировъ: Напукъ, казвамъ, на твърдението на
г. г. министритѣ, че стачката е свършена, че сѣ хиляди

стачници сж подали декларации, искани от тях, за да се повърнат на работа, че сж приети и сж започнали да работят, всичко това е невърно. Върно е, че вие имате много хора на работа, но не от стачниците, а от вашите съпартизани, жадни за хубави заплати, . . .

Ю. Урумовъ: Отъ които вие бѣгате!

И. Гетовъ: Защо бѣгате вие отъ тях?

Б. х. Сотировъ: . . . безъ да работятъ каквото и да е. Приети сж маса работници, но не работници способни, за да движатъ желѣзниците, за да каратъ телеграфитѣ и пощитѣ, а хора въ голѣмата частъ лентяи.

Нѣкой отъ земледѣлцитѣ: Добри българи, които спасиха България.

С. Омарчевски: Посочете факти, а не дѣйте говори само приказки. Само приказки приказвате тукъ.

Министъръ М. Турлаковъ: По-голѣми лентяи отъ комунистите нѣма.

А. Яневъ: Въ мината „Перникъ“ 2 хиляди души по-малко работятъ и 300 тона въглища повече изкарватъ. Така че вие деморализирате работниците.

Б. х. Сотировъ: Ще видимъ и за мината „Перникъ“. — Г. министъръ Турлаковъ не всинѣхъ заявяваше отъ тая трибуна по различни поводи, че персональтъ по желѣзниците и телеграфитѣ, по пощитѣ и телефонитѣ, нѣкъ и другиятъ персоналъ билъ деморализиранъ и голѣмата частъ отъ него била излизина.

Отъ земледѣлцитѣ: Туй е върно.

Е. Николовъ: Затова го търсите съ свѣщъ — пощоно врѣме го изкарвате съ лобаница отъ кашитѣ.

Б. х. Сотировъ: Въ добръ, вие заявявате: „Щомъ като има излишѣкъ отъ персоналъ, то ние съ най-голѣма радостъ и удоволствие ще приемемъ една стачка, която ще послужи като сръдство за прѣчистване на тоя персоналъ“. Вие я искахте, . . .

Отъ земледѣлцитѣ: Не е върно.

Б. х. Сотировъ: . . . — по-нататѣкъ ще дамъ доказателства за това — вие я прѣдизвикахте, вие сте създателитѣ на тази стачка. Въ добръ, вие имате възможностъ да прѣчистите персонала. Вие заявявате, че нѣмате по-нататѣкъ нужда отъ персоналъ по желѣзниците, телеграфитѣ, и пощитѣ, но помежду това нито телеграфитѣ, нито пощитѣ, нито телефонитѣ, нито желѣзниците . . .

Нѣкой отъ земледѣлцитѣ: Които вие развалихте.

Б. х. Сотировъ: . . . циркулиратъ и работятъ. И вмѣсто да прѣчистите персонала по тоя начинъ, по който вие мислѣхте, че можете да го прѣчистите, вие назначихте за персоналъ най-деморализирани хора.

Отъ земледѣлцитѣ: Лъжете.

Нѣкой отъ земледѣлцитѣ: Какъ не те е срамъ да казвашъ, че ние сме прѣдизвикали стачката? Защо не се зарамите? Вие комунистите я прѣдизвикахте.

А. Кундалевъ: (Къмъ г. Сотирова) Значи, всѣки, който не е комунистъ, е деморализиранъ!

Б. х. Сотировъ: Отъ ржкоплѣсканията, които вие дадохте на г. Влайкова, . . .

В. Драгановъ: Заслужаваше ги.

Б. х. Сотировъ: . . . прѣдставителъ на радикалъ-демократическата партия, разбирамъ, че вие схващате стачката така, както той и неговата група я схващатъ.

Отъ земледѣлцитѣ: И както е самата истина.

Б. х. Сотировъ: Единъ господинъ отъ вашето мнозинство заяви, че той заслужава ржкоплѣсканията. В

добръ, г. Влайковъ или радикалъ-демократическата група спори по въпроса, иматъ ли право държавнитѣ служащи да обявяватъ стачка.

Нѣкой отъ земледѣлцитѣ: Тамъ ли ви боли вастъ?

Б. х. Сотировъ: Така абстрактно поставенъ въпросътъ, на него не може да се получи положителенъ отговоръ. И самъ г. прѣдставителътъ на радикалъ-демократическата група бѣ призуденъ, при разглеждането на това явление отъ нашия животъ и въобще отъ живота на всички наши, да прибѣгне къмъ метода, къмъ който ние винаги прибѣгваме и чрѣзъ който ние си обясняваме всички явления въ общественния животъ — диалектическия методъ. Не може абстрактно, безъ огледъ на условията, обстоятелствата и врѣмето, при които се завършва едно явление, да се сжди добро или зло е то. Убити единъ човѣкъ, извършилъ едно убийство, не може абстрактно да се каже, е ли то добро или зло; води се война — абстрактно, безъ огледъ на условията, въ които тая война се води, и причинитѣ, които сж я прѣдизвикали, не може да се отговори, е ли пакостно или не такова дѣло. Ние знаемъ, че нашитѣ националисти-патроти, отъ гледна точка на тяхния национализъмъ оправдаваха и двѣтъ войни: и войната, наречена „балканска, освободителна“, и войнитѣ, които послѣ се пведоха сръбцу въстани силни на съглашеннето.

Х. Ветовски: Противъ които войни нищо не направихте: тогава не обявихте стачка, за да спрете войнитѣ.

Б. х. Сотировъ: Ще видимъ.

Х. Ветовски: Защо тогава не обявихте стачка?

Б. х. Сотировъ: Значи, можехме тогава да правимъ стачка?

Х. Ветовски: Можехте, но не искахте.

Б. х. Сотировъ: Тѣй говорѣше и вашиятъ ораторъ на трибуната. Когато ще трѣбва да се подкрѣпи вашата политика или политиката на национализма или политиката на дѣдо Радославовъ, на „неговата славна идея“, тогава вие, чрѣзъ устата на господина и чрѣзъ устата на г. Ботева заявявате, че държавнитѣ служащи могатъ да обявяватъ стачка. Когато въ 1906 г. трѣбваше да се събори стамболовисткото управление, управлението на Песткова, и да дойдатъ на власт народняцитѣ и други отъ блока, тогава — да, държавнитѣ служащи имаха право да правятъ стачка, тогава стачката не бѣше нелегално сръдство.

Н. Томовъ: Но не стачка съ цѣлъ за революция, господине.

Отъ комунистите: А-а-а! (Смѣхъ)

В. Мулетаровъ: Сега го удари!

Н. Томовъ: Да, ние не се червимъ отъ това.

Б. х. Сотировъ: И г. Влайковъ, който абстрактно счита, че държавнитѣ служащи нѣматъ право да обявяватъ стачка, допуска при конкретни условия, едно отъ които е да имаме реакционенъ режимъ, държавнитѣ служащи да могатъ да обявяватъ стачка. Прочее, на въпроса, могатъ ли държавнитѣ служащи да обявяватъ стачка, и вие, и-да, чрѣзъ устата на г. Ботева въ едно заседание тукъ, чрѣзъ устата на господина, който стои на първия чинъ въ сръдата на болшинството, чрѣзъ устата на г. Влайкова, чрѣзъ в. „Миръ“ и пр., вие приемате, че държавнитѣ служащи могатъ да обявяватъ стачка. Ако тѣ могатъ да обявяватъ стачка, за да парализиратъ единъ реакционенъ режимъ, вие ще имъ позволите и ще имъ признаете правото да прибѣгнатъ къмъ най-крайното сръдство, стачката, и когато се касае за тяхното съществуване. Не сж ли държавнитѣ служащи въ това мизерно положение, което г. прѣдставителътъ на радикалъ-демократическата партия иска да има налице, за да е оправдано това сръдство, къмъ което държавнитѣ служащи сж прибѣгнали? Че кой отъ васъ смѣе да оспори, че държавнитѣ служащи, при налачността на тая сжнотия, слѣдъ като сиренето . . .

Нѣкой отъ земледѣлцитѣ: Вие, михлози, я създадохте, че не работите. Работи само селското население.

Б. х. Сотировъ: Ще видимъ, кой я е създалъ, ти много не се нервирай.

Същиятъ земеделецъ: Оттамъ иде съжпотията, отъ комунистичь-работници, които искатъ да работятъ 8 часа, а работятъ само 4 часа — отъ тѣхъ иде съжпотията.

Отъ комунистичь и обединенитъ социалисти: Ей-й-й!

Прѣдседателствующъ А. Оббовъ: (Звъни)

Б. х. Сотировъ: Кой отъ васъ отъ трибуната тукъ може да спори или би желалъ да оспори, че само отъ една година насамъ цѣната на продуктитъ, нужни за съществуването на цѣлата работническа класа и на държавнитъ служачи, се е издигнала на 10, на 20, а нѣкъдѣ и на 50 пѣти повече?

Отъ земеделцитъ: По-скѣпи ще станатъ.

Б. х. Сотировъ: Да, това е вашето желание.

И. Гетовъ: Докато има толкова комунистически клубове, които ежедневно засѣдаватъ, по-скѣпно ще стане.

Б. х. Сотировъ: Е добръ, значи ние имаме налице това условие. И фактътъ, че правителството се рѣши въ октомврийската сесия да гласува единъ кредитъ отъ 80.000.000 л., който и досега то не намѣри начинъ и срѣдства да разпрѣдѣли, за да нѣма едно отъ условията на недоволството, фактътъ, че правителството въ всички свои декларации заявява, че ще удовлетвори исканията на държавнитъ служачи относително увеличението на заплатитъ и поевтиняването на живота, фактътъ, че ние всички признаваме, че трѣбва да се прѣмахне съжпотията — всички тѣзи факти доказватъ, че държавнитъ служачи сѣ се намирали въ ония условия, които иска г. прѣдставителъ на радикалъ-демократическата партия, а сѣ рѣкоплѣсканията на неговата рѣчь — и вие (Сочн управляющия блокъ), за да бѣде оправдана една стачка. Но има и друго условие; условието, което, споредъ васъ и споредъ насъ, съществува въ 1906 г., има го и сега налице. И фактитъ, които азъ ще изброя, ще ви докажатъ, че днесъ, повече откогато въ 1906 г., повече отъ когато и да било въ България — подчертавамъ това — имаме едно реакционно правителство *par excellence*.

Отъ комунистичь и обединенитъ социалисти: Вѣрно! (Рѣкоплѣскане)

Отъ земеделцитъ: Не е вѣрно!

Е. Николовъ: Стамболовщината блѣднѣе прѣдъ днешното правителство.

И. Гетовъ: Да-ли е по-добро това на Ленинъ и Троцки?

Е. Николовъ: Ще видите подиръ малко.

Б. х. Сотировъ: Правителство, което има смѣлостта тогава, когато засѣдава камарата, да издава два указа, имащи сила на закони — думата ми е за указа за мобилизацията на 41 и 42 набори и указа за военно-полевитъ сѣдилища, за военното положение — правителство, което има смѣлостта да тѣпче по единъ най-флагрантенъ начинъ конституцията, когато Народното събрание засѣдава . . .

Х. Ветовски: За която вие петъ пари не давате.

Б. х. Сотировъ: Да, ще видимъ кой не дава петъ пари.

И. Гетовъ: Вие.

Х. Ветовски: Защо плачешъ тукъ за конституцията, когато петъ пари не давашъ за нея?

Т. Лукановъ: А ти колко пари давашъ за нея? Вие я обрънахте на халваджийска хартия, за която се пазарите между васъ, котерии на буржоазията!

С. Омарчевски: Вашето окръжно ще каже, колко пари давате за нея. Ти, който стачка конституцията, ти говоришъ за конституция!

Е. Николовъ: А ти ли, който си измѣни вѣрата — отъ социалистъ стана земеделецъ!

Т. Лукановъ: (Къмъ г. Омарчевски) Бабаляка ти те ъшка въ коридора.

С. Омарчевски: Мошеникъ такъвъ!

Б. х. Сотировъ: . . . правителството, което има смѣлостта да тѣпче послѣдната алинея на чл. 47 отъ конституцията, която казва, че такива извънредни народби, като двата указа, за мобилизацията на 41 и 42 набори и за военното положение, се прѣдставятъ за одобрение на първото свикано слѣдъ това Народно събрание; правителство, което си позволява, слѣдъ като е уволнило тия, които то нарича стачници, да ги мобилизира, да ги тѣрси по домоветъ, да ги измѣква посрѣдъ нощъ безъ съдѣйствието на мѣстната общинска властъ, да ги хвърля въ занданитъ, да ги трепе, да ги стрѣля, да ги малтретира; правителство, което има смѣлостта и дързостта да хвърли въ затвора депутати, неприкосновеността на които е гарантирана отъ конституцията, и то въ моментъ, когато Народното събрание е въ сесия; . . . (Възражения отъ земеделцитъ)

Х. Ветовски: Тая конституция, за която ти плачешъ, дава право да се арестуватъ тия депутати.

С. Омарчевски: Депутати-бунтари.

Нѣкой отъ земеделцитъ: Съ бѣсилка ще ги накажемъ.

Прѣдседателствующъ А. Оббовъ: (Звъни)

Б. х. Сотировъ: Азъ моля да се отбѣлѣки това въ дневницитъ, че съ бѣсилка вие ще ги накажете. Да, бѣсилката е вашето срѣдство за борба срѣщу комунизма; пупшката, куршумътъ, ножътъ — орѣжието е вашето срѣдство за борба срѣщу комунизма.

Нѣкой отъ земеделцитъ: И пироксилина.

Б. х. Сотировъ: . . . правителство, което смѣе, въпрѣки прѣдписанията на конституцията, въпрѣки прѣдписанията на избирателния законъ, да произвежда избори тогава, когато страната е обявена не само въ военно положение, но въ обсадно положение, . . .

Е. Николовъ: Защото е страхливо правителство — затуй.

Б. х. Сотировъ: . . . когато има най-строга цензура, когато е мобилизирано и милитаризирано всички държавни служачи, които то нарича, че сѣ стачкували, правителство, което има смѣлостта да произвежда тогава избори, за да консултира народната воля за своята политика — такова правителство е по-реакционно и отъ онова, което вие наричате, че е най-реакционно въ нашата история — Стамболовото управление.

К. Томовъ: Кое то за васъ е „прогресивно“ правителство, г. Сотировъ — така го нарекохте въ вашата конгресна резолюция.

Б. х. Сотировъ: Е добръ, ако на г. г. радикалитъ имъ бѣ потребно и второто условие, за да считатъ, че държавнитъ служачи сѣ могли да прибѣгнатъ къмъ стачка, това второ условие е налице. Но нема държавнитъ служачи сѣ, които обявиха стачка?

К. Томовъ: Тѣ сѣ ваши орѣдия.

Б. х. Сотировъ: Строго погледнато, юридически погледнато, нема има днесъ стачка?

Е. Николовъ: Земеделскитъ търговци сѣ, които обявиха стачка съ заповѣдта да не продава населението хранитѣ си, за да може да ги продава по-късно на по-скѣпи цѣни.

А. х. Петровъ: На 25 щѣха да ви утрелятъ съ камѣни тѣзи (Сочн комунистичь) — недѣйте ги защищава толкова.

Е. Николов: То е наша работа.

А. х. Петров: А-а-а!

Прѣдседателствующъ А. Оббов: (Звъни)

Б. х. Сотиров: Г. г. народни прѣдставители! Ако имаме стачка, ако сме при прѣдположението на стачка, азъ питамъ, кой е продиктувалъ тая стачка?

Отъ земледѣлцитѣ: Вие.

Б. х. Сотиров: Добръ, ще видимъ.

Нѣкой отъ земледѣлцитѣ: Още чудите ли се кой и обяви? Вие и вашитѣ другари.

Б. х. Сотиров: Когато нашиятъ другаръ, депутатъ отъ Русенската колегия, Александъръ Атанасовъ бѣше отправилъ едно питане къмъ г. министъръ Турлакова относително неговото окръжно, че въ случай на стачка, ще разстрѣлва държавнитѣ служачи по железницитѣ, телеграфитѣ и почитѣ, . . .

Нѣкой отъ земледѣлцитѣ: Които поврѣждатъ.

Б. х. Сотиров: . . . г. Стамболийски, министъръ-президентътъ, съ юмрукъ въ ржката, ни каза така — това е забѣлѣзано въ дневницитѣ на Народното събрание — . . .

А. Кундалев: Той нѣма да го откаже.

Б. х. Сотиров: . . . Г-да! Нѣма по-сгоденъ моментъ отъ днесъ да се разправимъ съ васъ, сегашниятъ моментъ е най-сгодниятъ.

А. х. Петров: Вие ни давате сражението.

Б. х. Сотиров: Това е една отъ декларациитѣ на г. Стамболийски, която свидетелствува, кой е прѣдизвикалъ стачката. Но не е само тя. Г. министъръ Стамболийски, при излагането на своитѣ впечатления отъ Парижъ, ни каза: „Г. г. народни прѣдставители! Докато азъ бѣхъ въ Парижъ, убѣждавахъ цивилизования, културния свѣтъ, че въ България нѣма болшевизмъ, но, когато се явихъ на границата при Парижъ, азъ се ужаснахъ отъ резултатитѣ на изборитѣ за общински съвѣтници“.

Отъ земледѣлцитѣ: Лъжешъ!

Ю. Урумов: „Отъ стачката“ каза, а не „отъ изборитѣ“. Лъжешъ! Не те е срамъ!

Прѣдседателствующъ А. Оббов: (Звъни)

Б. х. Сотиров: Да ли азъ лъжа или Вие не казвате истината, дневницитѣ на Народното събрание ще кажатъ. Вашата паметъ е много слаба.

Е. Николов: Стачка нѣмаше тогава — то бѣше прѣди 24 декемврий.

И. Гетов: (Къмъ г. Сотирова) Ако казвате самата истина, нѣма да Ви прѣкъсватъ. Вие лъжете за нѣкои работи, затуй Ви прѣкъсватъ.

Б. х. Сотиров: Когато министъръ-президентътъ дойде тукъ, нѣмаше още никаква стачка.

Отъ земледѣлцитѣ: Имаше демонстрация.

Б. х. Сотиров: Изборитѣ за общински съвѣтници бѣха станали на 7 декемврий, . . .

Д. Казасов: Министъръ-прѣдседателътъ дойде на 23 декемврий.

Б. х. Сотиров: . . . и въ всички почти градове на България първа по гласове излѣзе комунистическата партия.

Нѣкой отъ земледѣлцитѣ: Вѣрвашъ ли ти това?

Б. х. Сотиров: Вѣрвамъ по не, ами то е фактъ, само вие, слѣпцитѣ, може да не го вѣрвате.

А. Радолов: Въ градоветѣ е така.

Б. х. Сотиров: Така е, признайте. — Та, г. министъръ-президентътъ ни каза: „Азъ бѣхъ ужасенъ отъ тоя фактъ. Когато азъ твърдя и увѣрявамъ прѣдставителитѣ на съглашенieto, че въ България нѣма болшевизмъ, нѣма комунизмъ, на границата на България азъ получихъ ужасната повинна за завладѣването на почти всички градски общини отъ комунистическата партия“.

Ю. Урумов: За изборитѣ не е говорилъ.

Н. Томов: Той каза, че въ България има смутове, а не приказва за изборитѣ. Искайте дневницитѣ.

Б. х. Сотиров: Прибавете тая декларация къмъ оная, която министъръ-президентътъ направи по питането на Александра Атанасовъ.

Азъ нѣма да правя онова изложение, което направи г. Сакаровъ, относително това: кой прѣдизвика стачката. Азъ ще си служа съ неговото изложение. Къмъ него ще прибавя само слѣдното. На 24 декемврий се извърши една мирна демонстрация.

Отъ земледѣлцитѣ: Съ бомби.

Б. х. Сотиров: Иматъ ли право държавнитѣ служачи да правятъ мирна демонстрация?

Ю. Урумов: Прѣзъ работното врѣме нѣматъ право, прѣзъ свободното иматъ.

Б. х. Сотиров: Ако отъ гледна точка на буржоазията — народната партия, чрѣзъ уста на в. „Миръ“ въ 1906 г., ако отъ гледна точка на дребната буржоазия — рѣчта на г. Влайкова въ днешното заседание, може да се оправдава стачката, могатъ държавнитѣ служачи да приобѣгнатъ къмъ стачка при едни известни обстоятелства, които трѣба да бѣдатъ налице, то азъ мисля, че не трѣбва ни най-малко да се спори върху въпроса, могатъ ли държавнитѣ служачи да правятъ мирна демонстрация. И азъ отговарямъ: могатъ. И по конституцията могатъ.

Ю. Урумов: Но не прѣзъ работното врѣме.

Б. х. Сотиров: Чл. 84 отъ конституцията казва, . . .

Министъръ А. Буров: Ами законътъ за чиновницитѣ?

Б. х. Сотиров: . . . че „всѣки български подданикъ има право да подава на надлежнитѣ власти прошения, подписани отъ едно лице, или отъ много лица (колективно)“.

Министъръ А. Буров: Когато стане чиновникъ, отказва се отъ известни свои права, напр., отъ правото на избираемостъ.

Г. Кръстев: Това гледище е на нотабилитѣ.

Б. х. Сотиров: Когато стане чиновникъ, г. министре, чл. 84 отъ конституцията казва, че той не се лишава отъ това право, да подава петиция. — Е добръ, конституцията гарантира правото за подаване колективна петиция, а какъ би могла тя да се подаде, ако тѣзи, които искатъ да я направятъ, не се събератъ и обсъдятъ начина, по който тѣ ще редактиратъ тази петиция, съдържанието, което ще вложатъ въ нея, и начина, по който ще я прѣдставятъ? На 24 декемврий държавнитѣ служачи, изпаднали въ онака мизерия, която ние познаваме много добръ — и азъ считамъ излишно да се спирамъ на това — имаха право, прочее, по силата на конституцията и по силата на факта на мизерията, да се отнесатъ до Народното събрание и до правителството и да искатъ подобрене на своето положение. Какво направя правителството? На тая мирна акция . . .

И. Гетов: Само за София ли говорите или за цѣла България?

Б. х. Сотиров: За цѣла България. — На тая мирна акция на държавнитѣ служители правителството отговори съ военно положение, публикува указа въ „Държавенъ

вѣстникъ“, обаче тоя указъ не стига въ провинцията. Но това ще съставлява прѣдметъ на друга приказка.

Нѣкой отъ земледѣлцитѣ: Ами телеграмитѣ, които нмъ сж разпратени да ги прочетатъ и да се разпишатъ?

Б. х. Сотировъ: Да, ама указътъ за обявяване на военно положение, като се публикува въ „Държавен вѣстникъ“, „Държавен вѣстникъ“ трѣбва да стигне въ всички кѣтове на България, за да бѣде задължителенъ.

В. Мулетаровъ: Това тѣ не го разбиратъ.

Б. х. Сотировъ: Това ще третираме ние прѣдъ военитѣ сѣдилища, които вие сте ни устроили. — На мирната акция на държавнитѣ служаци правителството отговаря съ военно положение. Правителството, което прѣзъ м. октомврий, при откриване на сесията, чрѣзъ своята декларация, между другитѣ много красиви и хубави работи, привлѣкателни за селянитѣ, заяви, че то ще направи всичко възможно за подобрене хала на работническата класа, на държавнитѣ и общинскитѣ служаци, на маломощнитѣ граждани, . . .

Министъръ д-ръ Р. Даскаловъ: Не го ли е направило?

Б. х. Сотировъ: Нищо не е направило. — . . . това правителство, което направи такава декларация, за да успокои гладувачитѣ, за да успокои тѣзи, които живѣха въ мизерия, това правителство още отъ сѣщия моментъ, на слѣдующия день, чрѣзъ своя вѣстникъ „Земледѣлско знаме“, заключи да пише и цитира окръжни до селянитѣ да не донасяли храни за продажба на пазаритѣ, защото тия храни ще бѣдатъ изнесени навънъ и злато ще добиятъ.

Министъръ д-ръ Р. Даскаловъ: Ние сме употребили толкова усилія въ това отношение, че можете да бѣдете спокойни: никой не ще гладува.

Б. х. Сотировъ: Велѣдствие на туй, хранитѣ, които прѣди тая декларация бѣха по 2 — 2.40 л. килограмътъ, изеднѣжъ се повдигнаха на 4 и 5 л.

Т. Лукановъ: (Къмъ г. министъръ Даскалова) Отказвате ли, че сте държали такива рѣчи — да си пазятъ хранитѣ, защото ще добиятъ много пари за тѣхъ?

Министъръ д-ръ Р. Даскаловъ: Не съмъ държалъ подобни рѣчи, и ако вие можете да установите това нѣщо, азъ ви слагамъ мандата си. Никого подобно нѣщо не съмъ говорилъ.

Д. Пандовъ: Държите ли на думата си? Въ Борованъ, напр., не сте ли говорили?

Т. Лукановъ: И въ Плевенъ сте говорили.

Министъръ д-ръ Р. Даскаловъ: Всичко това е измислено. Ние сме употребили толкова усилія, за да поддържаме и хранимъ градоветѣ, че би трѣбвало малко повече добросвѣстностъ да имате!

Д. Пандовъ: Азъ бѣхъ тогава въ Бѣла-Слатина и знаа много добръ тази работа.

Т. Лукановъ: Вие сте говорили това прѣдъ толкова хора, че никого не може да излъжете.

Б. х. Сотировъ: Вмѣсто да изслуша мирната и тиха демонстрация на държавнитѣ служаци, правителството обяви спрѣната въ военно положение и на тая мирна акция изпрати въоръжени стражари, войска и жьлто-гвардейци.

А. Станковъ: Оранжево-гвардейци.

Д. Пандовъ: Банди.

А. Кундалевъ: И изглежда, че тѣ ви вразумиха.

Б. х. Сотировъ: Демонстрацията се свърши. Ако е думата за София, на сутринта на 25 — както ви се каза и което е вѣрно — всички държавни служаци по жьлѣзницитѣ, телеграфитѣ и пошитѣ постѣхиха на работа.

Министъръ д-ръ Р. Даскаловъ: Направиха демонстрация.

Б. х. Сотировъ: Тази демонстрация е спонтанна демонстрация, прѣдизвикана отъ побойната, както ви се каза отъ г. Сакарова, на единъ полицейски приставъ надъ нѣколко души държавни служаци.

Министъръ д-ръ Р. Даскаловъ: Значи, споредъ Васъ, това е причината за стачката?

Б. х. Сотировъ: Ще видимъ, кое е причината.

Министъръ д-ръ Р. Даскаловъ: Ако спонтанно съ побойна може да се накаратъ телеграфо-пощенцитѣ отъ централната станция да напускатъ работата си, спонтанно може и правителството да взема мѣрки. А вие отричате ли, че съ побойна накараха работницитѣ въ централната станция да не работятъ?

Е. Николовъ: Но най-напрѣдъ побойната се нанася отъ пристава при гарата, слѣдъ туй, възмутени, чиновницитѣ направиха стачка.

Министъръ д-ръ Р. Даскаловъ: Безспоренъ фактъ е, че съ побойна накараха работницитѣ отъ централната станция да напуснатъ работата. И когато се упражнява тероръ надъ чиновницитѣ да напускатъ своята служба, нѣма съмнѣние, властта е длѣжна да вземе мѣрки да гарантира труда на чиновницитѣ.

Б. х. Сотировъ: Слѣдъ манифестацията на 25-й всички служаци и работници постѣхиха на работа. Това не можете да го отречете.

Министъръ д-ръ Р. Даскаловъ: Не сж постѣпили нито на гара Горна-Орѣховица, нито на никоя гара. Вие не знаете, какво е положението.

Нѣкой отъ земледѣлцитѣ: На 25-й напуснаха работата и никой не постѣпи.

Б. х. Сотировъ: На 26-й тѣ сж на работа.

Министъръ д-ръ Р. Даскаловъ: Стачката сжществува отъ 24-й, и вие я обявихте туку на 27-й за форма, защото не можате друго-яче да постѣпите. Тя бѣше наложена отъ долу.

Т. Лукановъ: А, тѣй.

Б. х. Сотировъ: Азъ констатирамъ тоя фактъ — признанието на г. министра, че не ние сме обявили тая стачка, както досега се твърдѣше.

Министъръ д-ръ Р. Даскаловъ: Не, вашитѣ отдолу въ Горна-Орѣховица и въ другитѣ мѣста я наложиха.

Б. х. Сотировъ: Значи, не централниятъ комитетъ, не акционниятъ комитетъ, не организаторитѣ на мирната демонстрация сж обявили стачката. Азъ отбѣлзвамъ това Ваше признание.

Министъръ д-ръ Р. Даскаловъ: Централниятъ комитетъ искаше стачки и подклаждаше тая стачка.

В. Мулетаровъ: Министърътъ признава, че отдолу е обявена стачката.

А. Атанасовъ: И сега искатъ депутати да арестуватъ!

Ю. Урумовъ: Стачката е направена отдолу по заповѣдъ оторѣ, на тѣсни и широки.

Б. х. Сотировъ: На 26 декемврий, слѣдъ приключване засѣданieto на камарата, въ което министъръ-президентътъ изложи впечатленията си отъ Парижъ, . . .

А. Атанасовъ: И Италия.

Б. х. Сотировъ: . . . депутация отъ страна на стачницитѣ се явява при министъръ-президента и, като му излага въ що се състои спорътъ — тогава вече той бѣше

ограничен, преимуществено върху искането да не се уволнява и прѣслѣдва никой отъ държавните служаци, вслѣдствие на демонстрацията — г. министър-президентътъ бѣше казалъ, че по-лесно нѣщо отъ това нѣма: „Битиятъ — битъ... и пр. (Смѣхъ), ще направимъ помирение; щомъ е въпросътъ за това, лесна работа“. На утрѣшния денъ — понеже министър-президентътъ бѣше казалъ, че тая вечеръ той не може да събере Министерския съвѣтъ и бѣше казалъ на депутацията да се яви на 27-й — на утрѣшния денъ се явява същата депутация, не помни точно въ колко часътъ, но когато се връщаха членоветъ на депутацията къмъ 12 ч. казаха, че г. министър Турлаковъ заявилъ, че, за запазване престижа на властта, нѣма да допуснатъ никакви прѣговори. По това г. Сакаровъ, може-би очевидно, бѣше по-подробенъ. Г. прѣдставителътъ на радикалъ-демократическата партия казва: „Слѣдъ демонстрацията азъ не чухъ, не видѣхъ, не прочетохъ, не добихъ отъ министритъ свѣдѣния, че демонстрантитъ или, както той ги нарича, стачниците сж прѣдъбили нѣкакви искания на правителството и то да не ги е удовлетворило“. Ю добръ, ако той е безпристрастенъ, ако радикалъ-демократическата партия, респективно нейната парламентарна група, тукъ сж безпристрастни въ прѣдвиката на фактитъ, ние сега имъ казваме, че е прѣдъдено искането да не се уволнява и прѣслѣдва никой поради демонстрацията. И на тая база правителството не пожела да прѣговаря.

Министър д-ръ Р. Даскаловъ: Не е вѣрно. Азъ го казахъ на г. Сакарова, че правителството е взело едно такова рѣшение, има министерско постановление; това министерско постановление може да бѣде ревизирано — това съмъ казалъ.

А. Станковъ: Тогавъ, нека се изнесатъ фактитъ да ги знаемъ и ние.

Министър д-ръ Р. Даскаловъ: Още ли искате. Азъ заявихъ това на г. Сакарова и той не го отрече.

Д. Назасовъ: Това е на 24 вечерта.

Министър д-ръ Р. Даскаловъ: Да.

Д. Назасовъ: А на 27 сутринта г. Турлаковъ направи извънзаявления противни на Вашитъ.

Министър д-ръ Р. Даскаловъ: На 25 направихте демонстрация въ София. Сжкия денъ и на 26 получихме свѣдѣния и отъ Каяли, и отъ Горна-Орѣховица, и отъ всички други пушкотове, които вие знаете много добръ, че тамъ хората сж въ стачка и естествено трѣбваше да се взематъ мѣрки.

А. Кундалевъ: Изчистили вагонитъ и вземали пушки.

Нѣкой отъ комуниститъ: „За два дена ще прѣжратимъ стачката, ако общае да не прѣслѣдватъ никой комунистъ“ — това го казахме на министъръ Стамболийски вечерта на 26 и 27, вие ни отговаряте: „Никакви прѣговори“.

Министър д-ръ Р. Даскаловъ: Защото двуличнето бѣше ясно. Едно говорите прѣдъ насъ, а друго става.

Д. Назасовъ: Нѣмаше възможностъ да се влѣзе въ връзка.

Б. х. Сотировъ: На 27 сжкия денъ Министерскиятъ съвѣтъ държи постановление № 171 съ петъ пункта: (Чете) „1. Спирайтъ се частните разговори по телефонитъ и телеграфитъ. 2. Сжко и паричните служби и 3. Дава се срокъ до 6 ч. 27 декемврий 1919 г. на желающитъ жолѣзнопътни и телеграфо-пощенски чиновници, служаци и работници да постѣпятъ на служба, като деклариратъ...“ и пр. Азъ си спомнямъ както сега, че на 27 вечерта въ 8 ч. министърътъ на вътрѣшнитъ работи г. Александъръ Дамитровъ държеше една рѣчь, не зная по какво бѣше, погледна часовника и каза: „До 6 часътъ, г-да, е даденъ срокъ на държавните служаци, които сж демонстрирали и които сега сж въ стачка, да дадатъ декларация или не и слѣдъ това се считатъ уволнени“. Това бѣше тъкмо въ 8 ч. вечерта, когато се съобщава онова рѣшение на Министерския съвѣтъ, което, ако стач-

ниците искаха да изпълнятъ и да постѣпятъ на работа, трѣбваше да го знаатъ прѣдварително. Така на 27 се държи едно постановление отъ Министерския съвѣтъ, че който до 6 ч. постѣпи на работа нѣма да бѣде наказванъ, нѣма да бѣде прѣслѣдванъ.

Г. Чернооковъ: Послѣ дадохъ срокъ до 26 януарий.

Б. х. Сотировъ: Това постановление на Министерския съвѣтъ се оформи на 29 декемврий с. г. и се публикува въ „Държавенъ вѣстникъ“ отъ 30 декемврий бр. 221.

Министър д-ръ Р. Даскаловъ: На 26 януарий пакъ имъ се каза — вие го знаете — които желатъ да постѣпятъ, ще имъ се запазятъ чиноветъ.

Б. х. Сотировъ: Отъ изложеното до тукъ е ясно, кой е прѣдъвикалъ стачката, кой е желалъ стачката.

Министър д-ръ Р. Даскаловъ: Който огради телеграфо-пощенската станция и заповѣда на чиновниците да излѣзатъ, той обяви стачката.

Т. Лукановъ: Никой не е обявилъ тази стачка.

Министър д-ръ Р. Даскаловъ: Това е безспоренъ фактъ. Централната телеграфо-пощенска станция бѣше блокирана отъ 2 хиляди души и тѣ заставахъ чиновниците насилъ да напуснатъ. И бждете увѣрени, г. Лукановъ, че ако бѣхте на тази маса (Сочи министерската маса), нѣмаше да позволите на когото и да било да отива да изпудва държавните чиновници да напускатъ работата си. Нито Съвѣтската република въ Русия разрѣшава това нѣщо — тя не позволява на своитъ чиновници да стачкуватъ. Това го знаете много добръ.

Т. Лукановъ: Вие много обичате да спорите, но азъ искамъ да ви запитамъ едно. (Тропане по банкитъ отъ земледѣлцитъ) Вие се говорите за това, че нѣкой насилитъ чиновниците и никого не си позволявате лука да кажете, кой е билъ той.

Министър д-ръ Р. Даскаловъ: Това бѣха много хора, това бѣха повече отъ хиляда души.

Б. х. Сотировъ: И затова никого не заловихте и никого не дадохте подъ сѣдъ.

Т. Лукановъ: И принудиха, казвате, цѣлото помѣщение да се изпразни. — Не чувствувате ли, че това е една нелѣпостъ?

Б. х. Сотировъ: Азъ нѣма да говоря по тоя пунктъ, кой е обявилъ стачката, кой е причинилъ стачката,...

Т. Лукановъ: То асж и толкова не е важно.

Нѣкой отъ земледѣлцитъ: Комуниститъ я обявиха.

Б. х. Сотировъ: ... но ще обърна вниманието на почитаемото народно прѣдставителство и върху другъ единъ фактъ отъ постановлението на Министерския съвѣтъ № 171 отъ 27 декемврий, защото по-нататъкъ това ще да ми послужи: (Чете) „Слѣдъ изтичането на срока“ — се казва въ това постановление — „и въ зависимостъ на числото на постѣпилитъ да се пристѣпи: а) къмъ приемане на доброволци, бивши чиновници, служаци и работници, въ това число получилитъ мобилизационно назначение отъ Земледѣлския съюзъ“. Въ единъ държавенъ актъ, какъвто е указътъ, имашъ сила на законъ, яти се казва, че ще бждатъ приети за доброволци и тѣзи, които сж получили мобилизационно назначение отъ Земледѣлския съюзъ.

Г. Чернооковъ: Оранжевата армия.

Б. х. Сотировъ: Значи, въ вашата правова държава може да има такова безправие, такова тъпчене на конституцията.

А. Кундалевъ: И тѣ ви докараха акъла на васъ.

Д. Назасовъ: Управление отъ клубоветъ!

В. Мулетаровъ: Демократическо!

Б. х. Сотировъ: Пунктът 4 на това постановление казва: (Чете) „Всички отказали да постъпят на работа чиновници, служащи и работници до 6 часът тази вечер се уволняват, лишават се от хлѣбова дѣжба и се отстраняват веднага от държавните жилища, за да се заемат от новопостъпилите“. Значи на 27 въ 6 часът вечерта ние имаме уволнени всички тия, които ние днес казваме, че стачкуват; на 27 вечерта, въ 6 часът, значи, ние имаме вече стачка.

И. Гетовъ: Тѣ сж прѣдупрѣдени съ телеграма.

Б. х. Сотировъ: Вие я свършихте. Ще видимъ по-нататкъ какви послѣдствия ние ще извадимъ отъ това.

Х. Христовъ: Въ в. „Миръ“ съобщаватъ, че тази вечеръ стачката е свършена!

Б. х. Сотировъ: Азъ пристѣпямъ къмъ мѣрките на правителството. Какви бѣха мѣрките на правителството, за да възстанови — ужъ това е неговата цѣль — движението по желѣзницитѣ, телеграфитѣ и пошитѣ? Първата отъ тѣзи мѣрки е уволнението на така нареченитѣ отъ правителството стачници, втората мѣрка е, че „инструкцията за мѣрките, които трѣбва да се взематъ въ случай на стачка по желѣзнопътното и телеграфо-почтенско вѣдомство отъ 23 мартъ 1919 г. е въ сила“. Азъ съмъ увѣренъ, г. г. народни прѣдставители, безъ да искамъ да обидямъ който и да е народенъ прѣдставителъ, че никой отъ страна на болшинството народни прѣдставители тукъ не познава тая инструкция, никой отъ народнитѣ прѣдставители, освѣнъ министритѣ, може би, не сж я чели.

В. Нейчевъ: Ние я търсихме и не можахме да я намеримъ.

Б. х. Сотировъ: Тази инструкция е тайна; тя е издадена на 23 мартъ 1919 г. по военното вѣдомство; тя не е инструкция, която да е оповѣстена по надлежния редъ въ „Държавенъ вѣстникъ“. Е добръ, правителството, чрезъ своето рѣшение № 171, оформено въ указъ № 58 отъ 29 декемврий, публикуванъ въ „Държавенъ вѣстникъ“ на 30 декемврий, брой 221, заявява, че „мѣрките, които трѣбва да се взематъ, се съдържатъ въ инструкцията отъ 23 мартъ 1919 г.“ Мѣрки ще се взематъ такива, каквито могатъ да се взематъ, когато страната се обявява въ мобилизация.

Г. Чернококовъ: Тая инструкция прилича на раздѣлъ III отъ военно-наказателния законъ.

Б. х. Сотировъ: Но правителството на народовластнето, правителството на демокрацията, правителството, което въ своята декларация заяви, че ще управлява по конституцията, правителството, което се възмущава отъ управлението на Радославова, това правителство не счита за нужно да публикува тая инструкция и досега даже.

Д-ръ Н. Сакаровъ: Въ тая инструкция е казано така въ чл. 21: (Чете) „Командиритѣ на желѣзнопътната и телеграфна бригади, директоритѣ на желѣзнопътната и телеграфо-почтенската дирекции, въ случай на нужда, да доведатъ до знание настоящата инструкция на всички свои подчинени: части, чиновници, служащи и работници, за което ще послѣдва отъ Министерството на войната разпорѣждане. Дирекциитѣ сж длъжни своевременно да държатъ военно-инженерната инспекция въ течение за настрѣенето за възможнитѣ стачки отъ страна на служащитѣ по тѣхнитѣ вѣдомства“.

Нѣкой отъ земледѣлцитѣ: На кого помага това?

Б. х. Сотировъ: На васъ помага, г-да, защото вие сте, които ще понесете отговорността съ вота си, който ще дадете на правителството.

Г. Чернококовъ: Мяза на раздѣлъ III: доживотенъ строгъ тѣмнителенъ затворъ има прѣдвидено тамъ.

Нѣкой отъ земледѣлцитѣ: Ние не мислимъ за туй.

Б. х. Сотировъ: Вие ще трѣбва да мислите, а не тѣй, както едно врѣме не мислѣше болшинството на Радославова; не дѣйте вървя по този пътъ да не мислите за вашитѣ отговорности.

Нѣкой отъ земледѣлцитѣ: Съ пушки и бомби да правите стачка. — Не ви е срамъ!

Б. х. Сотировъ: Правителството, на основание на този указъ № 58, започва да мобилизира така нареченитѣ отъ него стачници. Търси ги по домоветѣ, ако не сж тамъ у тѣхнитѣ близки и съ насилне ги изкарва.

Г. Чернококовъ: Безъ градеки агентъ.

Е. Николовъ: Бие дѣцата и женитѣ имъ.

Б. х. Сотировъ: Било е тѣхнитѣ жени и дѣца.

Отъ земледѣлцитѣ: Лъжа е!

Б. х. Сотировъ: Арестувало ги е и даже ги е обирало.

Е. Николовъ: Правятъ обнеси и обиратъ, каквото иматъ въ кѹфаритѣ.

И. Гетовъ: Обявяватъ се доброволно противъ стачката.

Б. х. Сотировъ: Ще видимъ сега, да-ли вие имате мобилизация на уволненитѣ вече държавни служащи. Това е, което ние имаме да разискваме, законосъобразни ли сж мѣрките на правителството — имайте търпѣние. Тѣй като мнозина отъ желѣзничаритѣ и телеграфо-почтенитѣ не сж се явили, защото тѣ добръ схващатъ, че нѣма мобилизация, ...

Г. Чернококовъ: А има демобилизация на „Доброполе“.

Б. х. Сотировъ: ... г. софийскиятъ воененъ прокуроръ, на искането на началствуващото лице, командира на желѣзнопътния полкъ, отказва да привлече подобни наречени отъ правителството стачници подъ отговорностъ по чл. 254 отъ военно-наказателния законъ.

Н. Георгиевъ: Затуй, защото той е комунистъ и не си е издържалъ още джипта, за да бѣде такъвъ.

Б. х. Сотировъ: Въ всѣки случай, той е назначенъ отъ васъ; да-ли е комунистъ, азъ не зная, нито го познавамъ какъвъ е.

В. Мулетарѳъ: Командирътъ на полка го издава; той го лише.

Б. х. Сотировъ: И г. командирътъ на полка — заблѣжете, командирътъ на полка — който, може-би, хаберъ нѣма отъ правото, казва на юриста-прокуроръ при Софийския военно-полеви съдъ, че му повръща обратно дѣлото за вписане съ обвинителенъ актъ въ Софийския военно-полеви съдъ на основание статия 442 отъ военно-наказателния законъ. Той показва основанията, по които иска това отъ военно-полеви прокуроръ.

В. Мулетарѳъ: Чети го, то е много характерно, пълно съ юридическа мисълъ!

Б. х. Сотировъ: Това прѣдписане е важенъ документъ и ние ще искаме да се впише въ дневницитѣ на Народното събрание. Първото основание на г. командира на полка за това е слѣдното: (Чете) „Указъ № 58“ — този указъ, съ който се оформява постановлението № 171 на Министерския съвѣтъ — отъ 29 декемврий м. г., публикуванъ въ „Държавенъ вѣстникъ“ на 30 с. м., одобрява първото постановление на Министерския съвѣтъ, взето въ засѣданието му на 27 декемврий с. г., протоколъ № 171“. Пунктъ 5 на това постановление е онзи пунктъ, който се отнася до инструкцията, че тя ще бѣде въ сила. — „Пунктъ 5 на послѣдното ясно разпорѣжда, че инструкцията за мѣрките, които трѣбва да се взематъ въ случай на стачка, е въ сила. А чл. 1, алинея послѣдна, отъ тази инструкция“ — която никой не знае — „вече имаща законна сила, поради министерското постановление № 1, протоколъ 171, облѣчено съ указъ № 58, изрично постановява, че при обща стачка всички чиновници, служащи и работници отъ поменатитѣ вѣдомства се считатъ мобилизирани и милитаризирани“. — Само че г. командирътъ на полка е въ противорѣчие съ фактитѣ. Всички служащи сж мобилизирани — да, ако тѣ сж служащи на тази дата, на която

дата тѣ, по инструкцията, се считатъ за мобилизирани. Съ това същото постановление, пунктъ 4, всички чиновници, служещи и работници, отказали да постъпятъ на работа до 6 ч. вечерята на 27, се уволняватъ, слѣдователно, тѣ прѣставатъ да бъдатъ държавни служещи и работници и, слѣдователно, инструкцията по отношение на тѣхъ не може да бъде приложена.

В. Мулетаровъ: Така е мислил и г. Турлаковъ даже, когато е училъ правото, но послеъ се е променилъ.

Министъръ М. Турлаковъ: Това показва най-добъръ, въ какви връзки сте били съ обвинението.

В. Мулетаровъ: Не, не, азъ знамъ, че така сте мислили.

Б. х. Сотировъ: Въ пунктъ 2 на същото прѣдписаніе г. командирътъ на полка признава: „Наистина, съ пунктъ 3 буква б на указа се разпорежда да се мобилизиратъ 41 и 42 набори, служили въ желѣзнопътното и телеграфно вѣдомства, както и всички работници въ желѣзнопътните работилници, дела, магазини и поддържащото. Тѣзи разпореждания, обаче, абсолютно никакъ не противорѣчатъ или не игнориратъ §§ 1 и 7 на инструкцията, защото“ и т. н. — г. командирътъ на полка тълкува, той ли има право или военниятъ прокуроръ има право. Пунктъ 3 отъ това прѣдписаніе гласи: (Чете) „Инструкцията, утвърдена съ указъ № 58, бѣ действително тайна. Това, обаче, бѣше само до 27 декемврий м. г.“

За командира на полка 27 е датата, когато инструкцията се счита за публикувана, за оповѣстена на всички. Ние виждаме, че и постановлението на Министерския съветъ № 171 е отъ 27 декемврий, че това постановление е оформено въ указъ едва на 29 декемврий, а е публикувано въ „Държавенъ вѣстникъ“ едва на 30 декемврий, а пъкъ за командира на полка инструкцията е оповѣстена отъ датата на министерското постановление.

(Чете) „Инструкцията, утвърдена съ указъ № 58, бѣ действително тайна. Това, обаче, бѣше само до 27 декемврий м. г., понеже на тази дата главниятъ ѝ постановления, особено по отношение на мобилизацията на ж. п. персоналъ и подчинението му менъ е разгласено както съ заповѣдта по полка № 76—1, § 1, алинея последна, която заповѣдъ специално за цѣлята е напечатана, разлѣпена по видни мѣста въ града, гарата, депото, самата Дирекция на желѣзницитѣ и изпратена за зачитане въ всички гары въ провинцията, така и съ екстрената ми телеграма до директора на желѣзницитѣ № 13,460, и тия до всички служби подъ № № 16 и 21.“ Когато едва на 30 декемврий се публикува този указъ въ „Държавенъ вѣстникъ“, командирътъ на полка претендира, че тая инструкция, която пакъ остава тегга incognita, е въ сила още отъ 27 декемврий.

В. Мулетаровъ: Чети и за женитѣ, че се мобилизиратъ. Женитѣ мобилизирате! (Къмъ земледѣлцитѣ) Сѣче ли ви акълътъ, каква е тази работа?

А. Кундалевъ: Не знамъ, акълътъ на г. Мулетаровъ дали сѣче.

Б. х. Сотировъ: По-нататъкъ, въ п. 4 на същото прѣдписаніе, се казва: (Чете) „Слѣдъ дазаното остава ясно, че въ случая нѣма защо и не може, при наличността на специаленъ законъ, да се приложи чл. 31 отъ закона за експлоатацията на желѣзницитѣ и пристанищата, като се държатъ отговорни по чл. 254 отъ военнo-наказателния законъ само лицата, на които тежи или би тежала военна тежба.“ Има специаленъ законъ, който опредѣля, кой ще бъде мобилизиранъ въ случай на мобилизация — чл. 31 отъ закона за експлоатацията на желѣзницитѣ и пристанищата — а тѣ се стараятъ съ една инструкция да го отбѣгнатъ. (Чете) „Всички желѣзничари, независимо отъ възрастта и пола имъ, днесъ сж мобилизирани, не на основание чл. 31 отъ закона за експлоатацията и пр., а на основание § 1, алинея последна на инструкцията за мѣрките, които трѣбва да се взематъ въ случай на стачка — § 3 и 8 на която изрично постановяватъ, че тѣ минаватъ въ мое подчинение“, ...

Д-ръ Н. Сакаровъ: Г. Сотировъ! Тая инструкция не е утвърдена даже на 30 декемврий, ами е утвърдена съ указъ № 3, публикуванъ въ „Държавенъ вѣстникъ“ на

12 януарий, съ слѣдующето съдържание: (Чете) „Утвърждавамъ инструкцията за мѣрките, които трѣбва да се взематъ въ случай на стачка по желѣзнопътното и телеграфно-пощенското вѣдомства.“ (Ражопѣскане отъ обедненитѣ социалисти и комуниститѣ)

Т. Лукановъ: А съществува другъ единъ въпросъ, че указъ № 58 е публикуванъ, безъ да бъде подписанъ отъ царя.

Министъръ М. Турлаковъ и отъ земледѣлцитѣ: А-а-а!

В. Мулетаровъ: Тѣй разправятъ лопитѣ езици.

Министъръ д-ръ Р. Даскаловъ: Много подробности знаете! Чакъ въ двореца сте пропихнали, за да научите, че указътъ не билъ подписанъ отъ царя.

Прѣдседателствующъ А. Оббевъ: (Звъни)

Б. х. Сотировъ: По-нататъкъ. — (Чете) „Но, независимо отъ това, алинея втора на чл. 31 отъ закона за експлоатацията и пр. разпорежда, че всички чиновници и служещи, освободени отъ военна служба по разни причини, се третираатъ както и запаснитѣ, вземани подъ знамената, безъ да се дава каквото и да било ограничение на тѣзи разни причини, т. е. дали тѣ сж освободени по болестъ, старостъ или други законни на царството — и то много логично, защото би могло да се случи, щото тѣзи служби, като телефонната, да бъдатъ заети, напр., отъ жени само. Слѣдователно, даже отъ гледището на тоя законъ мобилизирани се считатъ всички чиновници и служещи по ж. п. вѣдомство, а не само тия, на които тежи нѣкаква военна тежба“. Слѣдователно, по разбирането на почтеното правителство, и женитѣ могатъ да бъдатъ мобилизирани.

Нѣкой отъ комуниститѣ: И дѣцата.

Т. Лукановъ: Кждѣ остана Радославовъ!

В. Мулетаровъ: Какъ ви се вижда туй тълкувание, г. Даскаловъ?

Министъръ д-ръ Р. Даскаловъ: На-ли пледирате за равенство?

Т. Лукановъ: Надминахте Радославовъ стократно, г. Даскаловъ!

Министъръ д-ръ Р. Даскаловъ: Не знамъ, въ Русия какъ е. Ще трѣбва да го сравнимъ, да видимъ, какъ е въ Русия.

Д-ръ И. Пашовъ: Вдигнете цензурата, за да видите, какъ е въ Русия. Сѣ ще се научите на нѣщо.

Министъръ д-ръ Р. Даскаловъ: Ако мирувате, и нея ще вдигнемъ.

Г. Черносковъ: Ние мируваме, но ония ни наближаватъ. Компитѣ малко не мируватъ.

Министъръ д-ръ Р. Даскаловъ: Ако си поправите поведението, ще вдигнемъ и цензурата, и военното положение. Изглежда, че сте поумнѣли малко, защото тонътъ стана много миньоренъ. Ако продължавате въ това направление, ще вдигнемъ и военното положение, ще вдигнемъ и цензурата. Зависи отъ благоразумието ви.

В. Мулетаровъ: Ние констатираме, че вие сте обезумѣли.

Б. х. Сотировъ: Азъ пристѣпвамъ да разгледамъ друга една мѣрка на правителството. Това е онака мѣрка, която го характеризира като най-насилническо правителство, което е съществувало въ България — терорътъ на правителството.

Нѣкой отъ земледѣлцитѣ: Горѣ-долу, прилича на руския.

Б. х. Сотировъ: (Чете) „На 2 или 3 януарий жълто-гвардейци и стражари нападатъ тукъ, въ ул. „Ибъръ“

№ № 13 и 44, дѣто живѣятъ работници-стачници, строшватъ вратитѣ на кѣшицѣ, търсятъ работници, железничари и телеграфисти, и като не ги намиратъ, биятъ съ камшикъ дѣцата и женитѣ, които отпослѣ арестуватъ. Телеграфистътъ Христо Юркевъ е арестуванъ тукъ и на 1 сръбцу 2 януарий прѣвъзъ мощта жестоко битъ въ VI участъкъ. Вслѣдствие на този побой животътъ му е въ опасностъ.“

Министъръ д-ръ Р. Даскаловъ: Ние ще ви изнесемъ факти, отъ които вие ще се червите.

Б. х. Сотировъ: (Чете) „Група работници, останали отъ стачниците при мината „Перникъ“, за да я прѣдпазватъ отъ пожари, както това е правено при всички стачки досега, е била нападната отъ жьлтогвардейцитѣ, бита въ галерията на мината и насила нѣтъласкана отъ тамъ. Слѣдъ това сѣмействата на тия работници сж изхвърлени отъ жилищата имъ, отнема имъ се хлѣбната дажба и работниците сж прогонени насила отъ мината.“

И. Гетовъ: Отъ тѣхнитѣ кѣшици ли сж изхвърлени или отъ държавнитѣ? Питаме за да знаемъ.

Т. Ненковъ: И отъ частни жилища ли изхвърлихте.

Отъ земледѣлцитѣ: А-а-а!

Б. х. Сотировъ: „Оставени сж безъ нужната грижа три рудника на мината, които сж се запалили и цѣлата мина бѣше започнала да гори тогава.

„Пакъ въ мината, прѣдъ лицето на министра на вътрѣшнитѣ работи г. Александъръ Димитровъ, полковникъ Топаджиковъ, който коли и бѣеи тамъ, командиръ на усмирителния полкъ“, ...

И. Гетовъ: Колко души има обѣсени и заклани?

Б. х. Сотировъ: ... „улавя работници прѣдъ нѣговитѣ очи, съблича ги и ги бие съ бичъ“, ...

Отъ земледѣлцитѣ: Ей-й-й!

Б. х. Сотировъ: ... „и слѣдъ това ги арестува.“

Отъ земледѣлцитѣ: Това е лъжа!

Г. Кръстевъ: Това е новиятъ пѣтъ, по който водите България.

Б. х. Сотировъ: (Чете) „Въ с. Полѣмо-Бучино е застрѣлянъ на мѣстото отъ кавалеристи и стражари Христо Таневъ, народнякъ“, ...

Министъръ д-ръ Р. Даскаловъ: Защо ли?

Б. х. Сотировъ: ... „при арестуването на двамата му синове комунисти, и въ момента, когато е нанесенъ побой на жена, му и на дѣцата му.“

Н. Георгиевъ: Кажете истината, засрамете се отъ тая лъжа!

И. Гетовъ: Не е ли стрѣлялъ на войницитѣ — кажете?

Министъръ М. Турлаковъ: Стрѣлятъ противъ войската.

Министъръ д-ръ Р. Даскаловъ: (Къмъ оратора) Доста миньоренъ започна да става тонътъ. Ви; изглежда, че сте си поправили поведението. Ние ще вдигнемъ тогава и цензурата, и военното положение.

Д-ръ И. Пашовъ: И „l'Humanité“ цензурирате даже, г. министре!

Министъръ д-ръ Р. Даскаловъ: Азъ както гледамъ, както я карате, ще се вдигне и цензурата, и военното положение.

Д-ръ И. Пашовъ: И на „l'Humanité“ кжсате втория листъ, за да не виждаме, какво пишатъ чуждестраннитѣ вѣстници.

Министъръ д-ръ Р. Даскаловъ: Не е вѣрно.

Б. х. Сотировъ: Русе. — За да бѣда краткъ, изоставамъ всички тѣзи факти, които говорятъ за терора на правителството, и ще се спра на това беззаконие, което се върши тамъ отъ устроенъ отъ правителството воененъ съдъ, въ който участвуватъ като членове — нека се впишатъ имената имъ въ дневницитѣ — Маринопольски и Байчевъ.

А. Кундалевъ: Нѣма ли тамъ Марковски и Мулетаровъ като слѣдователи?

В. Мулетаровъ: Той ще ви сѣди.

Б. х. Сотировъ: Указътъ за мобилизация стигна тамъ на 4 януарий вечерта, става извѣстенъ на 5 януарий, а тѣ сѣдятъ и сж осѣдили досега около стотина души железничари и телеграфопошеници отъ 3 до 10 години тѣмнителенъ затворъ, задѣто на 24 сж демонстрирали, и задѣто не сж се явили на работа на 2 януарий. Запомнете, указътъ пристига тамъ на 5 януарий, ...

А. Атанасовъ: На 5 се публикува указътъ, а на 4 арестуватъ.

Б. х. Сотировъ: ... линията е скжсана, и щомъ е скжсана линията, могатъ да бѣдатъ сѣдени. Съ този умъ ще се заведе България въ пропастьта.

Нѣкой отъ земледѣлцитѣ: Тогава сж скжсани линиитѣ, затуй ги арестуватъ.

Б. х. Сотировъ: (Чете) „Меэдра. Работникътъ Петковъ е съблѣченъ и битъ до забрава отъ пристава.“

Нѣкой отъ земледѣлцитѣ: Кой, кажете му името.

Б. х. Сотировъ: „Пазарджикъ. Клубътъ запечатанъ на 24. Събралото се множество се разотива мирно и тихо. Войската, безъ всякаво прѣдупрѣждение стрѣля“ ... (Смѣхъ въ земледѣлцитѣ)

А. Атанасовъ: И се смѣятъ на това!

А. Кундалевъ: Нека посочи имена.

Б. х. Сотировъ: (Продължава да чете) ... „върху събралото се множество, когато се разотиваше. Резултатъ: двама тежко ранени и единъ леко.“

Нѣкой отъ земледѣлцитѣ: Кои сж тѣ?

Б. х. Сотировъ: „На 25 декември се арестува на гарата отъ околийския началникъ народнякъ прѣдставителъ Ангелъ Пошовъ“. Мисли, стига за Пазарджикъ.

Г. Чернооковъ: Донски още не можаха да го арестуватъ. Него го нѣма никакъвъ. Съ конъ избѣгалъ!

Б. х. Сотировъ: (Чете) „Брацигово. Военнитѣ и административни власти упражняватъ единъ непознатъ досега тероръ. Арестувани сж всички наши другари и слѣдъ това сж бити.“

Министъръ д-ръ Р. Даскаловъ: Не сж били арестувани всички; имало е единъ да убие Такева.

А. Поповъ: Азъ бихъ казалъ нѣщо друго, че единъ земледѣлски околийски началникъ е уличенъ като укривател на една банда отъ професионални бандити, и, струва ми се, въ този моментъ вече е арестуванъ.

Министъръ д-ръ Р. Даскаловъ: Да, виждате ли, това прави честь на правителството.

А. Поповъ: Защото е невъзможно да го укриватъ.

Министъръ д-ръ Р. Даскаловъ: Това прави честь на правителството, че арестува единъ околийски началникъ, който е уличенъ.

А. Кундалевъ: Това показва, че ние не си поплюваме.

Министъръ д-ръ Р. Даскаловъ: (Къмъ г. А. Поповъ) Ние ще се боримъ противъ бандититѣ и корупцията, кж-

дѣто и да я намѣримъ, и у насъ, и у васъ. Ако я намѣримъ у васъ, и васъ ще арестуваме.

Нѣкой отъ земледѣлцитѣ: (Къмъ комунистите и обединенитѣ социалисти) Карани сте ваши хора да станатъ земледѣлци, само за да провокиратъ.

Отъ обединенитѣ социалисти и комунистите: Брей-и!

Нѣкой отъ земледѣлцитѣ: Кажете нѣщо за Калоферъ.

Б. х. Сотировъ: (Чете) „Карнобатъ. Слѣдъ 24 декемврий се почна въоръжаването на дружбацитѣ отъ околнята, което ставаше срдѣтъ бѣлтъ денъ и въ околийското управление. На 9 януарий 1920 г. отива въ града народниятъ прѣдставителъ г. Радоловъ. Вечерята свѣтва всички буржоазни партии на събрание, на което се рѣшава на 10 януарий да бждатъ арестувани всички комунисти и да бждатъ малтретирани.“

А. Кундалевъ: До 9 януарий какво е било тамъ? Кажете него!

А. Радоловъ: Празни приказки!

Б. х. Сотировъ: „На 10 януарий сутринта се разгласява съ барабанъ, да се затворятъ всички дюкяни и всички да се прибератъ въ домоветѣ си. Въ 12 ч. се започва ловидбата на комунисти. Всички, които сж били хванати, сж били звѣрски бити отъ жълтогвардейцитѣ. Най-много сж бити другаритѣ общински свѣтници Чолаковъ, Ганчо Драгановъ, Висилъ Атанасовъ, Ст. Бакърджиевъ, Мустафа Ахмедовъ и други. На 11 януарий, 5 ч. сутринта, подъ усилена стража отъ жълтогвардейци на двѣ групи се закарватъ на гарата 13 души.“

В. Драгановъ: Хайде, джанамъ — много станаха!

Б. х. Сотировъ: (Чете) „Сливенъ. Арести на стачници, вършени нощно и дневно врѣме. Затваряне на клуба прѣзъ изборната седмница. Забранени всѣкакви събрания. Рѣшение на земледѣлцитѣ, заедно съ военнитѣ власти въ дивизионната канцелария, да се арестуватъ партийнитѣ другари и народниятъ прѣдставителъ Куюмджиевъ.“

Министъръ М. Турлаковъ: Значи, рѣшение се взело, но не се изпълнило.

Б. х. Сотировъ: (Чете) „Стара-Загора. На 24 декемврий дълбочани пристигатъ въ града. На краи ги срѣща кавалерия и пѣхота.“

Министъръ М. Турлаковъ: Защо ли сж отишли въ града?

Министъръ д-ръ Р. Даскаловъ: Защо отиватъ въ града?

Б. х. Сотировъ: „Дава се заповѣдъ за стрѣлба и единъ офицеръ застрѣлва единъ работникъ. Войската стрѣля въ въздуха.“

Министъръ М. Турлаковъ: Ама онова, не казвашъ, дѣто сж стрѣляли тѣ по-напрѣдъ.

Б. х. Сотировъ: „Слѣдъ това се почватъ прѣслѣдваня противъ стачникитѣ и всички комунисти. Правятъ се нощни обиски, въ отсъствие на общинската власть.“

Министъръ М. Турлаковъ: Защо?

Б. х. Сотировъ: „Има арестувани повече отъ 150 души стачници. Арестувани бѣха другаритѣ Ципорановъ и М. Станевъ, и слѣдъ нѣколко часа освободени.“

„Чирпанъ. На 24 мирна манифестация. Въоръжена шайка, заедно съ въоръжени селяни, ги нападатъ и стрѣлятъ. Резултатъ — двама убити и единъ раненъ.“

Нѣкой отъ комунистите: Околийскиятъ началникъ, съ единъ известенъ разбойникъ въ Чирпанъ, хвърляха бомби.

А. Кундалевъ: Ами кой хвърли срѣщу околийския началникъ? Туй защо не прочетете?

Б. х. Сотировъ: „Арестуватъ безпричинно 8 души. На 24 и 25 прѣзъ нощитѣ шайката е стрѣляла, градътъ е прилчналъ на бойно поле. Цѣли десетъ дни шайката върлува, арестува, бие въ участъка, дѣто още се държатъ арестуванитѣ.“

„Хазково. 24 манифестация. Войската стрѣля. Падатъ петъ души ранени, отъ които единъ умира впоследствие. Има арестувани съ десетки.“

А. Кундалевъ: А бомбитѣ да хвърлятъ отъ клуба!

Б. х. Сотировъ: „Борисовградъ. Властта тероризира населението и търси наши другари, съ явна закана да ги убие. Повече отъ 30 души стачници арестувани.“

Министъръ д-ръ Р. Даскаловъ: Кажете нѣщо за Дупница.

Б. х. Сотировъ: Г. министъръ Даскаловъ желае да му кажа нѣщо и за Дупница. В добръ азъ вървамъ, че болшинството ще има търпѣнието да ме изслуша, щомъ като това е желанието на г. министра.

Министъръ М. Турлаковъ: Както виждашъ, стараемъ се да слушаме, понеже много явалъ я карашъ.

Б. х. Сотировъ: Азъ бѣхъ въ Дупница.

Министъръ д-ръ Р. Даскаловъ: Ама истината ще кажешъ.

Б. х. Сотировъ: Да, истината ще кажа. — Азъ отидохъ въ Дупница на 21 януарий, защото въ вѣстникитѣ „Дневникъ“ и „Утро“ се съобща, че отдѣление отъ военния съдъ тукъ заминало за Дупница, за да сѣди нашитѣ другари, които сж участвували въ манифестацията на 24. Военниятъ съдъ, обаче, не бѣше дошълъ. Въ казармитѣ, по заповѣдъ — не можа да се разбере — на началника на гарнизона, ли, на министра на вѣтрѣшнитѣ работи ли, на министра на войната ли или на военния прокуроръ бѣха арестувани около 60 души, а въ затвора се намираха около 14 души.

Министъръ д-ръ Р. Даскаловъ: Защо бѣха арестувани?

Б. х. Сотировъ: Имайте търпѣние. Въ казармитѣ, между другитѣ, бѣше и народниятъ прѣдставителъ Стефанъ Димитровъ отъ Дупница. Всички бѣха обвинени за мителници по чл. чл. 138, 141 и 248 отъ наказателния законъ.

Министъръ д-ръ Р. Даскаловъ: Оржкия, такива работи имало ли е?

Б. х. Сотировъ: Сега ще видимъ. — На 24, както навѣждѣ, така и тамъ, сж искали да направитъ мирна демонстрация.

Министъръ д-ръ Р. Даскаловъ: Безъ оржие?

Б. х. Сотировъ: Безъ оржие.

Министъръ д-ръ Р. Даскаловъ: Обратното е вѣрно.

Х. Ветовски: Отъ бомби въ рѣцѣтѣ.

И. Гетовъ: Нѣма смѣтка да каже.

Б. х. Сотировъ: Въ клуба е имало около 30 души работници, когато единъ кордонъ войници се нареждатъ прѣдъ вратата и не пускатъ никого да влѣзе вътрѣ или да излѣзе. Заблѣжките, че указътъ за военното положение не е стигналъ, защото той излѣзе на 23 декемврий въ „Държавенъ вѣстникъ“. Кога „Държавенъ вѣстникъ“ е отишълъ въ Дупница, ние това ще имаме да разискваме прѣдъ военния съдъ. Обаче, фактъ е, че на 24, когато се прави демонстрацията, указътъ за военното положение не е известенъ.

Министъръ д-ръ Р. Даскаловъ: Разрѣшение отъ властта вземали ли сж да правятъ демонстрация? Съгласно закона, иска се разрѣшение.

Б. х. Сотировъ: Някакво разрешение. Азъ съжалявамъ, че единъ министъръ, защитникъ на конституцията, не познава тази конституция.

Министъръ д-ръ Р. Даскаловъ: Конституцията казва това.

Б. х. Сотировъ: Конституцията казва, че събранията на открито се подчиняватъ на полицейскитъ правила, безъ да се иска разрешение.

Министъръ д-ръ Р. Даскаловъ: Да, на полицейскитъ правила. И понеже не се подчиняватъ на полицейскитъ правила, . . .

Б. х. Сотировъ: Кои сж тѣзи полицейски правила, г. министърътъ ще има, да каже.

Министъръ д-ръ Р. Даскаловъ: Онова, което властта намѣри за добръ.

Б. х. Сотировъ: Ако вие досега не сте благоволили да създадете тѣзи полицейски правила, не сме вие отговорни за това. Никакви полицейски правила не съществуватъ и до днесъ.

Министъръ д-ръ Р. Даскаловъ: Тѣ съществуватъ.

Б. х. Сотировъ: Не съществуватъ. — Вие се опитвате въ законопроекта, който ще внесете тукъ, да създадете тѣзи полицейски правила, чрезъ които фактически искате да суспендирате конституцията.

Г. Кръстевъ: По новъ пътъ вървять!

Б. х. Сотировъ: Когато се нареждатъ войницитъ прѣдъ клуба, пристига и единъ ескадронъ кавалерия; въ това врѣме пристигатъ работници отъ горната махала, едновременно пристигатъ и селяни отъ с. Баня.

Министъръ д-ръ Р. Даскаловъ: Оръжия има ли?

Б. х. Сотировъ: Дава се залпъ отъ засада. Началникътъ на гарнизона казва: „Азъ не съмъ давалъ никаква заповѣдь“.

Министъръ М. Турлановъ: А-а-а!

Б. х. Сотировъ: Азъ вървамъ на неговата честна дума. Но, ако началникътъ на гарнизона не е далъ заповѣдь за стрѣляне, то има по-малки началници, които сж дали тази заповѣдь, или, както става въ Дупница, тамъ всичко се дирижира отъ единъ земледѣлецъ, той е далъ заповѣдта. „Залпъ изъ засада“, резултатъ единъ мъртавъ, единъ тежко раненъ и нѣколко леко ранени. Слѣдъ това отъ страна на войската се хвърля една бомба. Резултатъ, пакъ единъ мъртъвъ и нѣколко тежко ранени.

Министъръ д-ръ Р. Даскаловъ: Все войската крива!

Б. х. Сотировъ: Слѣдъ това се започва боричкане, при което, понеже пѣлиятъ градъ се е стекълъ, войската е трѣбвало да отстъпи. Въ този моментъ началникътъ на гарнизона излива съ една бѣла кърпа — иска примирие. Дава се такова. Питатъ водителитъ, какво искатъ; тѣ заявяватъ, че искатъ да направятъ мирна демонстрация, разрешава я и слѣдъ това всички се разотиватъ мирно и тихо по домоветъ си.

Министъръ д-ръ Р. Даскаловъ: И тѣй, както я разправяте, не ви оправдава.

Б. х. Сотировъ: На 9 януарий вечерта сме. Тая демонска заповѣдь е била обща. Отъ това, което се извърши въ Айтосъ, въ Карнобатъ, въ Сливенъ, въ Чирпанъ, въ Брацигово, се разбира, че тази заповѣдь е обща, и че иде отъ централното управление. Дава се заповѣдь за арестуване въ 1 ч. посрѣдъ нощъ между другитъ и на народния прѣдставителъ Стефанъ Димитровъ и на нашия другаръ тамъ, вече покойникъ, една отъ най-благитъ души, за който съжалява пѣла Дупница, включително и вапнитъ привърженици — Муструковъ, адвокатъ. Отиватъ да го арестуватъ, обаче въ къщата му не го намиратъ.

В. Драгановъ: Кадѣ е билъ тогава?

Б. х. Сотировъ: Обискиратъ една съседна къща, къщата на неговия вуйчо, кадѣто той отишълъ на гости, както що е отивалъ много пъти. Той излиза навънъ отъ заднитъ врата, защото е разбралъ, че него искатъ да арестуватъ, а срѣдъ нощъ сме, 1 ч., отъ общинското управление нѣма никаквъ прѣдставителъ.

Г. Чернооковъ: Даже и да има, по полицейскитъ правила не може нощно врѣме да се арестува отъ къщи.

Б. х. Сотировъ: Той излиза отъ задната врата, която е до рѣката Бистрица, а насрѣща на брѣга сж войници и отсамъ моста сж войници; дава се залпъ моментално безъ да го прѣдупрѣдятъ, и той пада мъртавъ. Но, както се вижда, . . .

Х. Ветовски: Както се вижда, той е нападналъ войницитъ.

Б. х. Сотировъ: . . . тамъ е имало нѣкой войникъ, и той е билъ убитъ на мѣсто.

Министъръ д-ръ Р. Даскаловъ: Който е билъ убитъ отъ него.

Б. х. Сотировъ: Не отъ него, а отъ залпа, който е даденъ.

Министъръ д-ръ Р. Даскаловъ: Нѣма (съмнѣние), войницитъ убиватъ Муструкова! Има ли нѣкой да повѣрва?

Б. х. Сотировъ: Отиватъ къмъ къщата на Камберовъ, печатаръ и книжаръ, на когото печатницата и книжарницата сж запечатани. Прѣвъ деня на 9, водителътъ и дедективитъ тамъ му се закачилъ съ убийство, закачилъ му се и съ това, че той щѣлъ да отиде въ къщата му да му задигне всичкото богатство.

Нѣкой отъ земледѣлцитъ: Той е шрблетарий, комунистъ, има ли богатство?

Б. х. Сотировъ: Водителъ на дедективитъ, нѣкой си Галевъ, умразенъ на всички дупничанци, въ 1 ч. посрѣдъ нощъ. . .

Сжщиятъ земледѣлецъ: Оплакватъ се, че сж гладни, голи и боси, а казватъ, че ще отидатъ да имъ вдигнатъ богатствата!

Б. х. Сотировъ: Ако нѣма какво по-умно да кажешъ, моля ти се, мълчи.

Сжщиятъ земледѣлецъ: Тѣмо на мѣсто. Ви казвамъ.

Б. х. Сотировъ: Отиватъ въ къщата на Камберовъ, за което донасятъ до коменданта. Сжщиятъ дедективъ води нѣколко подобни на себе си съ задачата да го измъкнатъ и убиятъ.

А. Кундалевъ: Добръ.

Б. х. Сотировъ: Стрѣля той отъ вътрѣ, стрѣлятъ тѣ отъ вънъ; въ резултатъ — дедективътъ на земята.

Министъръ д-ръ Р. Даскаловъ: Пакъ полицията крива.

Б. х. Сотировъ: Отиватъ въ къщата на народния прѣдставителъ Стефанъ Димитровъ. Той имъ заявява, че прѣвъ това врѣме не може да излѣзе, и ако се опитатъ да го измъкнатъ, тѣй като тѣ иматъ намѣрение да го прѣбиятъ, за самозащита ще стрѣля. Онези, който е отишълъ да го арестува, е излѣзълъ малко по-благоразуменъ, отстъпилъ е и чакалъ до сутринята. На сутринята Стефанъ Димитровъ самъ се явява въ затвора. По сжщия начинъ е арестуванъ и панчевски зѣбень лѣкаръ. Заедно съ тѣхъ сж арестуванъ всичко около 74—75 души. Когато пристигнахъ, нѣколко отъ тѣзи, които бѣха въ казармата, се освободиха. Начинътъ на освобождаването имъ бѣше тоя: този, който ще бѣде освободенъ, се вмѣква въ една стая, далеко отъ своитъ другари, тамъ до смъртъ се бие и слѣдъ това се пуска навънъ.

Министъръ д-ръ Р. Даскаловъ: Това не може да бѣде вѣрно.

Б. х. Сотировъ: Ще ви цитирамъ имената на двама: Мишиевъ, братъ на адвоката Мишиевъ въ Дупница, който е лежалъ на постелка, и Димитъръ Пеневъ, който не намира смъртта на бойното поле, но който ще я намери, може-би, въ лазарета. Той е плачинътъ, по който сж освобождавани арестуванитъ незаконно въ Дупница около 74 души. Отъ тяхъ, казахъ ви, че 14 души сж хвърлени въ затвора — сега сж 15, защото тамъ отиде и народниятъ прѣдставителъ Стефанъ Димитровъ. Всичкиятъ тѣ, още въ първата вечеръ на тяхното арестуване, въ понеделникъ вечерта, едни когато сж отивали на повикъ, други подъ претекстъ да бѣждатъ изследвани, сж били измѣквани въ коридора и сж бити най-немилоствено. Тѣзи въ казармата, както и тѣзи въ затвора, не се стѣсняваха въ присъствието на военнитъ, които ме придружаваха, когато ги разпитвахъ, да заявятъ, че сж бити ужасно. До моето пристигане тамъ, слѣдователтъ се колѣбасаше да подведе подъ отговорностъ народния прѣдставителъ Стефанъ Димитровъ.

Нѣкой отъ земледѣлцитъ: Отдѣ знаете?

Б. х. Сотировъ: Азъ го питахъ: защо народенъ прѣдставителъ се държи въ казармата?

Министъръ М. Турлаковъ: Защото слѣдователтъ не е знаелъ, да-ли се смѣта Събранието въ сесия или не.

Б. х. Сотировъ: Понеже азъ повдигнахъ въпроса прѣдъ слѣдователя, че тѣзи арестувани не може да се държатъ въ казармата, че той, като слѣдователъ, възъ основа на чл. чл. 4, 5 и 6 отъ углавното съдопроизводство, е длъженъ, като знае, че се държатъ арестувани незаконно, безъ постановление, да ги освободи, слѣдователтъ ми заяви: „Азъ не мога нищо да направя, азъ не съмъ ги арестувалъ“. Отговорихъ му: знай, че Вие не сте ги арестували, но не може да се държатъ безъ постановление, а най-малко може да се държи единъ народенъ прѣдставителъ, който е неприкосновенъ, който е арестуванъ тогава, когато Народното събрание се намира въ сесия.

Министъръ М. Турлаковъ: Въ сесия ли бѣше тогава?

Б. х. Сотировъ: Да, и на това ли ще трѣбва да ви учимъ, г. министре?

П. Величковъ: А днесъ какво е?

Б. х. Сотировъ: Питайте Теодоръ Теодоровъ.

Министъръ М. Турлаковъ: Азъ нѣма кого да питамъ. Теодоровъ ли ще докаже? Питайте Теодорова да ви каже, кой прѣдложи сесията да бѣде тъй: отъ 15 октомври до 15 декември, послѣ отъ 15 януарий до 15 мартъ?

В. Мулетаровъ: Двѣ сесии ли има тогава?

Министъръ М. Турлаковъ: Вземете дневникитъ на великото Народно събрание, за да видите, да-ли сме въ сесия или не.

Б. х. Сотировъ: Азъ моля да се отбѣлжатъ думитъ на г. министъръ Турлаковъ въ дневникитъ.

Министъръ М. Турлаковъ: И да не кажешъ, пакъ ще се отбѣлжатъ, и тебъ изобличаватъ.

Б. х. Сотировъ: Азъ нѣма да споря по същество.

В. Мулетаровъ: Защо за втората сесия нѣма указъ?

Т. Лукановъ: Г. Турлаковъ: Ами защо бѣхте подписали протеста по арестуването на Пастуховъ на 5 януарий 1915 г.?

Министъръ М. Турлаковъ: Защо ли? Правишъ се — да не кажа нѣмава друга дума — че не знаешъ, какво тогава Радославовъ продължаваше сесията съ указъ и врѣмето отъ 15 декември до 15 януарий се смѣташе въ сесията.

Т. Лукановъ: Нѣмаше продължение.

Министъръ М. Турлаковъ: Имаше продължение. Вземете дневникитъ да видите.

Г. Чернооковъ: Дѣ ви е указътъ за откриването? Значи, една сесия е.

Т. Лукановъ: Вие подписахте протеста, което показва, че имате двѣ лица.

В. Мулетаровъ: Г. Турлаковъ! Сесиятъ се свикватъ и закриватъ съ указъ. Дѣ ви сж указитъ?

Министъръ М. Турлаковъ: Укази има; ще ти чуешъ, когато говоря азъ. Тогава си отваришъ ушитъ да чувашъ.

Г. Чернооковъ: Още не си станалъ прѣдседателъ на републиката. Когато станешъ, тогава ще ги четешъ!

Б. х. Сотировъ: Вслѣствие моитъ застъпничества прѣдъ слѣдователя да освободи арестуванитъ безъ постановления, държани вече 13 дни въ казармата и бити жестоко, слѣдователтъ се обърна къмъ военния прокуроръ въ София. Той му отговори, че имало указъ за закриване на сесията и, вслѣствие на това, слѣдователтъ могълъ да го привлече като обвиняемъ.

Министъръ д-ръ Р. Даскаловъ: Извънредна сесия имаше. Отъ 28 декември нататкъ имаше извънредна сесия; продължихме я до 5 януарий; имаше указъ.

Б. х. Сотировъ: Слѣдъ този отговоръ на прокурора, Стефанъ Димитровъ се привлича като обвиняемъ и се хвърля въ затвора. Това е тъкмо тъй, както прѣдписва чл. 96 отъ конституцията!

Министъръ д-ръ Р. Даскаловъ: Имаше извънредна сесия отъ 28 декември до 5 януарий.

Д. Пандовъ: Ама не е закрита.

Министъръ д-ръ Р. Даскаловъ: На 5 януарий се закри.

Б. х. Сотировъ: Това сж мѣржитъ на правителството, за да унищожи, за да побѣди прѣдизвиканата отъ него стачка. Правителството, което чрѣзъ устата на г. министъръ Турлакова заявяваше, че има излишъкъ отъ персоналъ и че желае да се обяви стачка, за да се отърве отъ излишния персоналъ; правителството, което чрѣзъ устата на министъръ-президента заявяваше, че сега е моментътъ да обявятъ желѣзничаритъ и телеграфо-пощенцитъ стачка, за да ги смаже; правителството, министъръ-президентътъ на което заявяваше при връщането си отъ Парижъ, че той се ужасилъ отъ услугъ на комуниститъ и че неговитъ ходатайства щѣли да ударятъ о камъкъ; това правителство, което още отъ първия денъ на стачката заявява, че не сж му потребни така нареченитъ отъ него стачници, че то си има свои хора и ги е назначило; правителството, което и въ днешния брой на в. „Напредъ“ заявява, както цитирахъ, че стачката не съществува за земледѣлския съюзъ и за него — това правителство си позволи всичкитъ тѣзи изброени отъ мене мѣрки, които го характеризиратъ като правителство на терора, като правителство на насилието, като правителство на мракобѣсието, като правителство на най-голямата реакция въ България. (Ржкоплѣскане отъ комуниститъ) Е добръ, сломена ли е стачката — ако, по тяхното разбиране, имаме стачка? Стачката е въ същото онова положение, въ което ние я оставихме на 5 януарий, когато напуснахме Народното събрание.

Нѣкой отъ земледѣлцитъ: Лѣжешъ се.

Б. х. Сотировъ: Ни най-малко не се лѣжа. Духътъ у стачниците е още по-високъ, откожко на 5 януарий.

Отъ комуниститъ: Съвършено вѣрно! (Ржкоплѣскане)

Б. х. Сотировъ: На нѣколко пѣти стачникътъ комитетъ като прави опитъ да прѣкрати стачката, стачникитъ заявяватъ, че не могатъ да я прѣкратятъ, защото да прѣкратятъ стачката, това значи стачникитъ да си подпишатъ собствената присѣда, това значи да подпишатъ присѣдата на своята вече четвъртъковна организация. Това нѣма да направятъ съзнателнитъ борци! (Ржкоплѣскане отъ комуниститъ и обединенитъ социалисти) И тогава, когато стачникитъ ще се влѣчатъ по корема си, вслѣствие вашитъ насилиния и побои, и когато вие ще ги оставите гладни,

боси и голи и ще изхвърлите тяхните жени и деца извън жилищата, . . .

Нъкой отъ земледѣлцитѣ: Вие, съ вашата демагогия, ги оставихте, а не ние.

Б. х. Сотировъ: . . . и тогава стачниците съ бодър духъ ще върватъ напредъ. (Ръкоплъскане отъ комунистите и обединените социалисти) Не сте вие, поплъковци въ борбата, които ще можете да ги слоимте. (Ръкоплъскане отъ комунистите) Една мирна стачка съ скръстени ръци, вие я обявихте за революция, страхливци и поплъковци „революционери“!

Министъръ д-ръ Р. Даскаловъ: Стачката е начало на революцията.

Б. х. Сотировъ: Стачката била начало на революцията! Азъ ви казахъ при закриването на сесията, че ако ние искаме революция, първото нѣщо, което ще направимъ, това е да вземемъ голѣмите градове.

Нъкой отъ земледѣлцитѣ: Кокошки не можете да колите, а не революция да правите.

Б. х. Сотировъ: Ха, значи, признаваатъ, че не е революция. Азъ моля да се отбѣлжи това, че единъ отъ мнозинството признава, че не е революция. — Васъ ви бѣше нужно да обявите една мирна борба, борба на скръстени ръци, за революция, за да можете да издадете указъ за военно положение.

Министъръ д-ръ Р. Даскаловъ: Вие сами се наричате революционна организация, съвѣтска република искате.

Г. Чернооковъ: Александъръ Димитровъ обяви контра-революцията срѣщу вѣтърни воденици.

Б. х. Сотировъ: Да, г. министри, ние казваме, че сме революционна организация, но тъкмо тъй, както вие съ статиите си въ „Земледѣлско знаме“ казвате, че сте революционна организация. Вие написате редъ статии въ „Земледѣлско знаме“ — ще отречете ли това? — съ които вие доказвахте съ факти на ръци, че вашата организация е революционна. Е добръ, ако вашата организация е революционна, на какво основание тя може да бѣде толеранна, а нашата — не?

Министъръ д-ръ Р. Даскаловъ: Революция се прави тогава, когато народътъ нѣма другъ начинъ да си каже волята. Но когато народътъ има възможностъ чрезъ избори и чрезъ бюлетина да си каже волята, тогава революция не се прави.

Б. х. Сотировъ: Вие твърдите това сега! Вие, които обявихте военно положение, които обявихте обсадно положение, които ни лишихте отъ свободата на печата, вие, които въведохте драконовска цензура, вие, които създадохте една насилствена властъ, вие посмѣхте да произведете изборитѣ на 25 того при това положение и сега заявявате, че имало мирни срѣдства за изказване народната воля! Да, вече никакви мирни срѣдства не съществуватъ въ нашата страна. Това сте вие, които ги нарушавате.

Министъръ д-ръ Р. Даскаловъ: Ако нѣмаше стачка, и военното положение и цензурата щѣха да се махнатъ.

Вл. Димчевъ: Въ Станимака валиятъ околийски началникъ арестува единъ селянинъ, само защото имаше въ джоба си червено-винена бюлетина, безъ никакво друго прѣстѣпление.

Нъкой отъ земледѣлцитѣ: Лъжешъ!

Министъръ д-ръ Р. Даскаловъ: Въ Русия не позволяватъ и избори да се правятъ.

Д-ръ И. Пашовъ: А въ Персия и цензурирани афиши не разрѣшихте да се залѣпятъ.

Прѣседателствующъ А. Оббовъ: (Звънъ)

Б. х. Сотировъ: Чл. 73 отъ конституцията ни казва: (Чете) „Не могатъ да се създаватъ изключителни сѣдилища или слѣдствени комисии . . .“

Нъкой отъ земледѣлцитѣ: Тя е „буржоазна“ конституция — не я четете!

Б. х. Сотировъ: Пазете тази конституция, нѣдѣйте я нарушава, нѣдѣйте излиза изъ нейния кръгъ, нѣдѣйте излиза изъ почвата на конституцията, защото е опасно за васъ.

Министъръ д-ръ Р. Даскаловъ: А вие можете да излизате, за васъ е позволено.

В. Драгановъ: Конституцията ясно казва, че всички разбойници се арестуватъ.

Б. х. Сотировъ: Конституцията ясно казва, че единъ народенъ прѣдставителъ не може да влиза вътрѣ въ Народното събрание съ оръжие, а вие, г-не, влизате тукъ съ револверъ. Помните ли, когато ви падна револверътъ на вратата въ мое присѣствие? Да, вие револверъ носите въ Народното събрание, когато конституцията и правилникътъ забраняватъ това!

А. Кундалевъ: Намъ не е нуженъ револверъ. Защо ни е револверъ?

Б. х. Сотировъ: Чл. 73 отъ конституцията казва по-нататъкъ: (Чете) „Въ военно време или когато при належаща опасностъ, произхождаща отъ външно нахлуване или въоръжено въстание, спраната или частъ отъ нея се объяви въ военно положение, дѣйствуватъ прѣдвиденитѣ въ закона военно-полеви сѣдилища“. Чл. 73 ви казва, че само когато има въоръжено въстание, . . .

Министъръ д-ръ Р. Даскаловъ: Имаше.

Б. х. Сотировъ: . . . или когато страната се заплашва отъ външна опасностъ, тогава вие можете да я обявите въ военно положение.

В. Драгановъ: Вътрѣшнитѣ разбойници сж по-гозми.

Б. х. Сотировъ: Е добръ, мирната демонстрация на 24 декемврий вие обявихте за революция, вие, революционеритѣ поплъковци, обявихте я за революция, за да имате законното основание да обявите страната въ обсадно положение!

Прѣседателствующъ А. Оббовъ: Г. Сотировъ! Свършвайте, времето Ви изтича.

Б. х. Сотировъ: Свършвамъ, само една минута още. — Е добръ, азъ се питамъ, защо е всичко това? Министъръ-президентътъ бѣше откровенъ, когато се върна отъ Парижъ. Той каза, че новинитѣ, които добилъ на границата, въ Цариградъ, за успѣха на комунистите въ България, го ужасили.

Н. Томовъ: Не е поменалъ за изборитѣ.

Б. х. Сотировъ: Вие сега се попитайте, г. Томовъ: ако при военно положение, при цензура, при тоя тероръ надъ комунистическата партия, тя доби 150 хиляди гласа — защото толкова сж нейнитѣ гласове — то какво би добила комунистическата партия при една свобода на събранията, на словото, на агитациитѣ? Ето отгадката, на това, което вие вършите съ рискъ да се оплюете, съ рискъ да покажете всички закони и конституцията. (Възгласъ отъ земледѣлцитѣ) Но ако ние намѣрихме сили, бодростъ и смѣлостъ при такова ужасно положение, при такъвъ тероръ, при такива насилия, при военни сѣдилища, при куршуми и гранати, при картечници, да излиземъ съ 150 хиляди гласа въ изборитѣ на 25 того, бѣдете увѣрени, че валиитѣ срѣдства ще бѣдатъ сломени прѣдъ силата и организацията на комунистическата партия. (Ръкоплъскане отъ комунистите) Стачката ще е едно отъ срѣдствата, за да бѣдете вие повалени.

Нъкой отъ земледѣлцитѣ: Питайте широкитѣ.

Министъръ д-ръ Р. Даскаловъ: Вие благодарете на широкитѣ.

Б. х. Сотировъ: Да, вие фактически капитулирахте прѣдъ работниците, вие заявихте, че сте удовлетворили тѣхнитѣ икономически искания, но вие не искате да удовлетворите тѣхнитѣ политически искания. Вие казахте, че относително заплатата вие ги удовлетворявате, относително стабилитета вие сѣщо ги удовлетворявате, но защото стачката била служела за политически цѣли, затова не искате да капитулирате. Фактически вие сте капитулирали. Вие искате едни безчестни, едни унизителни декларации отъ стачкующитѣ. Е добръ, тѣ не позорятъ стачкуващитѣ, тѣ позорятъ онѣзи, които сѣ слаби по духъ и сѣ дошли при васъ, а тѣ сѣ малцинство, тѣ сѣ онѣзи, които утрѣ вие бихте изгонили. Такива сѣ онѣзи, които дохождатъ при васъ и ви даватъ декларация. Не тѣхъ позорятъ тѣзи декларации, а васъ. Вие „народовластници“, „защитници“ на свободата на убѣжденията и на словото, вие „защитници“ на конституцията, вие „лъвцата“, „республиканцитѣ“, стигнахте до това положение да поставяте работника въ условия да мре отъ гладъ . . .

Отъ земледѣлцитѣ: Вие го поставяте.

Подпрѣседателъ: **А. Оббовъ.**

Б. х. Сотировъ: . . . и слѣдъ това вие му искате декларации! Това е единъ позоръ, който ще се лѣшне върху вашето чело, (Ржкоплѣскане отъ комунистѣтѣ) и съ този позоръ на челото вие ще капитулирате. (Възражение отъ земледѣлцитѣ)

Прѣседателствующъ А. Оббовъ: Г. г. народни прѣдставители! Постѣпило е едно искане отъ социалъ-демократическата група, съ което молѣ Народното изѣбрание да се съгласи да бѣде замѣненъ тѣхниятъ прѣдставитель въ комисията по Министерството на правосѣдието, г. Юрданъ Рапеновъ, съ народния прѣдставитель г. Григоръ Чепмеджисвъ. Оня г. г. народни прѣдставители, които приематъ тази промѣна, да си вдигнатъ ржката. Болшинство, Събранието приема.

Г. г. народни прѣдставители! Слѣдующето засѣданіе ще бѣде въ понеделникъ, въ 2 ч. послѣ обѣдъ, съ сѣщия дневенъ редъ.

Вдигамъ засѣданіето.

(Вдигнато въ 11 ч. 10 м. вечерята)

Секретаръ: **В. Величковъ.**

Зам. началникъ на Стенографското бюро: **В. Ив. Василиевъ.**